

T.C
NIĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

KAZAK HİKÂyecİLİĞİNDE
AMANCAN JAKIP'IN HİKÂyelerİNİN YERİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Osman YAZAN

2012-NİĞDE

T.C
NIĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

KAZAK HİKÂyecİLİĞİNDE
AMANCAN JAKIP'IN HİKÂyelerİNİN YERİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Osman YAZAN

Danışman
Doç. Dr. Hikmet KORAŞ

2012-NİĞDE

ONAY SAYFASI

Doç. Dr. HİKMET KORAŞ danışmanlığında OSMAN YAZAN tarafından hazırlanan "Kazak Hikayeciliğinde Amancan Jakıp'ın Hikayelerinin Yeri" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Ve Edebiyatı Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tarih:13.07.2012

JÜRİ :

Danışman : Doç. Dr. Hikmet KORAŞ

Üye : Doç. Dr. Kamal İBERİ

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ramis KARABULUT

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun Tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Mehmet ÖZEL
Enstitü Müdürü

ÖZET

Doğumu sürgün yıllarına denk gelen yazar, bir insanın yaşabileceği bütün acıları ve sıkıntıları yaşamıştır. Bunu eserlerinde net bir biçimde görmek mümkündür. Bu nedenle eserlerinin hepsinde hasret, kavuşma isteği, beklentiler ve ümitler önemli bir yer tutar. Vatan hasreti çeken yazarın, küçük yaşlardan itibaren aile sorumluluğunu da sırtına alması ile yükü bir kat daha artmıştır. Akranları gezip oynarken hayat onu çabuk olgunlaştırmıştır. Bu vesile ile hem ailenin sorumluluğunu taşımaya hem de işgal altında bulunan vatanın kurtuluşu için çeşitli çareler aramaya başlamıştır. Ümitlerini ve hayallerini gerçekleştirebilmek için çağın en önemli ve etkili silahı olarak okuma ve yazma yolunu seçmiştir. Bu suretle gelecek kuşakların içinde özgürce yaşayabileceği güzel ve bağımsız bir ülke bırakmak için çalışmalarına başlamıştır. Bu bağlamda hikâyeleri, ilk çalışmalarını teşkil etmektedir. O, dönemin şartları içinde doğrudan dile getiremediklerini çeşitli sembollerle dile getirerek etrafındakileri uyarmaya ve uyardırmaya çalışmıştır. Bu şuurla hikâyelerini yazdığı zamanlar çok genç olmasına rağmen olgun bir kalem sahibinin yazabileceği kadar zarif, estetik, anlamlı çalışmalar ortaya koymuştur.

Bu hikâyeler, Kazak yazılı edebiyatının geçmişi ile yazıldığı dönem göz önüne alındığında ortaya konan ürünlerin modern Kazak hikâyeciliğine geçişin ilk basamaklarından birini teşkil ettiği görülmektedir.

ABSTRACT

The author, who was born at the time of exile, lived all pains and troubles a person can live. It can be clearly seen in his works. Therefore longing, nostalgia, reunion, expectations and hopes are substantially included in his all works. In addition to his homesickness, he had the responsibility of his family early in life. Thus his load increased more. While his peers were playing games, life matured him quickly. Hereby, he took care of his family and also tried to do something for his occupied nation. Achieving his hopes and dreams, he chose the most important and effective way of that era: literature. He started his works to leave a beautiful and independent country for future generations. In this context, his stories constituted his first works. As he couldn't tell directly because of the conditions of that era, he tried to warn and awaken people with some symbols. With this consciousness, although he was so young, his works were as elegant, esthetic and meaningful as a phenomenon.

Although these stories were written with history of Kazakh literature, they are the first steps of modern Kazakh stories.

ÖNSÖZ

Amancan Jakıp, yaşadığı dönem itibariyle büyük zorluklar ve sıkıntılar ile karşılaşmıştır. Fakat hiçbir zaman yılmamıştır. İdeallerinden ve hedeflerinden taviz vermeden yoluna devam etmiş ve Kazakistan'ın hem işgal yıllarını hem de bağımsızlık günlerini yaşamıştır. Bu bağlamda geçmiş ile gelecek arasında kuvvetli tahliller yapma fırsatını bulmuş genç nesilleri bağımsızlığın kıymetini bilmeleri konusunda uyarmıştır. Bu süreçte bütün Türk dünyasının birbirlerine sıkı sıkıya sarılıp ilişkiler kurmasını hedeflemiştir. Bu nedenle defalarca Türkiye'de ve Kırgızistan'da bulunmuş. Türkçe dil bayramlarına ve ortak kültür şenliklerine katılmıştır. Rusça ve Çince bilmesine rağmen eserlerinde bir kelime bile bu dilleri kullanmamıştır.

Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından ülkemiz ile kardeş Türk devletleri arasında ortak bir kültürden gelen bağlar sıkılaştırılmıştır. Böylelikle ikili ilişkilerde ekonomiden eğitime, kültürden edebiyata pek çok alanda işbirliğine gidilmiştir.

Yurt dışı görevi için bulunduğum Kazakistan'da çalışmam kaynaklara ulaşma konusunda bana oldukça kolaylıklar sağlamıştır. Kazak kültürünü ve edebiyatını yakından tanıma imkânına sahip oldum. Amancan Jakıp'ın ailesi ve dostlarıyla tanışıp onlardan önemli sözlü bilgi ve belgeler elde ettim. Yukarıda bahsedilen durumlar metinleri inceleme konusunda bana kolaylıklar sağladı. Ayrıca bu konuda Mustafa Kemal Atatürk'ün 1933'te söylediği

“Bu gün Sovyetler birliği dostumuzdur, komşumuzdur, müttefikimizdir. Bu dostluğa ihtiyacımız vardır. Fakat yarın ne olacağını bu günden kimse kestiremez. Tıpkı Osmanlı gibi, tıpkı Avusturya-Macaristan gibi parçalanabilir, ufalanabilir. Bu gün elinde sınıksız tuttuğu milletler avuçlarından kaçabilirler. Dünya yeni bir dengeye ulaşabilir. İşte o zaman Türkiye ne yapacağını bilmelidir.

Bizim bu dostumuzun idaresinde dili bir, inancı bir, özü bir kardeşlerimiz vardır. Onlara sahip çıkmaya hazır olmalıyız. Hazır olmak yalnız o günü susup beklemek değildir. Hazırlanmak lazımdır. Milletler buna nasıl hazırlanır? Manevi köprülerini sağlam tutarak. Dil bir köprüdür. İnanç bir köprüdür. Köklerimizimize inmeli ve olayların böldüğü tarihimizin içinde bütünleşmeliyiz. Onların bize yakınlaşmasını bekleyemeyiz. Bizim onlara yaklaşmamız gerekli...”

sözleri de temel dayanak noktası kabul edilmiştir.

Amancan Jakıp, yazdığı hikâyeler ile modern Kazak hikâyeciliğine geçişi hızlandırmıştır. Bütün bunlardan dolayı onun hayatı ve hikâyeleri çalışma konusu olarak düşünülmüştür.

Böyle bir konuyu seçmemde bana yardımcı olan, çalışmamın her safhasında kıymetli vaktini benden esirgemeyerek büyük bir sabır ve titizlikle çalışmamı inceleyen, çalışmam

boyunca bana yol gösteren saygıdeğer hocam Doç. Dr. Hikmet Koraş'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca yardımlarından ve dostluklarından dolayı Amancan Jakıp'ın oğlu Maksuthan'a, Enver Kapağan'a ve El-Farabi Devlet Üniversitesi Şarkiyat Fakültesi öğretim elemanlarına teşekkürü bir borç bilirim.

Osman YAZAN

Niğde 2012

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ.....	III
İÇİNDEKİLER.....	V
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ	1
1. ORTAK BİR KÜLTÜR ZEMİNİ OLARAK ORTA ASYA.....	1
1.1. KAZAK TÜRKLERİ VE KAZAK KÜLTÜRÜNE GENEL BİR BAKIŞ.....	3
2. KAZAK EDEBİYATI.....	11
2.1. SÖZLÜ EDEBİYAT	11
2.2. YAZILI EDEBİYAT.....	12
3. KAZAK EDEBİYATINDA HİKÂYE.....	15
3.1. KAZAK HİKÂYECİLİĞİNİN ORTAYA ÇIKIŞI	16
3.2. MODERN KAZAK HİKÂYECİLİĞİ	20
4. AMANCAN JAKIPOV'UN HAYATI ve EDEBİ KİŞİLİĞİ	27
4.1. AMANCAN JAKIPOV'UN ŞECERESİ	27
4.2. AMANCAN JAKIPOV'UN AİLESİ.....	27
4.3. AMANCAN JAKIPOV'UN AİLESİNİN ÇİN'E SÜRGÜNÜ	29
4.4. AMANCAN JAKIPOV'UN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ.....	30
4.4.1. Amancan Jakıfov'un Çocukluğu	30
4.4.2. Gençlik Yılları ve Yazı Hayatına Başlaması.....	34
4.4.3. Son Dönemi ve Fikir Hayatı.....	39
4.5. AMANCAN JAKIPOV'UN ESERLERİ	40
4.5.1. Kır Lebi (Bozkır Rüzgârı)	40
4.5.2. Han Batır Kabanbay	41
4.5.3. Saklı Yazılar	41
4.5.4. Karakerey Tuma Tarihi	42
4.5.5. Söz Sarayı.....	42
4.5.6. Ğumirname.....	42
5. AMANJAN JAKIPOV'UN HİKÂYELERİ.....	44

5.1. HİKÂYELERDE YAPI VE İÇERİK	44
5.1.1. Hikâyelerde İçerik	44
5.1.2. Hikâyelerde Yapı.....	45
5.1.2.1. Olay Örgüsü	45
5.1.2.2. Olay Bütünlüğü	49
5.1.3. Gerilim Unsurları	49
5.1.3.1. Çatışma.....	50
5.1.3.2. Düğümler.....	52
5.1.4. Son.....	52
5.1.5. Bölümlendirme.....	53
5.1.6. Olay Unsurunun Kaynağı ve Niteliği	53
5.1.7. Metinlerarası İlişkiler	54
5.2. ŞAHIS KADROSU	54
5.3. MEKÂN	60
5.3.1. Açık ve Kapalı Mekânlar	61
5.4. ZAMAN	64
5.5. BAKIŞ AÇISI VE ANLATICI	66
TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARILMIŞ METİNLER.....	69
6. JAKİPOV'UN HİKÂYELERİNİN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARILMIŞ ŞEKİLLERİ	70
YAMACA	70
YAŞADIĞIM EV	72
AĞACA GİTTİĞİMİZDE	73
BİR AKŞAM.....	75
(Başlıksız Hikâye)	76
OĞLAK ÇEKİŞMESİNDE.....	77
BENİM GÖRDÜĞÜM CİNLER	79
YOLCULUK HATIRALARI.....	86
ALATAU HAKKINDA BİR HİKÂYE	92
ÖĞRENCİLİK HİKÂYELERİM	101
TRANSKRİBE EDİLMİŞ METİNLER.....	107
KİYAĞA	108
MEN TURĞAN ÜY.....	110
TALĞA BARĞANDA.....	111
BİR KEŞ.....	112
(Başlıksız Hikâye)	113
LAK TARTKANDA.....	114

MEN KÖRGEN JINDAR	116
JOL ESTELİKTERİ.....	122
ALATAU TURALI ANGİME	127
STUDENTTİK ANGİMELER.....	135
SONUÇ	141
KAYNAKÇA	142
KISA ÖZGEÇMİŞ	144
EKLER.....	145

KISALTMALAR

age : Adı geçen eser.

Yay : Yayınevi.

agm : Adı geçen makale.

S : Sayı

s : Sayfa.

C : Cilt.

M.Ö. : Milattan Önce

vd : Ve diğeri

vb : Ve benzeri

GİRİŞ

1. ORTAK BİR KÜLTÜR ZEMİNİ OLARAK ORTA ASYA

‘Orta Asya’ olarak ifade edilen coğrafi saha; edebiyat, folklor, müzik, din vb. birçok alanda Türk milletinin kültürüne kaynaklık etmiştir. Tarih içinde bu kültürün gelişmesine en zengin katkıyı da bu coğrafya vermiştir. Milyonlarca kilometrekarelik bu sahada uzun yıllar yaşayan ve hâlâ yaşamayı sürdüren Türklerin tarihini, kültürünü anlamak için Orta Asya’yı tanımak ve anlamak şarttır. Ancak özellikle erken dönem Türk tarihini tanımak konusunda önemli bir zorluk dikkatten kaçırılmamalıdır. Zira bu dönem için müracaat edilecek kaynaklar Türk dilinde değil, komşu milletlerin dilinde (Çin, Fars, Arap, Grek, Latin ve Rus dillerinde) yazılmıştır.

M.Ö. 220’li yıllardan günümüze kadar takip edebildiğimiz 2200 yıllık Türk tarihinin 1700 yılı, ya beraber geçmiş yahut da çeşitli Türk boy ve devletlerinin çok sıkı temaslarıyla devam etmiştir ¹. Bu ortak hayattan bugüne çok zengin bir kültür kalmıştır. Destanlar, türküler, masallar, hikâyeler, maniler ve tek tek sayılamayacak birçok sözlü ve yazılı kültür unsuruyla birlikte; hafife alınamayacak bir devlet tecrübesi, askeri tecrübe de Orta Asya sahasından günümüze intikal etmiştir.

Gerek Orta Asya’da bıraktıkları yadigârlardan gerekse işaret ettiğimiz komşu milletlerin yazılı kaynaklarından anlayabildiğimiz kadarıyla Türkler için bu coğrafyada yaşamak kolay olmamıştır. Çok zorlu tabiat şartları ve bu şartlara göre değişen yeryüzü imkânları; temel geçim kaynağı hayvancılık olan bu milleti, sürekli ve zaruri bir göçerliğe mecbur etmiştir. Tabiatın terbiye ettiği Türkler, hayatta kalabilmek için birlikte olmaya ve beraber harekete mecbur olduklarını erkenden fark eder. Bu kazanım onlara tarih içinde muazzam izler bırakan devletler kurma şansı vermiştir. Bu

¹ Ahmet B. Ercilasun, **Türk Dünyası Edebiyatları**, MEB Yay. , İstanbul, 1998, s. 7.

devletler eliyle hem kendi kültürlerini kökleştirmişler hem de Dünya tarihine yön vermişlerdir.

Bir kalabalığın millet olabilmesi için evvel şart ortak kültürdür. Köseoğlu bunu,

*“Kültür, toplum hayatının belli bir iman çerçevesinde gerçekleştirilmesidir. Bu imanın muhtevasını oluşturan varlık anlayışı, mukaddesler ve ölçüler, toplumun hayat önceliklerini ve sınırlarını belirler. Hayat, bu bakış açılarından kavranılır, değerlendirilir ve bu ölçülerle yaşanır”*²

cümleleriyle ifade eder.

Tarih ve maddi şartların tesiriyle çeşitlenen Türk kültürü, bir kalabalığı millet yapabilecek kadar özgün ve derindir.

Kültür kavramının temel kaynaklarından biri de sözlü ve yazılı edebiyattır. Türkler, göçerlik sebebiyle erken zamanlarda nesiller arası irtibatı daha çok sözlü edebiyat türünde eserlerle sağlamıştır. Ercilasun,

*“Yazılı edebiyatı da 700 yıllarından 1500 yıllarına kadar ortak veya çok sıkı temas halinde bir devir geçirmiş; büyük edebiyat eserleri, çok geniş bir Türk coğrafyasında yayılıp okunmuştur”*³

şeklinde değerlendirir.

Orta Asya, Türk kültürünün ve edebiyatının ilk ve ortak devresine kaynaklık etmesi bakımından hayatî bir öneme sahiptir. Bugün de bu topraklarda varlığını sürdüren Türk soylu milletlere ‘Orta Asya’; geçmişin tanığı, zamanın ustası ve geleceğin müjdecisi olarak hizmet vermeye devam etmektedir. 16. yüzyıldan sonra çeşitli tarihi ve tabii sebeplerle koptuğumuz Ata yurdumuzla 20. yüzyılın sonlarına kadar sağlıklı ve sürekli temaslar sağlanamamıştır.

² Nevzat Kösoğlu, **Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler**, Ötüken Yay. , İstanbul, 1991 s. 13.

³ Ercilasun, age, s. 7.

Bu çalışmayla Orta Asya'daki varlıklarını hâlâ sürdüren Kazak Türklerinin kültür ve edebiyatına sınırlı da olsa değinerek geçmişin ortak kazanımlarına küçük bir ekleme yapmak istiyoruz. Bunun yanı sıra Kazak kültür sahasında doğmuş, bu kültürden beslenmiş bir yazarı ve eserlerini anlayabilmek için de alttaki başlığı bir ihtiyaç olarak görüyoruz.

1.1. KAZAK TÜRKLERİ VE KAZAK KÜLTÜRÜNE GENEL BİR BAKIŞ

Türklerin Kıpçak kolundan olan Kazaklar, 15. yüzyıla kadar Moğolların ve diğer Türk devletlerinin hâkimiyeti altında yaşamışlardır. 'Kazak' kelimesinin ortaya çıkışı ve anlamı ile ilgili birçok araştırmacı, kelimeyi kök ve eklere ayırarak veya kelimenin bütününden hareketle değerlendirmeler yapmıştır. Netice olarak, Kazak kelimesinin anlamını gerek kelimeyi kök ve eklere ayırarak ve gerekse bir bütün olarak ele alanların hepsinin ortak görüşü kelimenin hür ve müstakil yaşamak isteyen cesur insanları ifade ettiği doğrultusundadır⁴.

Türk tarihinin henüz kollara ayrılmadığı ve bir bütün olarak anıldığı zamanlarda hayata hâkim olan göçerlikten yerleşik hayata en son geçen kollardan biri de Kazaklardır. Buna bağlı olarak, Kazak Türkçesinin ve Kazak boyunun oluşmasına kadarki dönem, diğer bir ifadeyle Türk topluluklarının birbirinden farklı olarak bağımsız ve ayrı ayrı gelişmeye başladığı devre kadarki, yani XV. yüzyıla kadarki kültür mirası, Türk topluluklarının hepsinde ortak atalar mirası olarak değerlendirilir⁵.

İdil vadisinden Altaylara kadar uzanan geniş bir coğrafyada hüküm süren Kazaklar çok uzun bir süre Türklerin ana yurdu olarak adlandırılan bu bölgede hür olarak yaşamışlardır. Caferoğlu bu durumu,

⁴ Abdulvahap Kara, 'Kazakistan'da 1986 Almatı Olaylarının İçyüzü ve Etkileri, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi', İstanbul 1997 s. 3-4.

⁵ Nergis BİRAY, 'Ahmet Baytursınulı'na Göre Kazak Türkleri Yazılı Edebiyatının Dönemleri ve Türleri', **Millî Folklor Dergisi**, S. 68, Kış 2005, s. 67.

*“Eski tarih kaynakları bunları, Turanlı göçebe bir halk olarak kaydetmiştir. İlk defa, bir Kazak Hanı adı ile savaşçı bir Kazak halkı bahsine, ünlü İran şairlerinden Firdevsi'nin ‘Şehnâme’ sinde rastlanmaktadır”*⁶

cümleleriyle dile getirmiştir.

Bugün yine eski coğrafyasında varlığını sürdüren Kazaklar, artık bağımsızlığını kazanmış ve ‘Kazakistan’ olarak adlandırılan müstakil bir devlete sahiptir.

Kazakistan’da asıl nüfusunu teşkil eden Kazaklar tarihi bir kavim olmayıp zaman içerisinde bu geniş bozkırlarda göç eden Türk boylarının, buralarda kalan bakiyelerin birleşmesi ve sonradan Sibiryaya topluluklarıyla Moğol ve Kalmuklar’ın bir kısmını içine alarak aşağı yukarı 15. asırda teşekkül etmiş bir Türk boyudur⁷.

Esasen coğrafya ve kültür bakımından en eski formunu yakın zamana kadar kısmen de olsa muhafaza eden Kazaklar, eski yurtlarından farklı sebeplerle ayrılmaya mecbur olan ve muhtelif coğrafyalarda varlığını sürdüren Türk milletinin hafızası sayılabilir.

Henüz arkeolojik çalışmaların yetersizliği gibi sebeplerle tam olarak açıklanamayan yönler Kazak Türkleri'nin sosyal hayatlarından yapılacak eşlemelerle aydınlatılabilir. Bu şekilde Türkler’in yarı-göçebe hayatı hakkında daha sağlam bilgilere kavuşarak, Türk Kültürü’nün çok önemli bir dönemi daha ortaya konulabilir⁸.

Ancak biz bütün bu tespitleri yaptıktan sonra dikkatimizi bir millet olarak Kazakların tarih sahnesine çıktığı zamana ve bu zamanın sonrasına yoğunlaştıracamız. Kazakların tarihi, XV. yüzyılda Özbek Hanı Ebu’l Hayr’a başkaldırmaları ile başlatılır⁹. Bu nedenle Kazaklara has kültür birikiminin miladı olarak da bu tarihi almak yanlış olmayacaktır. Zira milli kültür haznesini besleyen siyasi, ekonomik, sosyal, dinî ve nihayet sanatlara özgü dinamikler ortak bünyeden bu tarihte ayrılmış olmalıdır.

⁶ Ahmet Caferoğlu, **Türk Kavimleri**, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1988, s. 32.

⁷ Reşit Rahmeti Arat, **Kazakistan, İslam Ansiklopedisi**, C. 6, İstanbul, 1993, s. 498.

⁸ Altan Çetin, ‘Kazak Türkleri’nde Sosyal Hayat’, **Hacı Bektaş Veli Dergisi**, Yıl: 2000, S. 13, s. 97.

⁹ Ahmet Buran – Ercan Alkaya, **Çağdaş Türk Lehçeleri**, TISAV Yay. , Elazığ, 1999, s. 250.

Bir kültürü müşahhas hale getiren, onu en özge yanlarıyla kurup geliştiren temel dinamik o kültürün içinde doğduğu siyasi teşekküldür. Bir milletin idare edilme biçimi yani siyaset ahlakı sanatında, ekonomisinde, sosyal hayatında ve inanışında en tesirli amildir. Zeki Velidi TOGAN'ın bu yönüyle Kazak kültürüne bakışı ilginçtir. Ona göre 'Kazak' kelimesi, cemiyetten ve hükümet işleri olarak özetlenebilecek devlet örgütlenmesinde uzak, himayeden azade sergüzeştçilerdir. Togan bu durumu,

“Bu mâna ile ‘Kazaklık’ mefhumu, devlet mefhumuna mugayirdir. 15. asır sonunda kazaklığa çıkan Canibek ve Giray sultanların evlâdı bilhassa Kasım Han ve oğlu Hak Nazar Han kendi devletlerine tam mânasıyle devlet olamıyan bir teşekkül diye bakmışlardır”¹⁰

şeklinde açıklar.

Kazak Türklerinin müstakil bir devlet kurma konusunda yakın zamana kadar başarısız olmalarının sebeplerinden biri de bu anlayış olmalıdır.

Kazak Türkleri kendi içlerinde üç grup şeklinde tasnif edilmiştir. Bu tasnifin oluşumuyla ilgili olarak birçok rivayet bulunmaktadır. Bunlardan en fazla kabul göreni şöyledir: Yüzyıllarca önce Sirderya Nehri'nin kenarında yaşayan Arıtsan Han, bir savaşta esiri olan bir kızla evlenir ve ondan vücudu alacalı bir oğlan çocuğu olur. Bunu kötüye yoran han bu çocuğu Sirderya kıyısında bıraktırır. Bir balıkçı bu çocuğu evlat edinir ve adını 'Alaş' koyar. Büyüyence cesareti ve kahramanlığıyla Arıtsan Han'ın yeniden dikkatini çeker.

Han oğlunu kuvvetlendirmek için ona ilk yıl Üysün yönetiminde yüz kişi, ikinci yıl Bolat yönetiminde yüz kişi ve üçüncü yıl da Aşlın yönetiminde yüz kişi gönderir. Bu üç yüz kişiyle serbestçe gezen Alaş, çevresindeki halkları yönetimi altına alarak güçlenir ve bundan böyle de bu halka Kazak adı verilir¹¹.

Nihayet Kazaklar Alaş'ı han seçmiş, Alaş da halka danışarak Üysün başkanlığındaki yüz kişiye 'Ulu cüz/yüz' deyip Sirderya'nın yukarısındaki toprakları, Bolat

¹⁰ A. Zeki Velidi Togan, **Bugünkü Türkili (Türkistan) ve Yakın Tarihi**, C. I, İstanbul, 1981, s. 37.

¹¹ Nahide Şimşir, **Kazak Tarihi ve Kültürü Araştırmaları**, IQ Kültür Sanat Yay. , İstanbul, 2008, s. 17-18.

başkanlığındaki yüz kişiye 'Orta cüz/yüz' deyip Sirderya'nın orta kısmını ve Aşlın liderliğindeki yüz kişiye de 'Küçük cüz/yüz' deyip Sirderya'nın aşağı kısmını vermiştir.

Sebebi her ne olursa olsun bu tasnif gerek dün, gerekse bugün Kazak kültüründe siyasî, sosyal ve hatta ekonomik hayatı çok derinden etkilemiştir. Bir tür şecere sistemine dönüşen bu tasnif sistemine göre yedi göbek atasını sayamayan, soyacağına sahip çıkma konusunda zaafa düşen insanlar, 'öksüz' kalmak gibi ağır bir bedelle karşı karşıya kalmıştır. Başlarda oldukça zorlu tabiat şartlarıyla savaşan bozkır insanının en tabii ihtiyaçlarından birine karşılık gelen ve bir merkezi teşkilatın çekirdeği sayılabilecek bu yapı özellikle XVIII. yüzyılda zararlı neticeler ortaya çıkarmıştır. Zira cüz/yüz/orda olarak üç farklı feodal yapıya bölünen Kazaklar, bu yüzyılda birbirlerine düşmüştür. Bu durumsa Rusların işini kolaylaştırmıştır.

Kazakların siyasi hayata hâkim olduğu hanlık dönemini İnan,

"...idare başına gelecek kimseler için seçim usulleri ile her sene muayyen bir ay içinde bütün Kazak mümessillerinin toplanarak, devlet işlerini müzakere etme usulü (kurultay) vaz' ediliyor. Kazaklar'ın idaresi beylerin (türe bey, ak süyek, beyaz kemik) elinde olup, hanlar bunlar arasından seçiliyor ve hanların oğulları ve akrabaları (sultan, han namına) memleketin ayrı kısımlarını idare ediyorlardı. Han ve beyler yanında, davalara örf ve ananeye göre halleden hâkimler (big < beğ) ve ayrı kabile ve boyların başında ise, ihtiyarlar (aksakal) bulunurdu. Dünyevi işlerde 'töre' ye göre karar verilirdi"¹²

şeklinde açıklamıştır.

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Kazaklar arasındaki iç savaştan faydalanan Ruslar, Kazakistan'ı işgale başlar. Bu yüzyılın sonuna gelindiğinde ise Kazaklar ve Kazakistan tamamen Rus esaretine girer. 1917 yılındaki Bolşevik İhtilali'ne kadar Kazak Türkleri Rus esaretine karşı çeşitli isyan girişimlerinde bulundularsa da her defasında bu isyanlar kanlı bir şekilde bastırılmıştır. Bolşevik İhtilali'nin yapıldı-

¹² Abdulkadir İnan, **Makaleler ve İncelemeler**, C. II, Ankara, 1991, s. 227.

ğı 1917 yılında toplanan bir kurultayla yeniden millî bir hükümet kurmak için adımlar atan Kazak Türkleri, ancak iki yıl dayanabilir. 1920 yılında da Kazakistan Sovyetler Birliği'ne bağlı bir cumhuriyet olur. Yaklaşık yüzyıl sürecek olan bu siyasi devre asimilasyon, zulüm, baskı, sürgün olarak özetlenebilir. Bu özette anlaşılabileceği gibi Kazak Türkleri hiçbir zaman esarete rıza göstermemiş ve hür olmak adına hayal sayılabilecek en küçük ihtimalleri bile yoklamıştır. Bunun bedeli de her defasında daha da ağırlaşan zulümler olmuştur.

Nihayet, Sovyetlerin dağılmasından sonra, diğer Türk Cumhuriyetleri gibi Kazak Türkleri de 16 Aralık 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan eder. Ülke şu anda, Cumhurbaşkanı Nur Sultan Nazarbayev tarafından yönetilmektedir¹³.

Orta Asya coğrafyasında hâkim olan bozkır Türk kültürünün muhtevası, tabiatı gereği daha ziyade siyasî karakterde teşekkül etmiştir. Zira tam anlamıyla bir merkezî idareden uzak, yerleşik olmayan ve iktisadî anlamda zorlu tabiatla adeta savaşan bozkır Türkü için esas olan, hayatta kalmak için ayakta kalabilmektir. Bütün cevapların 'iktidar' zaruretine bağlandığı eski dönem Türk tarihinde, dinin ve din adamlarının sosyal hayattaki rolü yerleşik kültürdekilerde olduğundan farklı olarak iktidar/siyaset adamlarından daha azdır. Buna karşılık dinin ve din adamının sosyal hayattan tamamen uzak bulunduğu da doğru değildir. Ortak zemin saydığımız Orta Asya'da Türklerin inanç tarihi de müşterektir.

Türkler, en eski tarihlerde tabiatla birtakım gizli kuvvetler olduğuna inanmışlar ve ilk dönemlerde hava, su, ateş ve toprak gibi tabiat unsurlarını kutsal saymışlardır¹⁴. Yaygın olarak kabul edildiği gibi bu inanma biçimini, önceleri 'Şaman' sonraları ise 'Kam' olarak anılan din adamlarından hareketle, Şamanizm olarak adlandırmak biraz zordur. İşaret edilen tabiata inanma biçimi, Şamanizm inancının formu ile karşılaştırıldığında bu durum daha net olarak görülecektir. Buna ilave olarak ölmüş-

¹³ Buran-Alkaya, age, s. 251.

¹⁴ Nevzat Kösoğlu, **Türk Dünyası ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1991, s. 34.

lere tazim, atalara saygı, baba hâkimiyetinin inanç sahasındaki belirtisi olarak kabul edilmektedir¹⁵.

Özellikle Köktürkler zamanında ulûhiyet fikri semavî, tek tanrı inancı şekliyle yerleşmiştir. Gök-Tanrı dini olarak adlandırılan bu inanma biçimiyle yeri, gökleri, bütün mahlûkatı yaratan, insanların iyi ve kötü kaderlerini belirleyen ve göklerde bulunan bir tek Tanrı inancı benimsenmiştir¹⁶. Türkler için karakteristik sayılabilecek bu inanç formlarının yanında Manihaizm, Budizm, Şamanizm ve Totemizm vb. inanç biçimleri de sınırlı olarak da olsa sayılabilir.

VII. yüzyıl başlarından itibaren, Müslüman Araplarla Türk boyları arasında temas başlar. Türklerin kitleler halinde Müslüman oluşu ise X. yüzyılda gerçekleşir. Köseoğlu Müslümanlığın kabulünü,

*“Müslüman şeyh ve dervişler Türk boyları arasında sürekli propaganda yapıyorlardı ki aynı şeyi diğer dinlerin mensupları da yapıyorlardı. Batı Türkistan bölgesi daha sekizinci asırdan itibaren Müslümanlaşmaya başlamış ve İslam medeniyeti burada süratle yükselmişti; bölge, bir ilim, kültür ve ticaret merkezi haline gelmişti”*¹⁷

şeklinde anlatmıştır.

İslamiyet daha çok medreseler ve tarikatlar eliyle yayılır. Anadolu tasavvufunun da kaynağı kabul ettiğimiz Hoca Ahmed Yesevi Orta Asya coğrafyasında etkili olmuş en önemli isimdir.

Kazaklar henüz Rus egemenliğine girmedikleri yıllarda İslam dinini, örf-adet ve gelenekleriyle örtüştürerek yaşıyorlardı¹⁸. Bu dönemde İslam dini ile ortak dönem inançlarından olan ‘tabiat inancı’ bir sentez halinde hayata tatbik edilmektedir. Din, o dönemlerde daha çok bir folklor unsuru olarak işlev görmektedir. XVI. yüzyılda başlayan Rus istilası ise Hristiyan inancını bu coğrafyaya yayma politikasını da berabe-

¹⁵ İbrahim Kafesoğlu, **Türk Dünyası El Kitabı**, C. I, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay. , Ankara, 1992, s. 212.

¹⁶ Kösoğlu, age, s. 35.

¹⁷ Kösoğlu, age, s. 45.

¹⁸ Kenan Koç, **Kazak Edebiyatı**, C. I, IQ Kültür Sanat Yay. , İstanbul, 2007, s. 32.

rinde getirdi. Ruslar işgal ettikleri her yerde büyük manastırlar yapıyorlar ve yerli halka Hıristiyanlığı anlatmak için yüzlerce misyoner-papaz getiriyorlardı. Müslümanlara karşı çok zalimce davranıyorlardı¹⁹. Rus Çarlığının acımasızca sürdürdüğü Hıristiyanlaştırma siyaseti Kazak Türkleri üzerinde onların istediği neticenin tam aksi bir sonuç ortaya çıkardı. Kazaklar arasında İslam dininin etkisi misyonerlik zamanlarında daha da arttı.

Bu dönemde artık İslamiyet’le ilgili bilgilerini teorik olarak geliştirmek istemişlerdir. Bu nedenle çok sayıda dinî okullar, medreseler açılmıştır. Diğer derslerle birlikte dinî eğitim vermeyi amaç edinen ceditçilik akımı meydana gelmiştir²⁰.

Bir milletin ekonomisi pek tabiidir ki içine doğduğu ve varlığını sürdürdüğü coğrafya ile şekillenir. Bu sebeple gerek ilk dönem Türk ekonomisi gerekse de aynı coğrafyada varlığını sürdüren Kazak Türk ekonomisi için ‘Bozkır ekonomisi’ tabirini kullanmak mümkündür. Bozkır Türk ekonomisinin temelini orman ve çöl değil, yüksek ovalar ve yaylalar olan bozkır coğrafyasının iklim şartları icabı, çobanlık ve hayvancılık teşkil ediyordu²¹. Genel olarak geçimlerini hayvancılıkla sağladıkları için yerleşik bir hayat tarzını değil göçebe yaşamayı benimsemişlerdir. Bu yaşam biçimiyle ilgili olarak Çetin,

“Kazaklar hakiki bir göçebe halk olup, bütün yıl boyunca bozkırda dolaşır ve ikametgâhlarını her zaman sürülerine gıda temin edebilecek yerde kurarlardı. Gelenek, adet, düşünüş tarzı, bir kelime ile Kazaklar’ın bütün hayat ve hareketleri mezkûr hayvan göçlerine sıkı sıkıya bağlıdır. Fakat Kazaklar gibi çok hayvan besleyen halklarda plansız dolaşma katiyyen tasavvur edilemez. Hayvan besleyen kimse, pek tabii olarak her şeyden evvel sürüsü için en faydalı yerleri düşünecektir”²²

şeklinde izahta bulunur.

¹⁹ Abdülkadir İnan, **Eski Türk Dini Tarihi**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1976, s. 245.

²⁰ Kenan Koç, age, s. 32.

²¹ Kafesoğlu, age, s. 216.

²² A. Çetin, agm, s. 100.

Daha çok koyun, keçi, sığır, at ve deve besleyen Kazaklarda hayvan sayısı önemli bir ekonomik göstergedir. Bundan dolayı Kazaklarda hayvan sayısı zenginliğin de göstergesidir²³. Avcılık ise kış mevsiminde pek işi olmayan erkeklerin eğlence olarak yaptığı işlerdendir. Kazaklar hayvan beslemekten başka tarımla da uğraşırlardı. Ancak bu kazanç yöntemi, hayvan sayısı bakımından zengin sayılabilecek insanlarla sınırlıdır.

XIX. yüzyılın ilk yıllarına gelindiğinde ise ekonomik hayat özellikle Sovyet tesiriyle değişmeye başlar. Tarım, hayvancılığa oranla daha önemli bir kazanç kapısı haline gelir. Bu durumun sonucu olarak yerleşik hayat yaygınlaşır. Yerleşik hayat da peşinden şehir ticareti ve pazar ekonomisini getirir. Zengin ve fakir sınıf hem büyük oranda yer değiştirir hem de aralarında büyük bir uçurum meydana gelir.

Bugün ise durum biraz daha farklıdır. Diğer Orta Asya Türk Cumhuriyetleri gibi Kazakistan'ın da en büyük potansiyel zenginlik kaynakları hiç kuşkusuz, sahip olduğu doğal kaynaklardır. Kazakistan, bölgesinde hem doğal kaynaklarının çeşitliliği, hem de mevcut enerji rezervlerinin önemi açısından en iyi durumdaki devlettir. Özellikle sahip olduğu petrol rezervleri ile önemli bir petrol ihracatçısıdır. Petrol haricinde Kazakistan önemli bir doğal gaz ve kömür üreticisidir²⁴.

²³ A. Çetin, agm, s. 102.

²⁴ Nesrin Sungur, **Bağımsızlığın İlk Yılları**, Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, Ankara, 1994, s. 233.

2. KAZAK EDEBİYATI

2.1. SÖZLÜ EDEBİYAT

Göçebe yaşamın izlerini hala gördüğümüz Kazak sahasında sözlü edebiyat, yazılı edebiyata göre daha fazla gelişmiştir. Bu yönüyle Kazakların oldukça zengin, kendilerine has bir halk edebiyatları vardır. Uçsuz bucaksız geniş bozkırlarda konar-göçer yaşayan Kazaklar adlarına yaraşır bir hayat sürmüşlerdir. Özgür yaşamın bir yansımasıdır aslında göçebe yaşam. Bir yere bağlanmamak onlar için çok önemli olmuştur. Bu yaşam tarzının bir sonucu olarak kültür unsurları da pratik ve taşınması kolaydır. Beslenme alışkanlıkları, kıyafetleri, dünyaya bakışları bozkırın çetin şartlarına uygundur. Kazaklar, göçebe yaşamlarından dolayı sözlü ürünleri geçmişten geleceğe taşırlar. At onlar için çok özel bir yere sahiptir. Çünkü at, geniş bozkırların en iyi ulaşım aracıdır.

Kazak folklorunda özellikle masal, hikâye ve destanlar önemli bir yer tutar. Klasik İslam medeniyetinin ürünleri Yusuf ile Züleyha, Leyla ile Mecnun, Tahir ile Zühre ile millî kültürden kaynaklanan Ayman Şolpan, Şakir Şekret, Bozoğlan, Kozı Körpeş ve Munlık Zarlık hikâyeleri sözlü edebiyatın önemli eserleridir²⁵.

Anız-ertegiler (efsane-masallar), makal-meteller (atasözleri), şeşendik sözler (kıssalar), ölenler (türküler), aytıslar (atışmalar) gibi sözlü kültür ürünleri yaygındır. Geçmişte akın denilen ozanlar, halk arasında çok önemli bir yere sahipti. Bunlar birbirleriyle atıştırlardı. Bu atışmalar sırasında tarihî, dinî ve günlük meseleler dile getirilirdi. Bu gelenek Kazakistan'da hâlâ devam etmektedir. Jambıl Jabayev (1846-1945) bu akınların en meşhurlarındandır.

Kazak sözlü edebiyatı metinleri, yalnızca ilmî araştırmaların konusu olarak görülmemekte, bütün yönleriyle Kazak kültürünü ayakta tutan bir zenginlik olarak değerlendirilmektedir²⁶.

²⁵ Buran-Alkaya, age, s. 252, 253.

²⁶ Zeyneş İsmail, **Kazak Türkleri**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 251.

Ayrıca Türklük ve İslam inancı Kazakistan coğrafyasında mayalanmıştır. Bu coğrafyada İslam inancı ve Türklük bilinci için çalışan birçok aydın olmuştur. Bunların ilki de Hoca Ahmet Yesevi'dir.

Ahmet Yesevi yetiştirdiği öğrencilerinin her birini bir memlekete göndermek suretiyle İslamiyet'in doğru olarak öğretilip yayılmasını sağladı. Onun bu şekilde gönderdiği öğrencilerin bir kısmı da Anadolu'nun Müslüman Türklere yurt olması için çalıştılar²⁷.

Yukarıda da söylediğimiz gibi Kazak edebiyatı genel olarak sözlü edebiyata dayandığı için, geçmişten bugüne gelebilen yazılı eser sayısı pek fazla değildir. Ama günümüzde sözlü edebiyat ürünleri yazıya geçirilerek yazılı edebiyat için ciddi bir kaynak alt yapısı oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Sözlü edebiyatın bu kadar zengin olduğu bir sahada edebiyat tarihçilerine büyük sorumluluklar düşmektedir. Çünkü halk arasında yaşayan ürünler ancak onlar sayesinde gelecek kuşaklara aktarılacaktır.

Kazak Edebiyatı Tarihi ancak son zamanlarda ayrıntılı bir biçimde incelenerek ilmi bir seviyeye yükselmiş durumdadır. Şu anda Kazak Edebiyatı Tarihi orta ve yüksek öğretim kurumlarında sistemli bir şekilde öğretilmektedir²⁸.

2.2. YAZILI EDEBİYAT

Kazak yazılı edebiyatının başlangıcı olarak 19. Yüzyılın ilk yıllarını tarih olarak gösterebiliriz. Yazılı edebiyatın öncülüğünü Mahambet Ötemisuli (1804-1846) yapmıştır. Çağdaş Kazak edebiyatının ilk temsilcileri ise Çokan Velihanov (1837-1865), İbray Altınsarı (1841-1889), Abay Kunanbayev (1845-1904), Ahmet Baytursunulı (1873-1937), Mir Jakup Dalatuli (1881-1930), Magcan Cumabayev (1893-1938), Cusipbek Aymavitov (1889-1931) ve Muhtar Avezov (1897-1961) en önemli isimlerdendir. Bu sanatçılar içinde Çokan Velihanov'un Kazak edebiyatı ve

²⁷ **Alaş-Anadolu Uluları**, Kus Joli Matbaası, Almatı 2002, s. 110.

²⁸ Hangali Süynşaliyev, **Kazak Edebiyatının Tarihi**, Sanat Matbaası, Almatı, 2006, s. 14.

kültürü açısından özel bir yeri vardır. Kazakların gelenek görenek, örf ve adetleri, inanışları, masallar ve destanlarına dair Şokan'ın çalışmaları Kazak edebiyatını tanıtmaya yolundaki ilk önemli adımlardır. Bu bağlamda İbray ve Abay'ın eserleri Şokan'ın attığı temellerin üzerine inşa olmuştur denilebilir²⁹.

Bunların yanında Saken Seyfulin (1894-1938), Beyimbet Maylin (1894-1938), Gabit Müsirepov (1902-1985) özellikle Ekim Devriminden sonra varlık gösteren Kazak yazarlardandır. Bu yazarların çoğu sistemle uyuşmamışlardır. Söylemez bu durumu,

*Sovyet hükümetinin istekleri doğrultusunda yazmadıkları için Sovyet eleştirmenlerinin saldırısına maruz kalırlar ve diğer Türk Cumhuriyetlerinde ve Türk topluluklarındaki aydınlar gibi, çoğu 1937 yılında Stalin'in gazabına uğrayarak hayatlarını kaybeder*³⁰

şeklinde anlatmıştır.

II. Dünya Savaşı yıllarında edebiyatın içeriği de savaşla paralel olur. Edebiyat, birlik-beraberlik ile siyasetin sesi olmuştur. Yazarlar cephede savaşanları övmekle görevlendirilmiş gibidir. Bu nedenle edebiyatın edebi yönü zayıflar.

Savaş yıllarında M. Avezov'un Abay adlı tarihi romanının ilk kitabı, G. Müsirepov'un "Kazak batırı" povesti, G. Mustafin'in Şıganak (Kuru dere yatağı), E. Ebişev'in Can Tülekter, G. Slanov'un Canar Tav (Yanar dağ) adlı romanları ile Safargali Begalin ve A. Abişev'in eserleri vardır³¹.

Stalin'in 1953'te ölmesinin ardından yazar ve şairler kısmen bir rahatlama yaşarlar. 1937-1938 yıllarında suçsuz yere ceza alanlar affedilir. Öldürülenlerin itibarları mahkeme kararıyla iade edilir. Böylelikle yazar ve şairler daha serbest yazmaya başlarlar. Bu dönemde Kazak edebiyatına önemli eserler kazandırılmıştır.

²⁹ Süynşaliyev, age, s. 14.

³⁰ Orhan Söylemez, **Çağdaş Kazak Hikâyeleri Antolojisi**, Kesit, Ankara, 2004, s. 10-11.

³¹ Söylemez, age, s. 16.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte hayatta ve sanatta çok ciddi değişim ve gelişimler yaşanır. Kazak şair ve yazarları zengin geçmişlerini eserlerinde işleme-ye çalışmaktadırlar. Edebiyatın konusu da yaşananlarla uyum içinde değişir. Özellikle yetmiş yıllık esaret dönemi eleştirilmeye çalışılmaktadır. Milli ruha sahip yazar ve şairler esaret yıllarında yazılanların dikkatle okunması konusunda okuyucuyu uyarmaktadırlar. Çünkü o dönemde yazılan birçok eser gerçekleri yansıtmamaktadır.

Kazak Edebiyatı, günümüzde de geçmişinden bugüne taşınan sözlü ve yazılı kaynaklardan beslenmeye devam etmektedir. Bunun yanında Dünya edebiyatındaki gelişmeler de Kazak sahasında yakından takip edilmektedir. Kazak Edebiyatını verdiğimiz bu kısa bilgilerle anlatabilmek imkânsızdır. Biz, konumuza geçişi sağlamak için Kazak Edebiyatını ana hatlarıyla ele almaya çalıştık.

3. KAZAK EDEBİYATINDA HİKÂYE

Kazak sahası edebiyat geleneğinin esası, sözlü edebi ürünler ve özellikle tahkiyeli eserler bakımından zengindir. Bu zenginlik, çeşitli araştırmacılar tarafından yapılan çalışmalarla yazılı kültüre kazandırılmıştır. 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan bu araştırma çalışmaları, 20. Yüzyılın başında Kazak sahasında yazılı edebi geleneğin oluşmasına temel teşkil etmiştir.

Kazakistan sahasında sözlü ürünlerin derlenmesi, 18.yüzyılda başlamış, 19.yüzyıldan itibaren de yoğunlaşarak devam etmiştir. Bu derlemelerin ilk örneği Kozı Körpeş-Bayan Sulu hikâyesidir. Bu hikâyeyi, Semey Vilayeti'nde Kökpe Akın'dan, 1830 yılında Sablukov derlemiş; Anrey Pirilo tarafından da aynı hikâye 1841 yılında yazıya geçirilmiştir³².

Yapılan derleme faaliyetlerinin en önemlilerini Çokan Velihanov yapar. Velihanov, 19. yüzyılın ikinci yarısında derleme faaliyetlerini başlatır. Bu çalışmalarda Kozı Körpeş Bayan Sulu hikâyesi başta olmak üzere batırlık jırlarını ve sözlü edebiyatta var olan anlatıları derlemiştir. Bu derlemeleri Kazak edebiyatını yabancı milletlere, özellikle de Ruslara tanıtmak için yapar.

Kazak sahası sözlü ürünlerin derlenmesinde yorumlanmasında ve üzerinde ilmi çalışmaların yapılmasında Muhtar Avezov önemli bir yere sahiptir. Avezov'un 1920'li yıllardan itibaren başlayan çalışmaları bu nedenle çok önemlidir³³.

Avezov 1930'dan itibaren derlediği metinleri Ayman-Şolpan, Enlik Kebek, Kra Kıpçak Kobılandı, Bereket adlı oyunları vasıtasıyla kaleme alarak yazılı edebiyatın ilk örneklerini verir.

Tüm Türk dünyasının sözlü edebi geleneğinde olduğu gibi şiir toplamda önemli bir yere sahipse de tahkiyeli eserlerin toplamı da döneme ışık tutacak ve gelecekte geliştirilebilecek ölçüde zengindir. Biz çalışmamıza esas olarak Kazak sahasında

³² Ayşe Yücel Çetin, **Kazakistan Sahası Halk Hikâyeciliği Geleneği**, Gündüz Eğitim Yayıncılık, Ankara, 2003, s. 1.

³³ Y. Çetin, age, s. 3.

mevcut hikâye birikimini esas alacağız. Bir kültür aktarımı, bilinçlendirme faaliyeti olarak kullanılan bu tür; geçmişte masal, destan ve halk hikâyesi biçimleriyle kendini göstermiştir. 20. Yüzyılda ise Rus edebiyatının etkisi ile türün modern formu tanınmış ve kullanılmıştır. Bu dönem millî bir edebiyat oluşturmada hikâye türü aktif olarak kullanılmıştır.

Değişik Türk topluluklarında farklı adlar verilen anlatım esasına dayalı türler vardır. Bunların önemlileri destan, halk hikâyesi ve masallardır. Bizim konumuz olan Kazak hikâyeciliğinin temelinde de bu anlatılar vardır. Amancan Jakıp'ın hikâyelerini ele alırken bu türlerin etkisini gözardı etmemek gerekir. Ayrıca yazarımızın aynı zamanda şair olduğu gerçeğinden hareketle nazım ve nesri birlikte kullanabilmenin artı yönleri mutlaka göz önüne alınmalıdır.

3.1. KAZAK HİKÂyecİLİĞİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

Halk hikâyeleri, geçiş dönemi ürünü ve insanlığın ilk anlatımları olan destandan, yazılı dönemin ilk anlatım türü olan romana geçişi sağlar.

Destan dönemi edebiyatından halk hikâyeciliğine geçiş hemen gerçekleşmez. Nasıl ki destanlar dönemi uzun sürmüşse aynı şekilde bu geçiş de uzun sürecektir. Yaşanan bu geçiş dönemi için ve Türk edebiyatları için önemli bir eser olan Dede Korkut bu dönemin en önemli kazanımıdır. Bu hikâyelere destan demek mümkün değildir. Bunu, Ergin'in

Çünkü hikâyeler küçüktür. En uzunları olan Beyrek bile epope dediğimiz büyük kahramanlık menkıbesinin ancak küçük bir parçası olabilecek büyüklüktedir. Fakat hikâyelerin esas karakteri destanîdir, epiktir. Bu bakımdan onları birer destan parçası saymak ve bunun için onlara dar anlamda destan demek mümkündür. Fakat bu hususta kullanılacak en uygun tabir destanî hikâyedir³⁴

ifadesi de destekler.

³⁴ Muharrem Ergin, **Dede Korkut Kitabı 1**, TDK Yayınları:169 s. 29.

Bu hikâyeler masal türüyle de gerçeklik, zaman, mekân ve kişiler yönüyle oldukça farklılıklar gösterir.

Dede Korkut hikâyelerinde şekil olarak destanların ve halk hikâyelerinin özelliklerini bir arada görmek mümkündür. Bu hikâyelerde mensur ve manzum bölümler iç içedir. Olayların anlatımı mensur, konuşma ve seslenmeler manzum şekildedir.

Tamamıyla hikâyeleşmiş destan görünüşünde olan Dede Korkut Kitabı, içinden çıktığı Türk coğrafyası henüz destan çağını tamamlamadan düzenlendiği ve tespit edildiği için hikâyeler içindekiler bakımından olduğu gibi, şekil bakımından da büyük oranda destan izlerini taşımaktadır³⁵.

Ayrıca Dede Korkut hikâyelerinin manzum bölümleri de gerek işlediği konular gerekse şekil bakımından epik Türk şiirinin en güzel örnekleri olarak karşımızda durmaktadırlar.

İslamiyet'ten önce Türkler, mektup, atasözü, tarihi olaylar ve hikâye için 'sav', 'ötkünç', 'ötükünç' ve 'ötük' gibi ifadeler kullanmaktaydılar. Ele geçen ilk mensur telif ve tercüme Türk hikâyeleri Uygurlara ait Budist kaynaklı ürünlerdir³⁶.

Bu yönüyle baktığımızda edebiyatımızda hikâye türü oldukça eski bir tarihe dayanır. Bu durumda başlangıç noktası olarak hikâye türünde, dünya edebiyatının gerisinde bir yerlerde olmadığımız gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Türk hikâyeciliği İslamiyet öncesinden getirdiği birikimi İslamî devir kazanımlarıyla birleştirerek geliştirir. Modern hikâyenin başlangıcı olan Tanzimat dönemine kadar Türk hikâyeciliği çok uzun bir yol kat etmiştir. Türk edebiyatlarında 10.yüzyıl ile 19. yüzyıl arasında millî anlatılarımızın yanına İslam medeniyetinin de katkısıyla gelişmiş oldukça verimli, çeşitli ve zengin bir hikâye birikimi oluşur.

Halk hikâyelerinin yanında Divan edebiyatında da hikâye türü varlık gösterir. Divan Edebiyatındaki hikâyeler biçimleri bakımından 1) manzum, 2) mensur, 3) manzum-mensur olarak yazılmıştır³⁷.

³⁵ Ergin, age, s. 31.

³⁶ Nurullah Çetin, **Roman Çözümleme Yöntemi**, Öncü Kitap, Ankara, 2009, s. 34.

Divan Edebiyatındaki hikâyeler, yerli ve yabancı kaynaklı hikâyeler olmak üzere de bir sınıflandırmayla ayrılabilir. Fakat birçok yerli hikâyelerimize yabancı temalar ve motifler girmiştir. Bu nedenle hikâyelerde yerli ve yabancı temaların ve motiflerin tespiti oldukça zordur ve geniş bir araştırmayı gerektirir³⁸. Bu durumla ilgili olarak Yücel Çetin,

Kazak sahası hikâyecilik geleneğinde değerlendirdiğimiz ve ğaşıktık jırı, liro epos, lirik poema, lirik destan gibi adlarla anılan anlatıma dayalı tür, hangi kültür çevresinden gelirse gelsin, anlatıldığı ve kabul gördüğü Kazak Türk toplumunun sosyal yapısına ve edebi zevkine uygun hale gelmiştir. Mit, destan, efsane gibi anlatım türlerine ait unsurlarla bezenerek zenginleşen ğaşıktık jırı, Kazak sahası akınlık geleneği içinde; önce tercüme veya adapte yoluyla, daha sonraki dönemlerde ise milli ve yerli malzemenin kullanılması ile kendine mahsus özellikler kazanmış ve destan geleneğinin devamı olarak kabul görmüştür. Sözel kültür ortamında teşekkül eden ve gelişen bu tür, yazılı edebiyata geçmesinden itibaren yeniden işlenmiş ve şekillenmiş; 20. Yüzyılın başından itibaren de yeni konular ile zenginleşerek günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir³⁹

şeklinde izahta bulunur.

Bunların yanında Kazaklar arasında, daha eski çağlarda, bazı yazılar kullanıldığına dair belgeler olmakla beraber, Kazak edebiyatının en güzel ilk yazılı örnekleri, Göktürkler çağındadır⁴⁰.

Kazak sahasında halk hikâyeciliğın ortaya çıkışı diğerk Türk topluluklarıyla yakın tarihlere denk düşmektedir. Bunun sebebi destanlar dönemini birlikte yaşamaımızdır. Orta Asya coğrafyasında temellenen anlatı metinleri göçlerle birlikte değışik coğrafyalarda zenginleşerek varlığını sürdürmüştür.

³⁷ Hasibe Mazıoğlu, 'Divan Edebiyatında Hikâye', **Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin**, TTK, Ankara, 1992, s. 19.

³⁸ Mazıoğlu, age, s. 20.

³⁹ Y. Çetin, age, s. 30.

⁴⁰ İsmail, age, s. 251.

Araştırmacılara göre Kazak hikâyelerinin başlıca kaynakları; Arap, Fars ve Hint yani doğu merkezli hikâyeler ile diğer Türk boyları arasında oluşturulmuş hikâyelerdir. Bu yönüyle birden fazla kaynaktan beslenen Kazak hikâyeciliği, hem zengin hem de sağlam bir zemin üzerine inşa edilmiştir.

Kazakistan coğrafyasında yaşayan hikâyelerin ayrı ayrı kaynaklarını vermek gerekirse, bunların bir kısmının destan geleneğinden, bir kısmının mitik unsurlardan, bir kısmının efsane, masal gibi anlatım türlerinden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Ancak, hikâyenin kaynağı ne olursa olsun, yaşanan hayatla birleştirmek suretiyle ona bir sosyal çehrenin tayin edilmiş olduğu da açıkça görülmektedir⁴¹.

Bu bağlamda hikâyenin en basit tanımını verirsek, yaşanmış ya da yaşanılabilir bir olayın yer, zaman ve kişiler etrafında kurgulanmasıdır. Onun için edebi metinlerin temelinde insan, dolayısıyla onun yaşadığı sosyal çevre metne sirayet eder. Yaşanılan hayattan kopuk edebi bir metnin gelecek kuşaklara ulaşabilmesi oldukça güçtür.

Kazak hikâyeciliğinin ilk örnekleri arasında Kız Jibek ve Kozı Körpeş-Bayan Sulu sayılabilir. Özellikle bunlardan Kız Jibek hikâyesi, Nogay boylarının dağılımını anlatan bir metin olması sebebiyle, tarihi olayları ve Kazak Türklerinin tarih içerisindeki gelişen ve değişen sosyal yapısını tasvir etmektedir. Bu yönüyle edebi metinler geçmişle gelecek arasında bir köprü vazifesi görür ve kuşaklar arası iletişimi sağlar.

Kazak hikâyeleri konuları bakımından sadece yaşanan zamanı anlatmaz. Yaşanılan zamanın yanı sıra geçmişe ait sosyal hayat unsurlarını, onların süreç içerisindeki değişimini ve birbirinden farklı yönlerini de anlatır. Geçmiş zaman insanının yaşama alışkanlıkları, örf ve adetleri, zihin dünyası, inançları, psikolojisi, duyguları yani dünyayı algılama, yorumlama biçimi hikâyelerde yer alır.

Edebi metinler insan gerçeğinden hareketle kurgulanır. Yani yaşanmışlık ya da yaşanabilirlik metinlerin kurgulanmasındaki gerçeklik payını yükseltir. Bu da metnin inandırıcılığını arttırarak gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlar. Bunu Koç,

⁴¹ Y. Çetin, age, , s. 50.

*Hikâye, çoğu durumda ispatlayıcı bir özelliğe sahip olur. Anlatan ise, olayı bizzat kendisinin yaşadığı veya tanık birisinin başından geçtiğine dair deliller sunarak ispatlar*⁴²

şeklinde izah der.

Ayrıca hikâyelerin gerçekle ilişkisini arttırmak için mekân ve zaman unsurlarını da doğru kurgulamak gerekir.

Hikâyedeki zaman ve mekân gerçek hayat içinde geçer. Hikâyedeki zaman ve mekân mitteki gibi, belirsiz bir dönemde değil, gerçek hayatta olan, olayı kanıtlar nitelikteki bir faktör olarak kullanılır⁴³.

Yukarıda anlattığımız gibi Kazak hikâyeciliğinin temelinde destanlar, masallar ve halk hikâyeciliği vardır. Bu anlatıların üzerine Rus edebiyatının da etkisiyle modern hikâye formunu koyan Kazaklar, 20. Yüzyılda özgün ürünler vermeye başladılar.

3.2. MODERN KAZAK HİKÂyecİLİĞİ

Hikâye türüne bugünkü anlamda değer katan İtalyan yazar Boccaccio'dur. 16. Yüzyılda yazdığı "Decameron" adlı eseriyle hikâyenin ilk örneği tarihe kaydolur.

Türk edebiyatının gerek sözlü gerekse yazılı, manzum ve mensur hikâye geleneğine sahip olduğu gerçeği bilinmektedir. Bunun yanında Tanzimat'tan sonra roman türü ile birlikte farklı yapısal özellikler taşıyan bir anlatı türü olarak yeni bir hikâye tarzının oluşmaya başladığı da görülmektedir⁴⁴.

Başlangıçta roman ve hikâye türünün birbirinden ayrılması Halit Ziya'ya kadar bir sorun olarak devam etmiştir.

Tanzimat'tan sonraki Türk hikâye ve romanının temelinde Batı'daki örnekleri vardır. Buna karşılık Batı etkisi olmaksızın türün gelişmesinde katkısı olduğu düşü-

⁴² K. Koç, age, s. 111.

⁴³ K. Koç, age, s. 111.

⁴⁴ Yılmaz Daşçioğlu-Okan Koç, 'Batı Tarzı Türk Hikâyesinin Doğusu ve Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Ana Temalar', **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 4 /1-I Winter 2009, s. 800.

nüen Aziz Efendi'nin Muhayyelat'ını da hatırlamak yerinde olacaktır. Geleneksel hikâye ile Batılı anlamdaki hikâye arasında bir geçiş eseri olarak görülen Muhayyelat gerçekçi anlatıma olan yakınlığı nedeniyle modern hikâyenin başlangıcında durmaktadır⁴⁵.

Hikâyelerimizin ilk örnekleri ayrıntılardan yoksun kimi zaman da gerçeklik noktasında eksiklikler kendini göstermektedir. Sami Paşazâde Sezai'nin Küçük Şeyler ve Rumuzu'l-Edeb isimli kitaplarındaki hikâyeler, modern hikâyeye geçiş noktasında küçük hikâye türünün ilk örnekleri olarak karşımıza çıkar. Nâbizâde Nâzım'ın uzun hikâyesi Karabibik hikâye türünü hem tematik hem de realist ve natüralistlik yönüyle gerçekçilik çizgisine taşır.

Servet-i Fünûn döneminde hikâye türünün Avrupâi anlamda örnekleri Halit Ziya ile verilmeye başlanır. Halit Ziya, yazmış olduğu küçük ve büyük hikâyeler ile türün romandan ayrılarak müstakil hale gelmesinde önemli katkılarda bulunmuştur⁴⁶.

Halit Ziya hikâye türünün Batı'daki örneklerini iyi kavramış olmasından kaynaklanmaktadır. Onun hikâyeleri de romanları kadar realist özellikler taşır. Bununla birlikte Türk edebiyatında hikâyenin bir tür olarak kabul edilmesini sağlayan isim Ömer Seyfettin'dir. Ömer Seyfettin, Türk-İslâm tarihinden aldığı malzemeleri kendine özgü bir dil ve üslupla ele alarak hikâyenin bağımsız bir tür olarak kabul edilmesini sağlamıştır. Bu yönüyle Türk hikâyeciliğinin kurucusu Ömer Seyfettin'dir denilebilir.

Bizim sahamızda bunlar yaşanırken Kazak sahasında da hikâye türü gelişim ve değişim göstermektedir. Kazak yazarlar dünyadaki ve özellikle Rusya'daki gelişmeleri yakından takip etmektedirler. Rus edebiyatında Batı örneklerine uygun ilk örnekler sentimantalist yazarlar tarafından kaleme alınmıştır.

Rus hikâyeciliği 19.yüzyılda Puşkin, Gogol ve Çehov'un eserleriyle dünya klasikleri arasına girmiştir. XX. Yüzyıl boyunca eserlerin sanatsal değerlerini belirleyen sosyalist gerçekçiliğin temsilcileri olmuştur. Bu nedenle, öykü türü de bu akımın

⁴⁵ Daşçıoğlu-Koç, agm, s. 802.

⁴⁶ Daşçıoğlu-Koç, agm, s. 804.

gereklerini yerine getiren uygulamalara maruz kalmıştır. Ancak bu, öykü türünün sanatsal değerlerden yoksun kaldığı anlamına gelmez. Bu dönemde de başarılı öykü yazarları vardır. SSCB'nin dağılmasıyla birlikte Rus edebiyatı demokratikleşme sürecine girer ve dönemin en önemli akımı ise tüm dünyada olduğu gibi, postmodernizm olur⁴⁷.

Rus edebiyatında bizim edebiyatımızda olduğu gibi öykü türüne ait örnekler oldukça eski tarihlere dayanmaktadır. Bu ürünler modern öykü özelliği göstermediği için değerlendirmeye alınmamıştır. Bu konuyla ilgili olarak Karaca,

Öncelikle, çağdaş dünya edebiyatlarında öykü türüne Batı edebiyatlarında aranan ölçütleri taşıyan eserlerin dâhil edildiğinin altını çizelim. Batı edebiyatları ifadesiyle kast edilen de genellikle Fransız, İngiliz, Alman ve Amerikan edebiyatlarıdır. Rus edebiyatında batılı değer ölçülerine uygun öykü yazma çalışmaları XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlar⁴⁸

şeklinde bir değerlendirme yapar.

Rus edebiyatı XIX. yüzyılda Batı edebiyatıyla tam manasıyla uyumu yakaladığı yüzyıldır. Bu dönemde Puşkin, Gogol ve Çehov öykü türüne yenilikler getirir. Ayrıca Turgenev, Dostoyevski, Tolstoy gibi yazarlar da Rus öykü dağarcığına önemli katkılar sağlamışlardır. Bu yüzyılın ikinci yarısında en önemli isim Anton Çehov'dur. Zaman içerisinde Çehov'un adı öykü türünde öncü yazar olarak anılacaktır⁴⁹. Çehov yazdığı durum öyküleriyle dünya edebiyatında Maupasant'ın olay öykücülüğünün yanına durum öykücülüğünü koymuştur. Böyle bir yazarın Türk ve Kazak edebiyatını da etkilemesi kaçınılmazdır.

Sömürü düzeni içerisinde yaşayan Kazak aydınları seslerini duyurabilmek için edebi türlerin hepsinden istifade etmişlerdir. Rus egemenliği altında geçen yıllar Avezov'un deyimiyle 'Zar zaman'dır; yani zor zamanlardır. Bu yıllarda Kazak ede-

⁴⁷ Birsen Karaca, 'Rus Edebiyat Tarihinde Öykü Türünün Gelişim Evreleri', **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 44, 1(2004), 149-167, s. 150.

⁴⁸ Karaca, agm, s. 152.

⁴⁹ Karaca, agm, s. 155.

biyatında önemli değişiklikler olmuştur. Kazak halkının acıları edebi eserlere yansımıştır, sanatçı duyarlılığını eserlerde açıkça görmekteyiz. Mehmet Kaplan'ın

Edebi eser, hiç şüphesiz onu vücuda getiren yazarın hayatı ile, tarihi ve sosyal çevresiyle de yakından ilgilidir. Her insan gibi sanatçı da belli bir aile içinde doğmuş, irsiyetin karanlık dehlizlerinden geçmiş, bir mahallede büyümüş, belli okullarda okumuş, geçimini temin için çeşitli vazifelerde bulunmuş, sevmiş, sevilmiş, pek çok insan tanımış, yaşamış ve okumuştur. Eserini yaratarak bunlardan faydalandığı da bir gerçektir⁵⁰.

tespitlerini eserlerde açıkça görürüz:

Kazak aydınları kültürel birikimlerine Batının ve Rusya'nın edebi zenginliklerine katarak kendilerine yeni bir pencere açarlar. Kazak edebi nesrinin oluşumu ile ilgili olarak Ayan,

I. Altınsarin'e kadar gerçek manada edebî nesir, yazılı Kazak edebiyatında yoktu.

I. Altınsarin Kazak nesrinin batılı yönünün temelini attı ve bu türün oluşmasını sağladı. Edebî hikâye yazmanın güzel örneklerini verdi. Böylece Kazak edebiyatında nesir türü I. Altınsarin'in hikâyeleriyle başladı demek yerinde olur⁵¹

şeklinde bir izahta bulunmuştur.

Onun bu çabası diğer aydınlarca takdir edilir ve kendisine hak ettiği değer verilir.

Kazak edebiyatının tanınmış araştırmacılarından S. Mukanov, "Ibray, şiir ve nesir türünde Kazak yazılı edebiyatını başlatan kişi" derken K. Jumaliyev de "hikâye ve şiir türünde ilk defa eline kalem alıp edebiyatımıza bu yönde yol veren

⁵⁰ Mehmet Kaplan, **Hikâye Tahlilleri**, Dergah Yayınları, İstanbul, 2000, s. 9, 10

⁵¹ Ekrem Ayan, 'Çağdaş Kazak Edebiyatının Kurucusu Ibray ALTINSARİN-Hayatı ve Eserleri', **Turkish Studies** International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/8 Fall 2009, s. 520

Altunsarin olmuştur. Bu yüzden onu Kazak edebiyatındaki edebî eserlerin temelini oluşturan atası desek övgü değil gerçek söylemiş oluruz” (Qordabayev 1987:100)⁵²

demektedir

Kazak edebiyatında nesir türünün gelişmesi Sovyet dönemine tesadüf eder. İhtilalden önceki yıllarda yenilikçi yazar Mircakıp Dulatov (1885-1938) Bahtsız Camal’ı yazar (1912) yazarının ifadesiyle”Kazak dilinde roman” olarak adlandırılan romanın başarısı üzerine bu tarihten sonra sonra uzun hikâyeler ve kısa romanlar yazılmaya başlanır⁵³.

O dönemde bu ürünler roman olarak adlandırılmıştır. Bu uzun hikâyelerde genellikle eğitim konusu ele alınmıştır. Bu ortak konunun yanı sıra dönemin yazarları Ceditcilerin de etkisiyle halkı Ruslara karşı uyarırlar.

Bu yıllarda Mağcan Cumabayev, Kazak hikâyelerinin içinde kadın psikolojisini anlatan ilk yazardır. “Şolpan’ın Günahı” da yazarın uzun hikâye tarzında yazdığı tek eseridir. Mağcan’ın bu uzun hikâyesi, Muhtar Avezov (1897-1961) ve Cusipbek Aymavitov’un (1889-1931) eserleri ile beraber Kazak edebiyatında psikolojik hikâye ve roman türünün ilk örneklerinden biri olur⁵⁴.

Yirminci yüzyılın ilk yarısında kalemleriyle varlık gösteren Kazak aydınları, Sovyet yönetiminin istekleri doğrultusunda yazmadıkları için eleştirilirler. Bu aydınlardan çoğu diğer Türk Cumhuriyetlerinde olduğu gibi, 1937 yılında Stalin tarafından katledilirler.

II. Dünya Savaşı Kazak insanını dolayısıyla dönemin yazarlarını derinden etkiler. Bu dönemde birçok Kazak sanatçı askerlerle birlikte cepheye gider ve cephenin dünyaya yansıyan yüzü olurlar. Abişev’in II. Dünya Savaşı yıllarında kaleme aldığı “Sarcan” ve “Tölegen Toktarov” gibi hikâyeleri, Kazak insanının vatanseverliğini, cephedeki kahramanlıklarını anlatır. Bu eserler Kazak gençlerinin savaşa katkılarını göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

⁵² Ayan, agm, s. 521.

⁵³ Söylemez, age, s. 9.

⁵⁴ Söylemez, age, s. 10.

Sovyetler döneminde S. Seyfullin, B. Maylin, İ. Cansügirov, M. Evezov, S. Mukanov, Ğ. Müsirepov, Ğ. Mustafin, S. Şeripov gibi yazarlar dönemin olaylarını gerçekçi bir şekilde tasvir ettiler. Örneğin, S. Seyfullin'in "Ayş" ve "Yemişler" hikâyeleri, kısa hikâye türünün güzel örnekleri olarak yayınlandı. İ. Cansügirov'un "Yoldaşlar" romanı, bilhassa bu devrin kazancı olan S. Mukanov'un "Bilmece Bayrağı" romanı (1938), "Yolunu Kaybedenler" (1931), "Demir Taş" (1935), "Kahraman" (1938) romanları, bu dönemde gelişen yazarların nesir türünü ön saflara taşımalarını sağladı. Kazak Edebiyatında hikâye türünün tanınıp daha iyi yerleşmesinde eserleriyle katkısı olan asıl yazar Ğ. Müsirepov'dur. B. Maylin ile M. Evezov'un yazdıkları hikâyeler de bu sahadaki önemli örnekler oldu ve Kazak öykücülüğüne yenilikler getirdi.

Kazak hikâyeciliği bağımsızlık yıllarında da gelişimini sürdürmüştür. Bağımsızlık yıllarındaki Kazak hikâyelerinin gelişmesine Ş. Murtaza, M. Magavin, K. Jumadilov, B. Nurjekeoğlu, T. Nurmagambetov, K. Tümenbay, E. Tarazi gibi yazarlar katkıda bulunmuşlardır⁵⁵.

Dönemin yazarları Kazak insanının duygularını düşüncelerini açık bir şekilde kaleme almışlardır. Öykülerde yer yer toplumsal eleştiri de yapılmaktadır. Ş. Murtaza'nın "Tevekel Toy" adlı hikâyesinde insanların birbirleriyle yarış içersinde düğünler yaptığı eleştirel bir biçimde anlatılır. Özentiyle, lüks içersinde yapılan bu düğünlerden geriye borç ve sıkıntı kaldığı gerçeği verilmeye çalışılır. Ayrıca Şerhan Murtaza, Anderson masallarını, Cengiz Aymatov'un Botogöz hikâyesini ve Elveda Gülsarı romanını tercüme eder.

Bağımsızlık dönemi Kazak hikâyelerinde köy ve kır hayatı da işlenen konulardır. Bu konuda T. Nurmagambetov'un hikâyeleri dikkatleri çeker. T. Nurmagambetov'un küçük hikâyelerinde ise köy hayatının güzellikleri anlatılır. Özellikle bağımsızlık yıllarında yazmış olduğu "Annesini Özleyen Çocuk" hikâyesi doksanlı yıllarda yaşanan hayatı anlatması bakımından önemlidir.

⁵⁵ XXI Yüzyıl Kazak Edebiyatı, Almatı, Arda Matbaası, 2011, s. 168.

Ayrıca Kazak yazarlar, Sovyet döneminde yer altı zenginliklerinin Ruslar tarafından nasıl sömürüldüğünü edebi bir üslupla hikâyelerinde kaleme almışlardır.

Bağımsızlık yıllarında, tanınan yazarların yanında; K. Rahımjanov, N. Kami, T. Ahmetjan, D. Ramazan, K. Mukaş, J. Korgasbek gibi birçok genç yazar, bağımsızlık yıllarındaki Kazak hikâyelerinin mükemmellik düzeyinin yükselmesinde katkıda bulunmaktadır⁵⁶.

Verilen bunca ürünlerle Kazak edebiyatı güçlenerek yükselmektedir. Bu durumla ilgili olarak İsmail,

“Kazak edebiyatı, Kazak birliğini, Kazak bütünlüğünü sağlayan en önemli kaynaktır. Kazak dilinin anlatım yeteneklerini, söz kudretinin sınırlarını, Kazakların sosyal, fiziksel, psikolojik yönlerini, öz benliğini, bireysel, toplumsal, duygusal ve düşünsel evrelerini Kazak edebiyatında bulabiliriz. Yarattıkları her büyük eser, uygarlık binasını sağlamlaştıran, Kazak dilinin gücünü dünyaya yansıtan en değerli, en kudretli varlıklardır.”⁵⁷

şeklinde bir açıklamada bulunmuştur.

⁵⁶ XXI Yüzyıl Kazak Edebiyatı, s. 171.

⁵⁷ İsmail, age, s. 252.

4. AMANCAN JAKİPOV'UN HAYATI ve EDEBİ KİŞİLİĞİ

4.1. AMANCAN JAKİPOV'UN ŞECERESİ

Nazar

Jakıp

Babası: İlyas Annesi: Külen

Tariha, Kalkal, Hamit, Amancan, Esencan, Kudaybergen

Amancan Eşi: Cemile

Maksuthan, Ravşan, Reyhan, Töleybek, Gülcan, Almagül, Şemsigül, Bibigül, Raşit, Mervert

Amanjan Jakıpov'un Soy Kütüğü⁵⁸.

4.2. AMANCAN JAKİPOV'UN AİLESİ

Amancan Jakıpov'un yazdıklarından hareketle annesi Külen, Başbolat Bey'in kızı, Jakıp Mirza'nın gelinidir. Annesini iri yapılı, akıllı, sanatını ve etkileyen dilini silah gibi kullanan fakat âlim kişilerin önüne hiçbir zaman geçmeyen, ama kem bakışlı adamlara karşı namusunu koruyan bir kadın olarak tarif etmektedir. Külen Hanım 30 yaşında Çin'e gitmiş, orada otuz yıla yakın durmuş ve terzilikle geçimlerini sağlamıştır. Onun sayesinde ve teşvikleri ile yaşadıkları yerlerde mescit ve mektepler her zaman inşa edilmiş ve tadilatları yapılmıştır. Bu tür hayır işlerinden hiçbir zaman geri durmayan Amancan Jakıpov'un annesi Külen Hanım, Türkiye'yi de çok sever ve Hz. Muhammed'in bayrağının Türkiye'de saklı olduğuna ve bu yüzden düşmanların Türkiye'ye ilişemeyeceğine inandığını ifade eder⁵⁹. Külen Hanım, hediye saklamaya çok önem verir. Giyim kuşamı ile taktığı bilezikleri müzelik eşyalar kadar kıymetlidir. Külen Hanım, bir gün ölürse kendisine kefen yapılır diye sandığında

⁵⁸ Amancan Jakıpov, **Söz Sarayı**, Atamura, Almatı, 2006, s. 134-145.

⁵⁹ Jakıpov, **Söz Sarayı**, 134.

‘İstanbul Kıyameti’ denen akpul kumaş saklarmış; fakat o kefeni yazarın kardeşi Esen ölünce, ona sararlar. Şair, babasından çok annesine bağlıdır. Bunun temel sebebi, aile geçimini annesinin sağlaması ve yazarın küçük yaşta iken babasını kaybetmesi ile annesinin kendilerine hem annelik hem de babalık yapmasındandır. O, annesine o kadar bağlı ki, onun öleceğini hiç düşünmez. Annesi 1985 yılında vefat edince de yazar, hayatındaki en büyük sarsıntıyı yaşamıştır. Şairin hayatında annesinin özel bir yeri olduğu için, yazarın hayatını aktarırken Külen Hanım’a da yer verdik. Bu yüzden kısaca değindik⁶⁰.

Şairin ailesi Çin’e sürülmeden evvel varlıklı bir sülaledendir. Fakat sürgünde her şeylerini bırakarak Çin’e giderler. Şair dedesini zengin ve kasabanın başkanı (sorumlu yönetici) olarak tarif eder. Babası İlyas’ı ise fakir, kendi halinde, kimseye bir zararı dokunmayan, fakat kızdırdığında, şakayla karışık cevaplar vererek nüktedan kişiliğini ortaya koyan biri olarak anlatır. İlyas Bey yarım hekimdir. Hekimlik terbiyesini dedesi ve dedesinin yanında çalışan hünerli kişilerden almıştır. Mütedeyyin bir insan olmanın yanında onun bir Kazak milliyetçisi olarak her zaman Kazakistan’a dönme ve koparıldığı topraklarda yaşama ve ölme arzusunu taşımıştır⁶¹. Amancan Jakıpov’un Babası İlyas; uysaldır, fakat kendini ezdiren fakir biri değildir. Beş vakit namazını kaçırmaz. Kur’an ayetlerini ezberden kıraatlı okur. Ayrıca ezanı da çok güzel okur. Bunun yanında mal yaydığı vakitlerde sesinin güzelliğinden istifade ederek etrafına gelenlere Kazakların güzel şarkılarını seslendirir. Sürgün yıllarında Kazakistan’ı, İrtiş Nehri’nin güzelliğini özler ve oradaki yaşantısını dostlarına anlatmıştır. Vatanında özgür yaşadığı zamanları her an hatırlayıp ah çeken baba İlyas, daima Kazakistan’a geri dönme hayalleri kurarmış. Bunlara çocukken, pek anlam veremediğini söyleyen yazar, babası nerede bir dombra görse hemen hüznünlü makamları ile çalıp sonra tekrar yerine koymuş. Kendi evlerinde dombra olmadığı için etrafta gördüğü kişilerden dombra istemeye hiç çekinmezmiş. Fiziksel olarak babasını, en

⁶⁰ Jakıpov, **Söz Sarayı**, 138.

⁶¹ Enver Kapağan, **Kazak Yazar Şair Amancan Jakıpov’un Hayatı Ve Şiirlerinin İncelenmesi**, Toğanay Yayınevi, Almatı, 2010, s. 29.

büyük oğlu Maksuthan'a benzeten yazar, onların yüzü gibi huylarının da birbirine benzediğini ifade eder.

Ayında yılında isteyen kişilerden kan alıp, behere döküp, sürüp, 'asma' denen hastalığı iğne ile delip kanatıp, sarımsak ile sarıp tedavi edermiş. Kan alıp nabız tutmayı kendine sanat edinmiş fakat hayatında geçim kaynağı olacak şekilde daha da geliştirip meslek haline getirmemiş⁶². Babasının babası Jakıp, Ağa imiş, Mirza (yönetici) olarak atanmış. Karakol'un⁶³ belirli zenginlerinden biriymiş. O zamandaki Lepsi kazasına bağlı yerlere bakan Jakıp, dönemin ağa, bey ve zenginlerinden, Jakıp'tan at alıp binmeyen yoktur. Ondan iyilik görmeyen yoktur. Civarın en ünlü onlarca iyi atlarına sahiptir⁶⁴. İlyas tek erkek evlat olduğu için, Jakıp'ın görevlendirdiği Madiyar ile Konkay, onu birlikte yetiştirmiş, ikisinin elinden terbiye görek yetmiş ve nabız tutmak ile kan almayı da İlyas bunlardan öğrenmiştir. İlyas 1948 yılında vefat etmiştir⁶⁵.

4.3. AMANCAN JAKİPOV'UN AİLESİNİN ÇİN'E SÜRGÜNÜ

Binlerce Kazak aile gibi yazarın ailesi de Rus zulmünden kaçarak Çin'e gitmiştir. Bu gidişin sebebinin sorduğumuz yazarın aile dostu ve 1940'lı yıllara kadar Doğu Türkistan'da yaşayan, Kazak birliği için ömrünü adayan Jağda Babalıkof'a göre, birincisi: Ruslar zengin ve milliyetçi Kazakların mallarına el koyarak karşı gelenleri öldürüyor ya da toplama kamplarına götürüyordu. İkincisi: Mallarına el konan zenginlerden bazıları ise açlık riski ile karşı karşıya geldiler. Üçüncüsü: Kazakların birliğini ve bağımsızlığını savunanlar bu ağır istibdat altında bir şey yapamayacaklarını anlayınca düşüncelerini yaymak adına başka yerlere kaçtılar. Bu şekilde giden Kazakların sayısının bir milyon civarında olduğunu ifade eden üstat, bu üç sebebin üçünün de yazarın ailesinin Doğu Türkistan'a gitmesinde etkisinin olduğunu özellikle ifade etti. Babalıkof'a göre özellikle Doğu Türkistan'ı tercih etmeleri de tesadüfi

⁶² Amancan Jakıpv, **Çumirname**, Arıs Yayınevi, Almatı, 2009, s. 221.

⁶³ Yer adı.

⁶⁴ Jakıpv, **Çumirname**, s. 222.

⁶⁵ Kapağan, age, s. 30.

değildir. Orada yaşayan soydaş Uygurları da harekete geçirme düşünceleri vardır. Ancak bir süre sonra Çin'in baskıları başladığı için oradan da kaçmak veya her şeye rağmen Kazakistan'a dönmek zorunda kalmışlardır⁶⁶.

Kazakistan Yazarları Rehberi'nde yayınlanan yazıda yazarın ailesinin Çin'e sürgünü kısaca şöyle anlatılmaktadır. Amancan'ın babası İlyas, annesi Külen, zengin köylü safında iken, mal mülkü terk etmişler, İlyas, ata mekânı Ayagöz Karakol'dan sürgüne gönderilmiştir. Gözaltında iken yürüyerek 1930'lu yıllarda Çin'e kaçıp gitmişler. Yeniden Kazakistan'a dönüşleri ise 1955 yılında annesi Külen'in Amancan ile kardeşi Esen'i alıp Kazakistan'a dönmesi ile gerçekleşmiştir⁶⁷.

4.4. AMANCAN JAKİPOV'UN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

4.4.1. Amancan Jakıpov'un Çocukluğu

15 Ekim 1935 yılında Çin Halk Cumhuriyeti yönetimindeki Doğu Türkistan'a bağlı Sincan bölgesinin Buratala ilçesinde doğmuştur⁶⁸. Şair, '*Özüm Tural*' (Hayatımın özeti) başlıklı yazısında kendi doğumu hakkında annesinden öğrendiklerini özetle şöyle anlatır; Sincan bölgesindeki Taşozı denilen yerde doğan yazarın kendinden büyük iki ablası vardır. Bunlar, Tariha ve Hamit'tir. **Amancan Jakıpov'dan** önce doğan iki abisi ise kızamıktan vefat etmiştir. İki oğul vefat edince; 'aman can olsun, aman dursun bize yar olsun' anlamlarına gelen Amancan adını koymuşlar. Şair fırtınalı bir günde doğduğu için önceleri adını Öçenbey, Boranbey olsun diye de düşünmüşler. Fakat yukarıda anlatılan sebep ağır basmış. Şair doğduğu zaman dayıları Kulca'ya göç edince yazarın ailesini de kendileri ile beraber sonbahar mevsiminde Kulca denilen yere göç ettirmişler. Şair doğum yılının tam tespitini ise şöyle anlatır. Annesi, ben üç dört yaşına gelince hangi yıl doğduğumu tam tespit etmek için doğumunda hazır olan büyüklere sormuş, onlar da it yılı güz mevsiminin 2. ayının 15'i

⁶⁶ Kasımhan Begimanof, 'Etnoğraf ile Söyleşi', **Ana Tili Gazetesi**, Almatı, 18-24-Şubat, 2010. s. 11.

⁶⁷ Esenbay Düsenbayulı, vd, '**Kazakistan 20. Asır, Yazarlar Rehberi**, 'Ana Dili Yayınevi, Almatı, 2004, s. 121.

⁶⁸ Kapağan, age, s. 37.

diye cevap vermişler o yıllar da hesaplanınca it yılı 1935 yılına ay ve gün ise 15 Ekim'e tekabül ediyor⁶⁹. Şair doğduğunda babaannesi Barkıt Hatun, kardeşleri Saken, Rabia ve erkek kardeşi Abdülhamit ile aynı evde yaşıyorlarmış. Kulca'da 3 yıl boyunca bu birliktelik devam eder. Kulca'da İlen Nehri'nin kenarında Ayranbakt'ta otururlar. İlen Nehri'nde gemilerin yüzdüğünü, Ayranbakt'tan uçakların uçtuğunu hayal meyal hatırlar. Biraz büyüyünce uçakları rüya gibi hayal meyal hatırladığını söylediğinde annesi çok şaşırır. Şaire, sen onları nasıl hatırlarsın çünkü biz oradan ayrıldığımızda sen daha üç yaşındaydın der. Kulca'da, üç yaşında iken Çin hükümetinin bu bölgelere karşı ilgisizliğinden, çeşitli hastalıklar baş göstermeye başlar. Nehrin kenarındaki balçık ve sazlıktan dolayı sivrisineklerin de çok fazla olması, hastalıklara davetiye çıkarır. Bu yaşta **Amancan** da sıtma hastalığına yakalanır. Dayısı Böğis, o zaman yazarı iyileştirmek için üç şehir gezdirmiş, iğnelerini de kendisi yapmış, bu yüzden de kendisine lakap olarak İğneci Böğis adını koymuşlar. Fakat hastalıklar aman vermeyince de bu defa da aileyi diğer dayı Kabdullah Bolıs, Buratala bölgesine göç ettirir. Burada Çimpanin şehrinin içinde otururlar. Annesi dikiş makinesiyle, zengin hanımların giyimlerini dikerek geçimlerini sağlar. Bu şehirde kalınan süre içinde, yaşadıkları evler soğuğa dayanıklı olmadığı için annesi Külen, kışları elbiselerini diktiği zengin kadıların ikinci evi varsa, çocuklarını oraya taşımış. Kış geçince de tekrar kendi evlerine dönerlermiş. Annesi buradaki kazancı ile daha iyi bir iş makinesi alıp Bozkır'a⁷⁰, oradan da halk arasında Akput denen yerdeki 'Bayğana' aşiretinden, yakın kardeşlere, Ibray ve Sılburbay denen bekçilerin yerlerine varırlar. Orada, almış olduğu büyük iş makinesi, o kıtlık zamanında birçok Kazak bayana dikiş fabrikası gibi olur. Annesinin öğrettiği şekli ile makinenin dilini öğrenip dikiş sanatını icra ederler. Şairin annesi de ömrü boyunca bu işi yapar. Bu sırada yazarın okul çağı geçmesin diye annesi, onu Takiya'ya getirir ve burada yazarı bir Uygur mektebine yazdırır. Şair, çarpım tablosu ile Kur'an surelerini burada ezberlemeye başlar. Çok hızlı çarpım tablosu ile birçok sureyi ezberleyen yazar, Uygurca yazıyı da öğrenmeye başlar. Vakit sonbahar mevsimidir. Fakat ne yazık ki, bu

⁶⁹ Jakıpov, **Ğumirname**, 232-234.

⁷⁰ Doğu Türkistan'da bir köy.

mevsimde Türkistan savaşı başlar (1944). Savaş giderek şiddetlenir. Şairin ailesi de birçokları gibi bunun üzerine canlarını korumak için ilkbaharda Takiya'da Buratala'ya göç ederler. Gittikleri yeni yerde de yokluk ve bakımsızlıktan hastalık insanları kırıp geçirir. Bunun üzerine 1945 yılında buradan taşınırlar. 1945–1946 yıllarını Sarbuka denen pirincin çok ekildiği yerde geçirirler. Aynı yıl (1946) yazarın kız kardeşi Hamit'i evlendirirler. Yaz olunca da dayılarının yaşadığı Cın'a taşınırlar. Orada annesinin kardeşi Elmiraşit Tariha vardır. Onun evinde kalarak hayatlarını devam ettirirler. Bu kaldıkları yer Cın'ın içindedir. Daha sonra aynı yerde annesinin amcası, Samarkan ile aynı avluda (evde) yaşarlar. Türkistan savaşından kaçan bazı Çinlilerin bıraktığı boş bir evdir, bu kaldıkları ev. Yaz mevsiminde Cın'ın yaylasına çıkmayı düşünürler fakat okula gitmesi için annesi yaylaya da çıkmaktan vazgeçer. Şair burada Kazak mektebine başlar. 1946–1948 yılları arasında bir, iki ve üçüncü sınıfı bitirir⁷¹.

5 Mart 1948 tarihinde babası İlyas, vefat eder. Babasının vefatıyla büyük sarıntı yaşayan yazar ve ailesi bu yıkımın etkilerini atlatamadan, sonbahar ve ardından da kışın gelmesiyle yaşamları daha da zorlaşır. Bunun üzerine Amancan'ın dayısı Bögis, onları Cın'dan Kerey'e göçürür. Orada anneannesi Kanapiya'nın kardeşleri vardır. Onlar Kızıltuz Gölü'nün Tarbağatay Dağı'na bakan tarafında otururlar. Oraya yakın bir yer olan Atalat'ta kışı geçirirler. Amancan'ı, Bögis ile Amancan'ın annesi Külen Hanım 1948 yılının Aralık ayında, Soğantoğay denen bir yerde bir mektebin dördüncü sınıfına yazdırırlar. Amancan, Kattebay Kajı denen birinin evinde kalıp, okur. Şair Almatı'ya döndükten sonra bu bilge kişi hakkında bir yazı kaleme alacaktır. Çünkü Amancan'ın eğitiminde ve kendisini yetiştirmeye çalışmasında bu ev sahibinin büyük etkisi ve emekleri vardır⁷².

Amancan Jakıpov, Kattebay Kajı'dan şöyle bahseder: Kattebay-Kajı, Kassen'in çocuklarından en küçüğüdür. Kattebay-Sovyet hükümetinin kovmasından dolayı Çin'e gitmiştir. O tarafta Membet Kavmi içinde bulunan İsa Kajı Mescidinde

⁷¹ Kapağan, age, s. 38.

⁷² Kapağan, age, s. 39.

imam olmuştur. Kendisi her türlü ağacı diken, mescit, medrese yaptıran ve onları süsleyip tamir eden bir kişidir. Medreselerde ders vermiştir. Çeveşek şehrinde okulda Kazak ve Rus dilinin öğretmenliğini yapmış. Şağantağay bölgesinde de bağ bahçe, ev, ağıl yapımlarında halka örnek olduğundan, gölgelik ağaçlar yetiştirdiğinden, o mekânlar ‘Kattebay Karağası’ diye anılmış. Kendi hac farizasını yerine getirdikten sonra da Katebay; Arapça, Farsça, Türk Dilleri’ni ve Rusçayı iyi bildiğinden hac için Mekke’ye gidenlere yol gösteren kılavuz ve tercüman olup birkaç defa kutsal topraklara giden ulu bir zattır. 1920’li yılların sonunda Navalı’ya Saken Seyfulin (1894–1938) (Kazak milliyetçiliği yaptı gerekçesi ile 1938 yılında Ruslar tarafından öldürülen devlet adamı ve yazar)⁷³ gelip Kattebay’a üç gün misafir olur. Kattebay ile muhabbet edip konuşur. Çin’de kalan Kazaklar için neler yapabilecekleri üzerinde dururlar⁷⁴. Kaji, çocuklar ve torunları ile 1955 yılında Sovyet tarafına geçip, 1956 yılında ise doğum yeri Navalı’ya gelmiş. İmam Kattebay Kaji 1963 yılında Navalı’da vefat etmiş. Bu adam kuran hafızı, siyasetçi, filolog ve dini bilgileri ile ulema bir kişiliğe sahiptir⁷⁵.

Mayıs ayının başında sıtma hastalığına yakalanınca da okuldan erken ayrılmak zorunda kalır. Sıtmayı bir türlü atlatamayınca da oradan annesi ile birlikte ayrılarak kız kardeşi Hamit’in yanına giderler. Burada yazar, annesi ve kardeşi Esen, bir süre Hamit ve kocası Şehrazat ile aynı evde yaşarlar. Burada kaldığı süre içerisinde (1949–1952) Çeveşek’teki Timagün’de okuyup yedinci sınıfı bitirir. 1952’den 1954 yılına kadar ise Çeveşek’e yakın Sıpan’da Öğretmen hazırlama (pedagoji) sınıfında okuyup dokuzuncu sınıfı bitirir. 1954 yılı sonbaharında Urumçi’ye varır. Burada Milletler Enstitüsünün Resim Fakültesi’nde iki ay okuyup sonra da Tolu’ya döner⁷⁶.

Yukarıda yazılanlardan da anlaşılacağı gibi yazarın bu anlatılan süre içindeki bütün hayatı hep çile, sürgün ve yokluklarla savaşmakla geçmiştir. Bunların sebeplerine baktığımızda da temelinde ne tabiat olayları, ne de kader vardır. Bunların yegâne

⁷³ Mırzatay Joldasbekulı, **Eltutka**, Kül Tegin Yayınevi, Astana, 2001, s. 290–292.

⁷⁴ Amancan Jakıpv, **Karakerey Tuma Tarihi**, Uşkiyan Yayınevi, Almatı, 2004, s. 43-45.

⁷⁵ Jakıpv, **Söz Sarayı**, s. 134-136.

⁷⁶ Jakıpv, **Ğumirname**, s. 232-234.

sebebi bugün Doğu Türkistan'da hala devam etmekte olan bir zulümdür. Bu zulümlerin, yoklukların ve sürgünlerin başrollerinde de her zaman Rusya ve Çin var olmuştur. Bunların hedefinde bir toplumu sindirme, esarete alıştırma ve yok etme planları vardır. Fakat yazarın ve Kazak aydınlarının gayret ve eserlerine baktığımızda, ne Rusya'nın ne de Çin'in emellerine ulaşabildiğini görüyoruz. Hatta onların bu zulümleri halkları daha da bilinçlendirmiş, birlik olma yolunda kenetlenmelerini, birbirlerine evlerini ve bağrılarını açmalarını sağlamıştır. O birlik ve bütünleşme ruhu, bugünün bağımsız Kazakistan'nın temellerini oluşturmuştur.

4.4.2. Gençlik Yılları ve Yazı Hayatına Başlaması

Yazarın eserlerinden, anlatımlarından hareketle baktığımızda çocukluk yıllarında olduğu gibi gençlik yıllarında da çile ve sıkıntılar peşini bırakmamıştır. Şairin hayatında her zaman en büyük etki annesine aittir. Çünkü aile içinde de annesi her zaman daha aktif olarak yaşamış ve geçimlerinden, taşınmalarına kadar bütün kararlar onun onayı ile olmuştur. Annesinin bu atılgan, lider ve etkin olan taraflarına rağmen şairin, gençliğinde yetim kalması, hayata karşı biraz daha ürkek büyümesine, fakat bütün gücünü kalemine vermesine sebep olmuştur. Şair, belki de kendisini yazarlığa iten en büyük nedenin bu olduğunu ifade eder. Mektepte iyi notlar almaya başladığı on altı yaşından sonra bölgede şiirlerinden dolayı adının tanınmasıyla, yazarın üzerindeki hayata karşı ürkeklik de kaybolur. Çünkü şiirleri dolayısıyla gençler ve büyükler arasında tanınmasına vesile olduğu gibi birkaç yıl içinde kahraman gibi anılmaya başlar. Fakat hayatın çileleri hiçbir zaman peşlerini bırakmaz. Fakirliğin yanında kardeşinden de ayrılması, yönetimin adaletsizliği, onun bir dönem yine içine kapanmasına neden olur. Devamında gelen hastalık sonucunda bedenen de zayıf düşer. Bu etkileri hayatının her döneminde gördüğünü söyleyen şair, bu nedendir ki gençliğinden beri çok gülmeye alışık olmadığını, ne zaman gülse, eğlense, azıcık

kibirlense, mutlaka devamında bir sıkıntı gelecek hissine kapılır, tadını çıkaramaz ve tövbelik dilermiş⁷⁷.

Anlatmak istediklerini sembollerle başarılı bir şekilde anlatan şair, köz gibi güneşle içinin yangınlarını, yüreğinin ateşini ortaya koymuştur. Etraf sessiz, gökyüzünün kızıl akşam olmasını, vatandan uzakta olmasından ötürü konuşacak kimseyi bulamamasına işaret eder. Uzaklar göze görünmez dizesi ile de uzaklaşıp ayrı kaldığı vatani Kazakistan'ı gösterir. Şiiri yazdığı tarih, Kazakistan'da olduğu bir tarihtir. Şairin bunu hatırlaması onda güzel bir düşüncenin uyanmasına vesile olur ve o zor günlerin geçmişte kaldığını kendi kendine söyleyerek bitirir.

Amancan Jakıpov'un gençlik dönemi oldukça hareketli bir dönemdir. Bir taraftan Kazakistan'a geçme ve orada bir üniversite okuma hayalleri ile bunu gerçekleştirmek için çektiği sıkıntı ve çilelerle doludur. Bir taraftan da okuma ve araştırmalarıyla kafasında birikenleri yazıya dökme gayretlerinin başladığı bir dönemdir. Şair nasıl ve niçin yazı yazdığını şu cümlelerle ifade eder:

Değerli arkadaşlar, kızıl kitabımın baş tarafını açıp okumaya başlarsanız, benim 1952 yılının içerisinde yazılan hikâyelerimi görürsünüz. Çoğunlukla oradaki hikâyelerin kahramanları şahsımdır. O zamanlar hikâye yazmaktaki amacım: yazmayı öğrenmeye alışmak, kendi hayat durumumu, iş ve hareketlerimi, hayat serüvenimi gelecek günlere, bugünlerimin şahidi olsun diye istedim. İnsan hayatta, kendini okumaya vermese, kendi hayatını anlatmasa, dünyaya gelmesinin ne faydası vardır. Yani, mesele ne olmaktır. Mesele, seni kuşatan dünyaya kendi ilişkini bildirmek, yani neler yaptığını ve neler gördüğünü, kime nasıl faydalı olduğun, kimleri yetiştirdiğin, hayata kendi bakış açın nasıl, başkalarına nasıl değer verdiğin ve başkaları ile olan ilişkinin şahidi nedir? Dostluk nedir, arkadaşlık nedir ve onu sen nasıl anlıyorsun? Arkadaş hayatına bakışın nasıldır? Bunun gibi çok şeyleri kuşatan ömür muhitinin içinde sen nasıl yüzüyorsun, kim olmak istiyorsun, maksadın nedir, sen onlara nasıl ve ne ka-

⁷⁷ Jakıpov, *Ğumirname*, s. 169.

dar inanıyorsun, o kendine ölçtüğün hayratın yeterli mi? Toplumda tuttuğun yerin, payın seni kanaat ettirir mi? yok⁷⁸ ...

Hepsi toplanıp düşünüldüğünde, benim yukarıdaki söylediğim sözlerimin, yazacaklarımın cevabı olması gerek. Aynı zamanda yazacaklarım da söylediklerimin cevabı olmalıdır. Onun için de, hala öğrenmeyi de önüme koyup yazmak istiyorum⁷⁹.

İşte 1954. yılı da geçiyor, yani geçiyor gibi. Alın yoldaşlar bu iki senenin düşünceme, yazarlığıma, iş ve hareketime, ömür yoluma, ne yeniliği varsa onu tanıyınız...⁸⁰.

Yukarıda yazdıklarının yanında; şair, şiirinde de bu konuya değinerek yazmak-taki amacını, geçici olan bu dünyada, uluların arasında adının okunabilmesi ve dün-yaya iz bırakmak olarak ifade eder.

Qaşanda tawdıñ körki qıyyalğa azıq,
Tawısqañ ba onıñ kenin qalam qazıp.
Meniñ de bir eskertkiş qaldırğım kep,
Tasına osı öleñdi kettim jazıp⁸¹.

1954 yılının aralık ayında ‘Benim Gördüğüm Cinler’ adlı hikâyesi ‘Sincan Edebiyatı ve Sanatı’ adlı edebi dergide yayınlanır⁸². Bu hikâyenin önemi, Sincan’daki Kazaklar tarafından yazılan ve Çinlilerin, büyük bir jurnalde yayınlanmasına izin verdiği ilk hikâyedir. ‘Benim Gördüğüm Cinler’ hikâyesi, Sincan Kazakları’nın profesyonel olarak yayınlanan ilk hikâyesi olmuştur. Bu hikâye bağımsızlıktan sonra da Kazakistan resmi radyosu tarafından defalarca okunmuştur⁸³.

Çocukluğundaki onca çile, sürgün ve yokluk neredeyse hayatının her anını kuşatmıştır. 6 Ağustos 1955 tarihinde, Kazakları bir araya getirme gayretlerinden rahat-

⁷⁸ Jakıpov, *Çumirname*, s. 46.

⁷⁹ Jakıpov, *Çumirname*, s. 46.

⁸⁰ Jakıpov, *Çumirname*, s. 47.

⁸¹ Kapağan, age, s. 42.

⁸² T. Şanbay, *Kazak Edebiyatı Ansiklopedik Rehberi*, Arvana Basması, 2005, s. 198.

⁸³ Kapağan, age, s. 42.

sız olan Çin hükümetinin yaptırımlarından çekinen Kazak aydınlarının bir bölümü, Türkiye'ye, bir bölümü Hindistan taraflarına göç etmeyi düşünür, bir bölümü ise bütün sıkıntılara rağmen Çin'de kalmayı ve mücadeleye burada devam etmeyi ister. Bir bölümü de ata toprağı, Kazakistan'a dönmeyi ve mücadeleye burada devam etmeyi kararlaştırırlar. Çünkü Çin'de çok rahat çalışma alanı bulamamışlar ve sonunda bir sürgünle daha karşı karşıya kalmışlardır. Fakat bu defaki sadece sürgün ile yetinilemeyebilir, nice canlara da mal olma durumu söz konusudur. Bundan dolayı, yazar ve bazı arkadaşları, “*Sonunda ölüm de olsa, kendi vatanında olmalı.*” diye düşünerek Rusya'ya (Kazakistan'a) geçmeye karar verirler. O dönem Çin'de kalmaya karar veren arkadaşlarından biriyle otuz beş yıl sonra Kazakistan'da karşılaşan yazara; arkadaşı, Kazakistan'a dönenlerin en doğru kararı verdiklerini kendisine söyleyerek o günkü düşüncelerindeki haklılıklarını ifade etmiştir. Rusya'ya varmak için yola çıktıklarında da bin bir çeşit meşakkat ve eziyetle karşılaşır. Altı gün boyunca yük taşıyan bir tren ile yol alıp Kırgızistan'ın Celalabat Bölgesi'nde Aktabır denen ilçeye varırlar. Bu yolculuğu da dayısı Bögis ile birlikte yapar. Bögis'i yanlarına getirmelerinin sebebi eski Sovyetlerin pasaportunu taşımasındandır. Onda, kırmızı pasaport vardır. Kırmızı pasaport sahipleri, kefil oldukları bütün insanları Rusya'ya getirebiliyorlarmış. Aksi takdirde zaten sürgün ile giden yazarın ailesinin Rusya'ya dönmesi için sınırı geçmeleri imkânsızdır. Jakıpov, Aktabır'da da boş durmaz, eğitimini tamamlamak için Kögert orta mektebinde bir-iki ay kadar okur. Fakat bir yandan da ailenin geçimini sağlamak mecburiyetindedir. Bunun için vaktinin çoğunluğunu pamuk tarlalarında pamuk toplamakla geçirir. 1956 senesinin ocak ayının başında onuncu sınıfı bitirip orta mektepten mezun olur. Aynı yıl sınava girip Kazakistan'ın başkenti Almaatı'da Al-Farabi adındaki millî üniversiteye kayıt hakkı kazanan sanatçımız, bu üniversiteye kayıt yaptırır⁸⁴.

Şair, sınavı kazanması ve üniversiteye kayıt yaptırması ile hayatındaki iki hayaline birden kavuşmanın sonsuz mutluluğunu yaşar. Çünkü yazarın bütün hayali bir gün Kazakistan'a dönmek ve Kazakistan'da okuyup milletine hizmet etmektir. Bu noktayı hayatının en önemli dönüm noktalarından biri olarak gören şair, buradaki bir

⁸⁴ Jakıpov, *Ğumirname*, s. 230-234.

başka güzelliği de Muhtar Avezov'a öğrenci olmakla yaşadığını belirtir. Burada hayatının dönüm noktalarından biri olan Muhtar Avezov ile tanışmak ve ondan ders almak payesini yakalayan şair, bunun kendisi için paha biçilmez bir güzellik ve geleceğini şekillendirmesi adına büyük bir lütuf olduğunu dile getirerek '*Kazakistan'da herkes hocası ile övünür, benim de hocam Muhtar Avezov'dur*' der⁸⁵.

Amancan Jakıpov, Çin'den ayrıldıktan sonra da Çin'de kalan arkadaşları ile irtibatını kesmez ve onlarla sık sık mektuplaşarak, onlara Kazakistan hakkında bilgiler verir. Okulunu anlatır, burada yaşadıklarını aktarır. Arkadaşlarına Kazakistan'da olmanın ve Kazakistan'da bir şeyler öğrenmeyi mektuplarındaki şu cümleler ile özetler. Burada üniversiteye yazılma sevincini ortaya koyar ve kendini yeşermekte olan ve yakında meyveye duracağını ümit ettiği bir ağaca benzetir. Hocalarını ise kendilerine şekil veren bahçıvanlara benzetir. Buradaki yılları için hayat beş yılmış diyerek, bu yılları yaşanan en güzel yıllar olarak anlatır. Çin kalıp çalışmalarını orada devam ettiren arkadaşına da sen oranın Avezov'usun diyerek iltifatta bulunur⁸⁶.

Amancan'ın hayatına baktığımızda o, milleti için yapacağı hizmetlerden dolayı çekeceği sıkıntıların farkındadır ve bunu tereddütsüz kabullenir. Çünkü ona göre milletin, daha asırlar boyunca ızdırap çekmesinden ve esarete kalmasındansa, kendilerinin ıstıraplara katlanıp çocuklarına tam bağımsız günler bırakmak gerektiği fikrindedir. Yoksa birileri elini taşın altına koymazsa, bu zulüm devam eder gider. Bu bilince sahip olan sanatçı eserlerinde, derslerinde ve söylemlerinde bunları sıkça vurgulamıştır.

Kabdeş Cumadilov, Amancan Jakıpov'u anlatırken kullandığı bu cümle manidardır. '*Biz biliyoruz ki, hangi vakit olsa da savaşız yürünmez*'⁸⁷.

Amancan Jakıpov, girdiği üniversiteyi 1961 yılında başarıyla bitirir. Bilim çağında olduğumuzun farkında olan biri olarak kurtuluşun yegâne yolunun eğitimden geçtiğini bilen yazar, 1961–1993 yıllar arasında Semey Bölgesi'nin Makaanşı ilçesi

⁸⁵ Jakıpov, *Ğumirname*, s. 11-21.

⁸⁶ Kapağan, age, s. 45.

⁸⁷ Kabdeş Cumadilov, *Tangajayıp Dünya Yıldız Dergisi*, No:2, Sayı: 39–40, Almatı, 1998, s. 10.

ortaokulunda öğretmen, eğitim bölüm başkanlığı ve gazeteci olarak çalışmıştır. Öğretmenlik yaptığı yıllarda bütün gayesi milliyetperver öğrencilerin yetişmesi olmuştur. O'nun öğretmenlik yapmaktaki en büyük amacı da bilinçli kuşakların yetişmesinde emeğinin olmasını istemesidir⁸⁸.

4.4.3. Son Dönemi ve Fikir Hayatı

Şair son döneme gelindiğinde öğretmenlik yapmasının ve yazıları ile insanları bilgilendirmesinin yanında dört yere de önemli seyahatler gerçekleştirir. Bu seyahatler Türkiye, Moğolistan, Çin ve Hac için Kutsal mekânlara yapılan seyahatlerdir. Bu seyahatleri içinde Türkiye'den bahsederken şair, Türkiye'yi annesinin kendisine Türkiye hakkında eskiden anlattıklarını da tekrar eder. Biz de bu hikâyeye ile Türkiye'nin Orta Asya insanının zihnindeki yerini anlıyoruz. Gençliğinde ve öğrencilik yıllarında kâfir, Müslüman ayrımını bilip, Araplar ve Türk halkları hakkında memleketlerinin, tarihi ve coğrafi bilgilerine bakıp buralar hakkında bir şeyler öğrenmeye başladığı zamanlarda annesinin bir hikâyesinin Türkiye hakkında olduğunu aktarır⁸⁹.

Hikâyeye şudur:

'Hz. Muhammed'in beyaz bayrağı Türkiye'dedir. İstanbul'da saklanmaktadır, o bayrak düşse kıyamet kopacaktır. Bu sebeple, (o bayrağın manevi koruyucuları vardır.) bundan önce olduğu gibi bundan sonra da Türk'e hiç kimse dokunamıyor ve dokunamayacak. Türk halkı yenilmeyecek (batırlardır) kahramanlardır. Efsane halktır. Bu sözleri zamanında gülerek dinlerdik. Çünkü biz öyle yetiştirilmişti ki, o günlerde tanrıya ok atan ateistler gibiydik. Fakat şimdi kulağın işittiğini göz görmüştür ve dedikleri buymuş demek ki, diye düşünüyorum⁹⁰.

Bütün bu yazılanlardan şunu anlıyoruz: Şair, bütün Türk dünyası ile ilgilidir. Onun bu ilgisinin temelinde almış olduğu aile terbiyesi, eğitim sürecinde özellikle

⁸⁸ Seyilgazi Abdikarim, **Almatı Akşamı Gazetesi**, 'İyinin İyiliğini Söyle', Almatı, 7. 01. 1998, s. 3.

⁸⁹ Kapağan, age, s. 55-56.

⁹⁰ Kapağan, age, s. 56.

Avezov gibi bir hocadan ders almış olması vardır. O kalemini Kazak halkına dolayısıyla tüm Türk dünyasına faydalı olmak için kullanmıştır.

Hastalığı ilerleyince yazma işini elden bırakmaz fakat düzenleme ve basım için dostlarından yardım ister. Ömrüm yetmeyebilir, kaynaklarım yayınevinde oradan alıp bastırım der. Kısaca son nefesine kadar halkına hizmetten geri durmamıştır⁹¹.

Amancan Jakıpov'un 02 Aralık 2006⁹² tarihinde ölümü, bütün Kazakistan'da, onu tanıyanlar ve dava arkadaşları üzerinde derin bir yas oluşturmuştur.

4.5. AMANCAN JAKİPOV'UN ESERLERİ

Amancan Jakıpov, tüm ömrünü çalışmaya adanmış bir aydındır. Her zaman okumuş ve yazmıştır. İlerleyen dönemlerde de bunları yayınlama imkânı bulmuştur. Kazakistan'da değerli görülen bazı kitaplar bedelsiz yayımlanmakta iken bazıları da parayla yayınlanmaktadır. Şairin kitaplarından 'Kır Lebi', 'Söz Sarayı', 'Saklı Yazılar,' eğitim bakanlığına bağlı yayınevlerince değerli kültür kaynakları olarak yayımlanmıştır. Diğer kitaplarını da yayınevleri sahipleri, izin ve benzeri işlemleri kendileri takip ederek, finans konusunu bakanlığa taşımadan kendileri finanse ederek çıkarmışlardır.

4.5.1. Kır Lebi (Bozkır Rüzgârı)

Bu kitap yazarın, 1974 yılında, 'Yazuşı' yayınevinden çıkan, içinde kırk şiirin olduğu elli altı sayfalık bir kitaptır. Bu kitaptan önce münferit olarak hikâyeleri ve şiirleri yerel ve ulusal gazete ve dergilerde yayımlanmıştır. Fakat toplu olarak şiirlerinin yayımlandığı ilk kitap Kır Lebi'dir. Bu kitap çıkarıldığı zaman kitap çıkarmanın çok zor olduğu, insanların yazmaya korktuğu bir dönemdir. Çünkü hem Rusya, hem Çin; kim biraz parlarsa, biraz yazsa, okusa bir bahane ile başına bir şeyler getirip ortadan kaldırmının yollarını ararlar. Şair de kitap çıkarmanın zor olduğunu bildiği için

⁹¹ Kapağan, age, s. 59.

⁹² 'Kayıp' **Egemen Kazakistan Gazetesi**, Astana, 05/12/2006, s. 4.

ilk dönemlerde kitap çıkarmakla uğraşmak istemez, fakat arkadaşlarının ısrarı üzerine şiirlerini yayınevine göndermeye karar verir. Bunların yanında Kazak milliyetperver olmalarına karşın birçok yayınevi yönetmeni de Kazakların kitaplarını yayınlamaya çekinir. Çünkü yayınevlerinin hepsi devletin tekelindedir. Şair şiirlerini bir iki yayınevinin yanında ‘Yazuşı’ Yayınevi’ne de gönderir. Yayınevine gönderilen şiirlerin içinden bazıları seçilerek o dönem için zararsız görülenler yayınlanır. Yayınlanmayan şiirler özellikle de Çin’de iken yazmış olduğu şiirlerdir⁹³.

4.5.2. Han Batır Kabanbay

Bu kitap 2001 yılında Nurlu Âlem Yayınevi’nden yayımlanmıştır. Bu kitapta Amanjan Jakıpov, İstanbul’da heykeli de bulunan Han Batır Kabanbay’ın şeceresini ve kahramanlıklarını ve Kabanbay hakkında bu güne kadar yazılan bilimsel yazıları da toplayarak yayımlar. Dört bölümden oluşmuştur. Bunlar: Yedi Kabanbay (Kabanbay Nesillerinin Büyük Şeceresi), Kabanbay Hakkında, Kabanbay Hakkında Destanlar ve Düşünce Yazıları’dır. Kitap 240 sayfalıktır⁹⁴.

4.5.3. Saklı Yazılar

Bu kitap 2004 yılında Folyant Yayınevi’nden Astana’da yayınlanır ve eğitim bakanlığınca Kazakistan halkına dağıtılmıştır. Bu kitap dört ana başlıktan oluşmaktadır. Birincisi, ‘Milletimin Ulu Nesilleri’, (önderleri), ikincisi, ‘Sefer Seyahatlerdeki Hatıra ve Hikâyeler’, üçüncüsü, Mektuplar ve Nasihatlik Sözler, dördüncüsü olarak da ‘Saklı Yazılar’dan oluşmaktadır. Kitap 256 sayfadır⁹⁵.

⁹³ Amanjan Jakıpov, **Kır Lebi**, Yazuşı Yayınevi, Almatı, 1974.

⁹⁴ Amanjan Jakıpov, **Han Batır Kabanbay**, Nurlu Âlem Yayınevi, Almatı, 2001.

⁹⁵ Amanjan Jakıpov, **Jasırın Jazbalar**, Folyant Yayınevi, Astana, 2004.

4.5.4. Karakerey Tuma Tarihi

2004 yılında ‘Uşkiyan’ Yayınevi’nden yayınlanan bu kitapta yazar kendi kavminin şeceresini yazar. Şair, bu kitabı daha önce ‘Dokuz Tuma Tarihi’ adıyla bastırır. Sekiz babaya kadar sayarak onlar hakkındaki bilgileri toplayarak yazar. Bunun yanında bu kabilenin ün kazanmış diğer fertlerine de yer vermiştir. Kitap 360 sayfalıktır⁹⁶.

4.5.5. Söz Sarayı

Bu kitap 2006 yılında Atamura Yayınevi’nden yayınlanmıştır. İçinde seksen üç şiir vardır. Bu şiirler içinde ilk kitabı Kır Lebi’inden şiirlerin çoğu var. Sonra yazdığı şiirlerini de ekleyerek yayınlar. Bu kitapta Amancan Jakıpov’un bugüne kadar yazdığı şiirleri ile beraber edebi-medeni, tarihi-etnoğrafik, toplumsal-siyasi, bilimsel ve felsefi düşüncelerinden oluşan yazıları kapsamaktadır. 280 sayfalık hacimli bir kitaptır. Kitap yedi bölümden oluşmaktadır. Bunlar: Şiirler, Milletimin Ulu Nesilleri, Sefer-seyahat, Güzel Mektuplar, Düşünce Dalgaları, Tarihi Hikâyeler, Saklı Sözler’dir. Bu kitaba önsözü ünlü yazar Tumanbay Moldagaliyev yazmıştır⁹⁷.

4.5.6. Ğumirname

Bu kitap, ‘Arıs Yayınevi’nden 2009 yılında yayınlanmıştır. Burada toplam otuz beş şiir vardır. Amancan ve kızı Mervert Amancankızı’nın birlikte hazırladığı ve yazarın Kır lebi ve Söz Sarayı’ndaki şiirleri ile Söz Sarayı’ndan ölümüne kadar yazdığı bir kaç şiiri ile beraber; edebi-medeni, tarihi-etnoğrafik, toplumsal-siyasi, bilim ve felsefi düşüncelerinden oluşan yazılarını kapsamaktadır. Fakat bu kitaptaki eserlerin (makalelerin) çoğu Çin’de iken gençliğinde yazmış olduğu ve başka yerde yayınlanmayan yazılarını kapsayan yazılardan oluşmaktadır.

⁹⁶ Amanjan Jakıpov, **Karakerey Tuma Tarihi**, Uşkiyan Yayınevi, 2004.

⁹⁷ Jakıpov, **Söz Sarayı**, Atamura, Almatı, 2006.

Şair, hazırladığı bu kitabı maalesef yayınlamadan vefat edince kitabın yayınlanması da 2009'a kadar gecikir ve 2009 yılında yayımlanır. 240 sayfalık olan bu kitap, sekiz bölümden oluşmaktadır. Bunlar: Milletimin Ulu Nesilleri, Kızıl Defterden, Kulager Destanı Hakkında, Şiirleri, Han Batır Kabanbay Kitabından, Saklı Sözler, Karakerey Tuma Tarihinden, Annemin Hikâyeleri'dir⁹⁸.

⁹⁸ Jakırov, **Ĝumirname**, Arıs Yayınevi, 2009.

5. AMANJAN JAKİPOV'UN HİKÂYELERİ

5.1. HİKÂYELERDE YAPI VE İÇERİK

5.1.1. Hikâyelerde İçerik

İncelemeye çalıştığımız Amancan Jakıp'ın hikâyeleri muhteva bakımından oldukça zengindir. Bu zenginliğin temelinde birçok unsur olmakla birlikte, en önemlileri, yazarın yaşamış olduğu coğrafya, yazarın yaşı ve sosyal çevresi, yazarın içinde bulunduğu zamandır. Bu unsurlar üzerinde düşünecek olursak;

Yazarın yaşamış olduğu coğrafya, metinlere direkt ya da dolaylı olarak sirayet etmiştir. Sovyet Rusya'dan canlarını kurtarabilmek için vatani olan Kazakistan'ı bırakıp Çin'e yani Doğu Türkistan'a sığınan bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen yazar, bu coğrafyayı bizlere adeta baştan sona gezdirir. Özellikle açık mekân tasvirlerinin sıkça kullanıldığı “Yolculuk Hatıraları” ve “Alatau Hakkında Bir Hikâye” de o coğrafya adım adım anlatılır.

Diğer bir husus olarak değerlendireceğimiz yazarın yaşı ve sosyal çevresi muhtevanın şekillenmesinde ve çeşitlenmesinde önemli bir yere sahiptir. Yazar, bu hikâyeleri 17-19 yaşlarında kaleme almıştır. Bu nedenle öğrencilik yılları anlatılmaya çalışılmıştır. Bunun yanında yazarın aile çevresi özellikle “Benim Gördüğüm Cinler” hikâyesinde ayrıntılarıyla verilmeye çalışılmıştır.

Bir başka husus olarak değerlendireceğimiz yazarın içinde bulunduğu zaman, Metinlerin kurgulanmasında çok özel bir yere sahiptir. Çünkü hikâyelerin yazıldığı tarih 1952-1954'tür. Bu tarihlerde Rusya ve Çin'in yönetim anlayışından dolayı diğer sanatçılar gibi Amancan Jakıp da sembolik bir anlatımla duygu ve düşüncelerini kaleme almaya çalışmıştır. Yazar, böyle kapalı bir anlatım yolu seçmemiş olsa 1937'de Stalin'in susturduğu aydınlar gibi susturulacağını bilincindedir ve bu bilinçle eserlerini oluşturmaya çalışır.

İncelemeye çalıştığımız hikâyelerde hareket unsuru oldukça azdır. Bunun sebebi de yazarın içinde bulunduğu çevre yani Rusya ve Çin, onun ‘durum hikâyesi’

yazmasındaki en önemli faktördür. Hareketin olduğu hikâyelerde bile bir durum verilmeye çalışılmıştır. Bu noktada Rus edebiyatının özellikle de Çehov'un etkisi ortadadır.

Amancan Jakıp, içinde yaşadığı zamanın tanıdığı bir yazardır. Gördüklerini, duyduklarını ve yaşadıklarını üstü kapalı da olsa bizlere aktarmaya çalışmıştır. Artık bugün metinlerin gizlendiği perdeler ortadan kalkmıştır. Bu nedenle ürünlerin değerlendirilmesi kolaylaşmıştır.

Bu hikâyelere yukarıda vermeye çalıştığımız unsurlar çerçevesinde bakılmaya çalışıldığında metinlerin daha doğru değerlendirilebileceği kanaatindeyiz.

5.1.2. Hikâyelerde Yapı

Hikâyeler, genelde bir durum hikâyesi olmakla birlikte zaman zaman bunu aşan ve olay hikâyesine benzeyen tarafları da vardır. Bundan dolayı yapı incelenirken “Olay Örgüsü” ve “Olay Bütünlüğü” başlıklarında bu durum değerlendirilmiştir. “Çatışma”, “Düğüm”, “Olay Unsurunun Kaynağı ve Niteliği” gibi başlıklar da bu sebepten dolayı ayrı ayrı ele alınmıştır.

5.1.2.1. Olay Örgüsü

Olay, hikâyenin esasıdır. Bir hikâyenin var olabilmesi için vazgeçilmez yapı unsuru olaydır. Çünkü hikâyenin doğmasına sebep olan ilk hareket daima bir olaydır. Olay, yazar tarafından gerçek model alınarak ya da tamamen hayalden faydalanılarak kurgulanır. Kurgu, kurgulama, kurmaca gerçek dünyadan alınan malzemenin yazarın hayal dünyasında sanatsal bir biçime dönüşmesidir. Gerçeklik, insan zihninden bağımsız olarak dış dünyada var olanlardır. Kurmaca, uydurmadır ama gerçekten kopuk değildir⁹⁹. Bu bağlamda değerlendireceğimiz Amanjan Jakıpov'un hikâyeleri kurmaca olmakla birlikte, özellikle yazarın kendi yaşamındaki gerçeklere dayanmak-

⁹⁹ N. Çetin, age, s. 185.

tadır. Ayrıca Jakıpov bir şairdir ve bu durumdan öykülerini oluştururken istifade etmiştir. Bu konuyla paralel olarak Kaplan,

Hikâyeciler, şairlerin aksine, kendi”ben”lerinden çok”başkaları”ndan bahsederler. Bilhassa”insanlar arasındaki anlaşmazlık ve çatışma” hikâyede önemli bir yer tutar. Hikâye bu bakımdan roman ve tiyatroya yaklaşıır. Dramatik tarzda yazılmış hikâyeler vardır. Romanın yanında hikâyenin hacmi küçüktür. Hikâyeci de şair gibi bu”dar hacim”e bir dünyayı sıkıştırmaya çalışırken kendine has birtakım ameliyelere başvurur. Kelime ve sembollerin telkin gücü hikâye sanatında da önemli bir yer tutar¹⁰⁰

şeklinde bir yorum getirir.

Hikâyelerinde sembollerden sıkça istifade eden yazarın bu tutumu şair kimliğini taşımasıyla izah edilebilir.

Yazarın elimizde bulunan toplam on hikâyesinde yaptığımız incelemede hikâyelerin hemen hepsinin tek zincirden oluşan olay örgüsüyle kaleme alındığını belirledik. Amanjan Jakıpov’un hikâyelerinin olay örgülerine genel olarak bakacak olursak, hikâyelerdeki olayların başlama şekli genellikle ‘*baştan başlatma*’ şeklinde kurgulanmıştır. Hikâyelerde olaylar kadar durumların da öne çıktığı açıkça görülmektedir. Yazar olayları, ya da durumları takvime bağlı olarak ardı ardına anlatmıştır. Olaylar, saatin, günlerin, haftaların akışına paralel olarak aktarılmaya çalışılmıştır.

Hikâyeler bazen bir varlık tasviri veya bir tahlil, bazen de olayın verilişi ile başlar. Bir tasvirle başlayan”*Yaşadığım Ev*” hikâyesinde nerdeyse metnin tamamına yakınına kaplayan tasvir örnekleri bulunmaktadır:

“Kulaklarıma duvarın köşe başından kuş sesleri gibi bir biriyle yarışa giren yağmur damlalarının sesleri geliyordu.”

“Benim Gördüğüm Cinler” hikâyesi olayın başlangıcı verilerek başlatılmıştır:

“Kapasbay’ın ortanca karısı Zliha:

¹⁰⁰ Kaplan, age, s. 10.

-Hayvanları evire çevire dövdün, kırdın geçirdin. Def ol gözüme görünme. Ölsen bile bu köyde kimse eksikliğini fark etmez. Değerin yok artık. Baban verdiğim iki keçiyi getirip teslim etsin. Yaz boyu iyice sağdı, yeter artık, dedi.”

Bazen de bu başlangıçlar “Yamaca” adlı hikâyede olduğu gibi ruh tahliliyle başlar:

“Sokakta gelip giden insanlar azaldığı için, sadece bir dükkânın önünde bekleyen birkaç kişi hemen göze çarpmaktadır.

Sokağın yukarısına doğru ilerliyordum. Bir yandan da gelecekle ilgili ümitlerimi düşünmeyi sürdürüyordum. Hayallerim adeta gözümün önünde bir bir canlanıyordu. Tam bu sırada bir metrelik duvarın ayırdığı iki dükkânda duran iki kişiyle hiç de tesadüf sayılamayacak bir şekilde karşılaştım. Bu nedenle gönlümdeki sevinç dalgaları kıyıda ki kayalıklara çarparak geriye dönmüş gibi oldu.”

Hikâyelerin başlangıç bölümlerinde sonuçta çözülmek için ana düğüm atılmış veya sonuçtan sebeplere varmak için ana düğümün çözümü verilmeye çalışılmıştır.

Hikâyelerde çok sık olmamakla birlikte zaman zaman geriye dönüş tekniği kullanılmıştır. Örneğin, “Ağaca Gittiğimiz” hikâyesinde yeni yıl için öğretmenler ve öğrenciler dağdan çam ağaçları keserek okulu süslemektedirler. Rus kültürünün etkisiyle yapılan bu etkinlikler sırasında kahramanımız öğretmenin hayvanları ürküten hareketinden yola çıkarak geçmişe döner:

“-İşte, sizin az önce atları ürküten hareketinizi ve koşarken savrulan eteklerinizi az önce anlattığım bağları kötü, eskimiş, sallanan eyere benzettim. Elinizdeki ağaç ise eyerin çift ağacı gibi iki tarafı bir sağa bir sola çarparak bana göç sırasındaki olayı anımsattı.”

diyerek obadan ya da yurttan göçtüğü günlere dönen kahraman, okuyucuya göçebe kültürün özellikleri hakkında aydınlatıcı bilgiler verir.

Yazar bu tekniği “Yolculuk Hatıraları” nda da çocukluğunun güzel günlerini anlatmak için kullanır:

“Turdiakın’la ben aşık oyunlarında (koyun kemiğiyle oynanan oyunlar) en iyi anlaşılan iki yakın arkadaştık. O seneler biz de Takiya şehrinde yaşıyorduk. Turdiakın’la ikimiz oldukça yakın ve samimi dost idik. Yaz günleri onlarca kilometre uzakta bulunan kavun tarlasına gidip geldik. Çalılıkların içinden buzağılara ot toplardık. Bunları güle oynaya yapardık, çok güzel de eğlenirdik. İşte bunun gibi şeyler dostluğumuzun temelini oluşturmuştu.”

Yazar, “Alatau Hakkında Bir Hikâye” de ise Alatau isminin nerden geldiğini anlatabilmek için geriye dönüş tekniğini kullanmıştır:

“1940’lı yılların başlangıcında Alatau, Maylı-Jayır bölgesinde hayvan bakıcısı olarak çalışır. Çalışkan, okumuş, gözü açık Alatau zengin sahibinin at üstü hizmetine tayin olur. Sünnet düğünlerinde, kına gecelerinde, milli eğlence düzenlendiği akşamlarda şiir okur, şarkı atışmalarında yer alır. Şiir ile şarkıyı güzel söylediği için şair yiğit adını takarlar ona. Özellikle Alatau’ın şarkı atışmasında söylediği şiirler ve şarkılar halkın çok hoşuna gider. Bu şarkıyı Alatau o zaman Şauşek’ten öğrenip gelmişti. Sovyet’ten çıkan”Alatau” isimli şarkıydı. “Yükseliyorsun Aladağ kucağın dolu bahçeye” denilen nakaratını Alatau yüksek sesle söylemiş, halkın kulağına hoş gelmiş, böylece halk hünerli, şair, şarkıcı yiğidi şarkının ismiyle çağırmaya başlamış.”

Yine aynı hikâyede Alatau’n insanlara büyük kitapları nasıl sevdirdiğini anlatmak için de geriye dönüş tekniği uygulanmıştır:

“Halk önce bu kitapların Kuran-ı Kerim’den bile kalın ve büyük olduğunu görüp, korka şaşırarak bakmış. Çünkü kendileri bu kitapları heceleyerek okuyarak ömürleri boyunca bitiremeyeceklerine eminlerdi. Bir de bu kadar büyük kitaplarda ne anlatılır ki anlayamazlardı. Alatau bu sıralar eline”Abay” romanları geçip, onları getirmişti. Romanı önce kendisi okuyup halka anlatırdı. Halk bu kitabın dışında Abay yazısını görüp yaklaştırmaya, dinlemeye başlamış. Alatau bu romanın tamamını anlattıktan sonra halk bu kitabı alıp içeriğini incelemeye başlamış. Böylece, halk artık kalın kitaplardan korkmaz olmuş.”

Yazarın bu hikâyeleri 17-19 yaşları arasında yazdığını düşünürsek kullandığı tekniklerin onun Rus edebiyatının da etkisiyle modern edebiyatı yakından takip et-

meye çalıştığını kabul etmek mümkün olacaktır. Zira hikâyelerde verdiği eser isimleri de genç yazarın, okumalarının yazdığı eserler için zengin ve sağlam bir alt yapı oluşturduğunu kanıtlar niteliktedir.

5.1.2.2. Olay Bütünlüğü

Hikâyelerin tamamında olay bütünlüğü oldukça sistemli bir şekilde verilir. Hikâyelerde yazar olayların anlatımını sebep-sonuç çerçevesinde aktarmaya çalışmıştır. Bu yönüyle metinlerde organik bütünlük oldukça sağlam bir şekilde kurulmuştur. Özellikle “*Yolculuk Hatıraları*” hikâyesinde sadece sebep-sonuç verilmekle kalmamış kahramanımız, bu yolculuğa niçin çıktığını, yolculuğun kaç gün sürdüğünü ve daha başka ayrıntıları da aktarmıştır. Hatta bu aktarımı okuyucuyla sohbet havasında yapar:

“-Değerli okuyucularım, buraya kadar yani attan indim diyene kadar sabırla okudunuz. Şimdi bu soruları sormaya hakkınız var:

-Nereden geliyordun, nereye gidiyorsun, niçin, şimdi kimde kalıyorsun? Bu sorulara cevap vereyim.”

diyen yazar okuyucuya açıklayıcı bilgiler verir.

5.1.3. Gerilim Unsurları

Gerilim, olayların nereye varacağı, nasıl sonuçlanacağı konularında okuyucuyu merak, korku, heyecan ve sıkıntı içinde bırakarak eserin sürükleyici bir şekilde okunmasını sağlayan ruhsal gerginlik halidir. Bunların en önemlileri de çatışma ve düğümlerdir¹⁰¹.

¹⁰¹ N. Çetin, age, s. 201.

5.1.3.1. Çatışma

İncelemeye çalıştığımız hikâyelerde çatışma unsuru sıkça karşımıza çıkmaktadır.”*Yamaca*” hikâyesinde:

“Epeydir samimi bir sevinçle dolan yüreğim, çabucak soğuyup buz tutmaya başladı. Bu durumu fark ettirmemek için şarkı mırıldanarak yürümeye devam ettim.” şeklinde bir iç çatışmayla karşılaşırız. Bu hikâyede kahramanımız daha başka iç çatışmalar da yaşar:

“Yatağın sırtıma batmasından rahatsız oluşumdan mı yoksa düşüncelerimin savrulup karmaşıklaşmasından mı bilmem uykum kaçtı. Aklımdan:

-Gönlümdeki sevinç dalgası kayalıkları aşarak sahile ulaşır mı? Yoksa yamaçlara çarpar çarpmaz öylece durulur mu? sorularını geçiriyordum. Ardından beni mutsuz eden sorulara:

‘-Dalga ne kadar güçlü olursa yamaçları o kadar kolay yarararak, bozarak veya batırarak sahile fırlamaz mı?’ diye içimden cevap verdim. Böylece korkularımı yendim ve yeniden mutlu oldum.”

Kahramanımız yaşadığı iç çatışmaları kendi lehine çevirmeyi başarır ve mutlu olur. Hikâyelerde sadece iç çatışmalar yoktur. Birçok hikâyede sosyal çatışmaya tanık oluruz. “*Yamaca*” hikâyesinde oduncuyla dalga geçen arkadaşına kahramanımızın cevabı oldukça anlamlıdır:

“Öğrenciler toplu halde okula gidiyorlardı. Oduncu tokalaşmak için elini uzatınca:

Elindeki mürekkep çoktan silinmiş olmasına rağmen:

-Elinize mürekkep bulaşmasın? diyen Tursunbek, kendince dalga geçmektedir. Bu alaycı soruya hemen cevap verdim:

-Mürekkep bulaşırsa ne olur ki! Dışarıda gören birisi ‘O öğrenciymiş, kalemle yazı yazan bir gençmiş.’ diye notunu vermez mi? Bundan dolayı mü-

rekkebi sadece ele değil yüzüne gözüne de sürmen gerek dedim ve önde giden arkadaşlarıma doğru hızla yürüdüm.”

“*Öğrencilik Hikâyeleri*”nde çatışma unsuru olarak kahramanın kendini beğenmiş arkadaşı Eren karşımıza çıkar.

Ayrıca hikâyelerde ideolojik çatışmalara da rastlamak mümkündür. “*Öğrencilik Hikâyeleri*”nde sınav yapan öğretmenin tutumu gizliden eleştirilir. Çünkü öğrencilere sosyalist eserler dayatılmaktadır. Tabii bu eleştiri yaşanan coğrafya ve tarih göz önüne alındığında üstü kapalı yapılması gereken bir eleştiridir. Yazar da öyle yapmıştır.

“*Yamaca*” hikâyesinde bu çatışma *Rusça kursu* ve *Kazak Askeri* ile *Şair Ağabey* romanları arasında olacaktır ve kahramanımız romanların lehinde bu çatışmayı sonuçlandıracaktır. Çünkü bu eserlerden “*Kazak Askeri*”nde Gabit Müsrepov, İkinci Dünya Savaşında kahramanlık gösteren bir gencin hikâyesini anlatır. “*Şair Ağabey*” ise Avezov’un 1950 yayınlanan *Abay Yolu*’nun üçüncü cildir. Eserlerin yazılma tarihleriyle, ele aldığımız hikâyelerin yazılış tarihi paralellik gösterir. Kahramanımız milli kimliğine uygun olarak bu çatışmada tarafını seçmiştir. Bu tercih bilinçli bir tercihtir.

“*Yolculuk Hatıraları*” hikâyesinde kahramanımızın arkadaşı Turdıakın bir çatışma yaşar:

“Askerdeyken bayağı zorluk çektiğini, o sırada Komsomol’da (Gençlerin sosyalist örgütlenmesi) aktif olarak çalıştığını, zengin-fakir savaşında partinin üyelerinin öç almanın gerekliliğini aşıladıklarını ve böylece eğitimi bir kenara bırakarak okuyamadığını büyük bir üzüntüyle anlattı.”

Sosyalist yapılanma Turdıakın’ın geleceğine mal olmuştur. Yazar Turdıakın’ın yaşadıklarıyla esasında tüm Türk dünyasının uğradığı haksızlıkları anlatmaya çalışmıştır.

“*Oğlak Çekişmesinde*” hikâyesinde ise çatışma unsuru yarışa katılan guruplar arasında yaşanır. Bu da metinde heyecan duygusunu diri tutan bir yön olarak karşımıza çıkar. Böylece hikâye bitinceye kadar biz de o yaylada yarışı izleyenler arasındaymış gibi oluruz.

Örneklerden de kolaylıkla anlaşılabilceği gibi yazar çatışma unsuru sayılabilecek unsurları doğrudan değil detaylarda gizleyerek dolaylı bir biçimde vermeye çalışmıştır. Hikâyelerin daha çok ‘durum hikâyesi’ olduğu dikkate alınırca yazarın entrik duyguyu pekiştiren çatışma unsurlarını niçin dolaylı aktardığı daha iyi anlaşılacaktır. Buna ilave olarak yaşadığı coğrafyanın ve hikâyelerin kaleme alındığı tarihin özel durumu da göz önüne alınmalıdır.

5.1.3.2. Düğümler

Amanjan Jakıpov’un hikâyelerinde olaylar kadar durumlar da anlatılmaya çalışılmıştır. Olaylar ya da durumlar verilirken okuyucunun zihni diri tutulmaya çalışılmıştır. “*Yolculuk Hatıraları*”nda yolculuğun nerede ve nasıl sonuçlanacağı ana düğümdür ve bu düğüm metnin sonunda yazarın açıklamalarıyla çözülür.

“*Benim Gördüğüm Cinler*” hikâyesinde çocuk ailesine ulaşabilecek mi? sorusu ana düğümdür ve çözüme adım adım gidilir. Böylece okuyucu metnin nasıl sonuçlanacağını merakla bekler.

“*Alatau Hakkında Bir Hikâye*”de:

“*Özellikle sana geldim, yanımda götürmeye, dedi Alatau. Sonra bana dönüp dedi ki:*

-Kitap getirdim, doğduğun yere dağıtalım, öğüt verelim diye, okumuşluğunun bir faydası dokunsun. Hadi şimdi atını hazırla!” diyerek metnin başında ana düğüm atılır ve okuyucu metnin akışına göre bu düğümü çözer.

5.1.4. Son

Eserlerin bitirilişi çok önemlidir. Hikâyeler genellikle sonlarıyla akılda kalır. Bu nedenle yazar, en etkili vurguyu sonda yapar. İncelemeye çalıştığımız hikâyeleri sonları bakımından değerlendirecek olursak; “*Alatau Hakkında Bir Hikâye*”de olduğu gibi bazen bilgi verici bir sonla biter:

“Alatau’ı özellikle genç öğrencilerimiz çok severler. Alatau ile onun kitaplarını ikinci öğretmen, ikinci okul olarak kabul ediyorlar. Alatau getirdiği kitapları bilerek yarım yamalak okur ve anlatırdı ki, bugün gençlerimizin çoğunluğu büyük yazar ve şair oldular. Onlar da Alatau’a kendilerinin borçlu olduklarını kabul ediyorlar.”

Bazen “Yamaca” hikâyesinde olduğu gibi bir eleştiriyle biter. “İsimsiz” hikâyede ise ucu açık bir son vardır:

“Şimdi eve girdim, kapıyı açtığım zaman kurumuş tezeğin alevli ateşi beni yandırmışçasına birden başkôşeye kayıp sonra tekrar düzeldi.” Yazar böyle yaparak okuyucuları metnin bir parçası haline getirip, onların da metin üzerinde düşüncelerini sağlamaya çalışmaktadır.

“Oğlak Çekişmesinde” hikâyesi biten bir oyunun ardından hırslanan yarışmacılar ile heyecanları gözlerinden ve sözlerinden anlaşılan insanların evlerine dağılmasıyla son bulur.

“Benim Gördüğüm Cinler” hikâyesinde ise metnin sonunda ana düğüm çözülür ve merak unsuru giderilmiş olur.

5.1.5. Bölümlendirme

Yazar, “Benim Gördüğüm Cinler” hikâyesinde numara vererek bölümlendirme yapmış, “Öğrencilik Hikâyeleri” ve “Yamaca” hikâyelerini işaretle bölümlendirmiş, “Alatau Hakkında Bir Hikâye” ile “Yolculuk Hatıraları” uzun hikâyeler olmasına rağmen bölümlendirmeye gerek görmemiş, diğer hikâyelerin de küçük olması sebebiyle bölümlendirme yapılmamıştır.

5.1.6. Olay Unsurunun Kaynağı ve Niteliği

Jakıpov’un hikâyelerinin kaynağı genellikle kendi hayatıdır. Zaten kendisi de bu durumu eserin önsözünde: “Çoğu zaman hikâyelerimin kahramanı benimdir.” Şeklinde izah etmektedir. Hikâyelerde bazen yaşananlar anlatılmış, bazen de hayal-

ler verilmeye çalışılmıştır. Bu yönüyle eser, otobiyografik anlatım özelliği taşımaktadır.

5.1.7. Metinlerarası İlişkiler

Jakıpov, hikâyelerini kurarken esasında hangi kaynaklardan beslendiğini de bizlere hissettirir. Biz hikâyeleri okurken o eserlere göndermeleri buluruz”*Yamaca*” hikâyesinde:

“*Kazakistan gazete ve dergilerinde ‘Şair Ağabey’ ve ‘Kazak Askeri’ gibi yeni eserlerin yayınlandığı haber verilmişti.*”

Bu eserler Jakıpov için oldukça önemlidir. Zira *Gabit Müsrepov* Kazak hikâyeciliğinde önemli bir yere sahiptir. *Muhtar Avezov* ise *Abay Yolu* gibi bir eseri kaleme alarak Kazak edebiyatının en önemli yapı taşlarından birini vücuda getirmiştir. Ayrıca Avezov, Jakıpov’un üniversite yıllarında hocası da olacaktır.

“*Öğrencilik Hikâyelerinde*” *Fadeev*’in kitabından ve *Karl Marks*’ın “*Sermaye*” sinden bahsedilir. *Fadeev*, Sovyet Yazarlar Birliği başkanlığı da yapmış; sosyalist sistemin yetiştirdiği yazarlardandır. “*Sermaye*” ise sosyalist ideolojinin temel kaynaklarından. Jakıpov, yaşamış olduğu yer ve zaman sebebiyle bu eser ve yazarlar hakkında derin bilgilere sahiptir.

“*Alatau Hakkında Bir Hikâye*” ise metinlerarası ilişkiler bakımından oldukça zengindir. *Puşkin*’den *Abay Yolu*’na kadar birçok eser ve yazara gönderme vardır. Çünkü *Alatau* adlı kahraman bir kitap satıcısıdır ve genç Kazak neslinin yetişmesinde etkin rol oynamıştır.

5.2. ŞAHIS KADROSU

Hikâyeler; bir sanat eseri olmaları, kurmaca unsurlar ve sübjektif detaylar içermeleri yönüyle ‘gerçek dünya’dan ayrılırlar. Buna karşılık gerçek dünyanın esasını oluşturan insan yani kişiler hikâyelerin kurmaca dünyasının da vazgeçilmez unsurudur. “*İtibari eserde nakledilen veya değişik şekillerde ifade edilen vakanın zuhu-*

ru için gerekli insan ve insan hüviyeti verilmiş diğer varlıklar ve kavramlar”¹⁰² anlatma esasına dayalı metinlerin ana unsurlarından kişileri/şahıs kadrosunu oluşturur.

Kişiler, Amanjan Jakıpv’un hikâyelerinin varoluşu ve anlaşılması bakımından çok önemli bir unsurdur. Çünkü kısa metinlerden oluşan hikâyelerde yazar, anlatacağı birçok şeyi kişiler üzerinden kısa da olsa diyaloglar, davranışlar, jestler veya türlü insan tasvirleriyle anlatmak zorundadır. Jakıpv’un hikâyelerinde kişi sayısı az olmakla beraber hikâyeleri kuran merkez kişinin eylemleri, düşünceleri; diğer kişilerin tavrıyla, söylediği bir sözle ya da yaptığı bir hareketle anlam kazanıp aydınlanmaktadır.

Amanjan Jakıpv, hikâyelerin genelinde kişileri anlatıcı aracılığıyla yani merkez kişinin ağzından tanıtmaktadır. Çok fazla ayrıntıya yer vermeden sadece ihtiyaç duyulabilecek detayları öne çıkaran bu tercih kısa hikâye tekniğine de uygundur:

“Üç dört yıldan beri yeni gördüğüm, şimdi karşımda duran Alatau; orta boylu, dış görünüşü sade, yüzünde biraz kırıksıklıklar olmasına rağmen hâlâ o yüzündeki çocukça ifadeyi, nuru ve sıcak bakışları kaybetmemişti. Ben; bir bakışta sayılabilecek kırmızımtırak altın rengi dişleri ve çenesinin iki kenarında çiçek hastalığından kalmış izleri olan, uzun burunlu bu yiğidi, Alatau olarak biliyordum. İnsanlar da öyle diyordu. Alatau’dan şaşkınlığımı gizlemeden:”
(Alatau Hakkında Bir Hikâye)

Anlatıcı tarafından yapılan tanıtım, metinde aralara dağıtılarak tüm hikâyeye yedirilmiş ve tanıtım sürecinin sıkıcı olmasının önüne böylece geçilmek istenmiştir. Diğer yandan özellikle başkahramanın tanıtımı daha dolaysız bir aktarma biçimi olan dramatik yolla yapılmıştır:

“Aslında ben hiç karanlıkta gezmezdim. Acayip korkardım. Ama bu durumda olmak Zliha’nın taşlarla çevrilmiş avlusunda olmaktan daha iyi geliyordu bana. Yine de yavaşça içime bir korku düşmeye başladı. Çünkü: ‘Oğlanı görsem yüksek dağı dönerek kaçarım.’ demiş kurt. Buna gerçekten inanıyorum.

¹⁰² Şerif Aktaş, **Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş**, Akçağ Yay. , Ankara, 2000, s. 133.

Hırsızdan korkmuyorum, çünkü: 'Hiçbir şeyi olmayan kişiye hırsız dokunmaz.'
Benim en çok korktuğum şey şeytandır." (Benim Gördüğüm Cinler)

Hikâyelerin hemen hepsinde merkez kişi 'yazar/anlatıcı'dır. Bu anlamda hikâyelerin öznesi durumundaki yazar, diğer tüm kahramanları kendi konumuna göre biçimlendirmektedir. Sadece 'Oğlak Çekişmesinde' ve 'Öğrencilik Hikâyelerim' adlı hikâyelerde edilgen bir özellik gösteren merkez kişi diğer tüm hikâyelerde alışıldığı gibi tüm olay ve durumları yönlendiren etken kahraman durumundadır.

Günlük yazı biçimine yakın bir sıcaklık ve gerçeklikte kaleme alınan hikâyelerde merkez kişi konumundaki yazar, inandırıcı ve gerçek bir kahramandır. Aynı adlandırılan toplam dokuz hikâyenin yanı sıra yedi küçük anlatının ortak bir ad altında toplandığı 'Öğrencilik Hikâyeleri' esasında büyük bir hikâyenin parçaları gibidir. Çünkü hikâyelerin merkez kişisi zamana ve mekâna bağlı olarak küçük değişiklikler gösterse de hep aynı kişidir.

Hikâyelerin merkezindeki kişi daha çok bir karakter özelliği göstermektedir. "*Karakter, olaylar, zaman, hayat, dünya, varlık, yokluk gibi unsurlar karşısında ferdi tavır alan kişidir*"¹⁰³. Merkezde bir karakterin bulunuşu hikâyeleri daha gerçekçi ve modern yapmaktadır. Bu tercihle amaçlanan "*toplumun, bir grubun kişiler planında çözümlenmesidir*"¹⁰⁴.

Hikâyeleri yazdığı yıllar, yazarın yaklaşık 17-19 yaşları arasındaki dönemdir. Sözleri, eylemleri kadar iç monolog şeklinde okuduğumuz düşünce ve duygularının işaret ettiği psikoloji yaşına göre epey olgun olduğunu göstermektedir. Biyografisi dikkate alındığında bu olgunluğun sebepleri daha kolay anlaşılacaktır. Yazarlıktan çok şairliğe heveslendiğini bildiğimiz yazar/kahramanımız kendini ve çevresini anlatırken yer yer şairce bir üslup kullanır:

"-Gönlümdeki sevinç dalgası kayalıkları aşarak sahile ulaşır mı? Yoksa yamaçlara çarpar çarpmaz öylece durulur mu? sorularını geçiriyordum. Arından beni mutsuz eden sorulara:

¹⁰³ N. Çetin, age, s. 158-159.

¹⁰⁴ N. Çetin, age, s. 159.

'-Dalga ne kadar güçlü olursa yamaçları o kadar kolay yarararak, bozarak veya batırarak sahile fırlamaz mı?' diye içimden cevap verdim. Böylece korkularımı yendim ve yeniden mutlu oldum.' (Yamaca).

Hikâyeleri kaleme aldığı yıllarda bir öğrenci olan kahramanımız, çoğu hikâyesinde bir öğretmen edasıyla konuşur:

"-Mürekkep bulaşırsa ne olur ki! Dışarıda gören birisi 'O öğrenciymiş, kalemle yazı yazan bir gençmiş.' diye notunu vermez mi? Bundan dolayı mürekkebi sadece ele değil yüzüne gözüne de sürmen gerek dedim ve önde giden arkadaşlarıma doğru hızla yürüdüm." (Yamaca).

Buna karşılık kimi hikâyelerinde anlatılanları can kulağıyla dinleyen ve olup biteni en küçük detaylarına kadar kavramaya çalışan bir öğrenci profili çizer.

"Alatau'ın az önceki söylediği destanı "Dubrovskii" ve "Kederli Kız" destanıydı, eskiden halka anlattığı zaman bu eserleri ne zaman, nasıl ezberlemişti. Alatau'ın yaşamındaki bu dönemi kendi on parmağım kadar iyi bilirim. Kaç defa kendi ağzından duymuştum. Fakat bugün onun gerçek adını bilmediğime utanarak bir de onun konuşmalarını dinleyerek yola devam ediyorum. Alatau'ın anlattıklarından bunları aklıma kaydettim." (Alatau Hakkında Bir Hikâye).

En önemlisi merkezî kişinin; diğer kişilerden farklı olarak özleyen, öğrenen, değişen, hicveden, üzülen yani en samimi halleriyle gözümüzün önünde var kılınan bir karakterdir. Ondaki her detay en dinamik şekliyle aktarılmıştır. Uzanıversek dokunacağımız kadar sahici, istesek konuşabileceğimiz kadar yakınımızda bir kahramandır.

Merkez kişi okuyucuya özge yanlarıyla ve dinamik kimliğiyle aktarılan bir karakter olmakla beraber aynı zamanda bir temel örnek görevi de üstlenir. Bu bakımdan bir tip özelliği gösteren başkahraman; yurdundan yuvasından edilmiş, geçmiş zaman özlemi taşıyan ve her ne pahasına olursa olsun kendini gerçekleştirip hakkını almak ve arzuladıklarına kavuşmak isteyen, zafere susamış 'Kazak' insanını temsil eder. Bu iddiayı destekleyen en önemli detaylar geriye dönüşlerle verilen geçmişe ait

hayat tarzı, hikâyelere adeta birer telmih aracı olarak serpiştirilen eser isimleri, kahramanın idealist bir öğrenci oluşu ve başlı başına ‘Alatau Hakkında Bir Hikâye’ başlıklı hikâyedir.

“Kazakistan gazete ve dergilerinde ‘Şair Ağabey’ ve ‘Kazak Askeri’ gibi yeni eserlerin yayınlandığı haber verilmişti. Haberi duyduğum zaman:

-Keşke, onları okuyabilsem. Eğer okuyabilirsem dağ gibi dileklerimin yarısına ulaşmış kadar olacağım diye düşünmüş ve oldukça heveslenmişim. Kütüphaneye koşarak gelmemin sebebi de bu hevesti.” (Yamaca).

Hikâyelerde merkez kişisi yönüyle farklılık gösteren tek eser ‘Benim Gördüğüm Cinler’ başlıklı hikâyedir. Bu öykü yazarın nispeten ustalaştığı döneme aittir. Merkez kişi burada on bir yaşında bir çocuktur. Hikâyenin kahramanı vücudundaki yaralar, işittiği sözler üzerinden vicdanlara seslenerek ‘feodal’ zulmüne karşı çıkar.

“Anam ise benim karmakarışık duygularla ıstırap çekmiş yüzüme, üzerimdeki yırtık pırtık giysilerime dikkatle bakıp derin bir iç çekti. Sırtımdaki yarayı görüp:

-Hâlâ iyileşmedi mi? diye sordu. Kuzular birbirini takip ederek hastalanıp ölürken Zliha bana dayak çekerek sırtımı param parça etmişti. Anam da bunu söylüyor olsa gerek.” (Benim Gördüğüm Cinler).

Bu hikâye diğerlerinden farklı olarak günlük türüne yakın bir tarzda kaleme alınmadığı için kahraman ve yazar arasında zihnin ortaya çıkardığı doğal bir ayrışma söz konusudur. Ancak yazarın babasının bir çoban olduğu ve o on üç yaşındayken öldüğü dikkate alınırsa burada da kahramanın yazar olması ihtimalinin kuvvetli olduğu görülecektir.

Hikâyelerde karakter olarak değerlendirilebilecek bir başka baş kişi de ‘Alatau Hakkında Bir Hikâye’ adlı eserin kahramanı Alatau (Seydigali) dur. Çünkü karakter, kişinin içinde yaşadığı zaman ve toplum tarafından kanıksanmış kimi kurallara karşı aldığı özgün tavırlardır. Eserin kaleme alındığı zamanın sosyal ve siyasi şartları düşünüldüğünde kahramanımızın düşünce, eylem ve tavır bakımından yeni ve farklı bir özellik gösterdiği görülecektir:

“Evet, bu insanlarda kitapları satın alma, okuma sevgisi ve kitap okumaya saygı nasıl oluştu? Bilinçlerine nasıl aşılandı? Alatau bu köylere altı-yedi yıldır yaz, kış, sonbahar demeden her mevsimde kitap getiriyor. İlk seneler Alatau kitapları satarken birkaç gün yatılı kalırdı. O zamanlar Alatau getirdiği kitapların hepsini teker teker okurmuş köy sakinlerine.” (Alatau Hakkında Bir Hikâye).

Buna karşılık Alatau, destan söyleme geleneğinin bir örneği yani bir ozan, âşık veya cırcı olarak adlandırabileceğimiz halk şairidir. Bu yönüyle de bir sosyal sınıfın temsilcisi olarak ‘tip’ özelliği gösterir.

“-Ta eskiden, destan anlatarak gezdiğimiz zamanlarda... diye başladı ve anlatmaya devam etti. Destan anlattığı zamanları bizlere tanıttı. Sıkılmadan, can kulağıyla pek çok destanını dinledik.” (Alatau Hakkında Bir Hikâye).

Hikâyelerin merkez kişi olarak değerlendirebileceğimiz bu iki kişi eserlerde idealize edilmiş tiplerdir.

Yazar merkez kişiler dâhil hemen tüm şahıs kadrosunu gerçek hayattan ve bire bir ilişkili olduğu gerçek kişilerden seçmiştir. Ancak bu kişileri hususi kimliklerinden bağımsız birer zihniyet örneği yani tip olarak kurgulamıştır. Gözlem gücü ve hafızası aracılığıyla kahramanları amacı doğrultusunda yeniden biçimlendirmiştir.

Amanjan Jakıpov’un hikâyelerindeki tipler tasnif edildiğinde kadınların erkeklerden oldukça az olduğu dikkati çeker. Akılda kalan en keskin kadın tipler şefkati ve merhametiyle anne ve alabildiğine zulmüyle Zliha’dır. İkisinin de aynı hikâyede olması (*Benim Gördüğüm Cinler*) kuvvetli bir karşıtlık hissi oluşturmaktadır. Bunun dışında ‘genç kızlar’ ve ‘kadınlar’ genel adlandırmasıyla hikâyelere konu olan kadın tipler, en az erkekler kadar okumaya ve öğrenmeye istekli olmanın yanında; aşkın, sevginin muhatabı sevgililer olarak ortaya çıkar.

Erkekler ise dönemin sosyal yapısına uygun olarak ağırlıklı tercih edilen tiplerdir. *Benim Gördüğüm Cinler* hikâyesinde, gücü ve sömürüyü temsil eden *Kapasbay hem zengindi, hem de zangi, sufi, hacı diye itibarlı isimlere de sahipti. Etrafına ağzıyla da, eliyle de hemen ulaşabilirdi.*

Oğlak Çekişmesinde hikâyesinde Muratbek, Şerniyaz ve Kerim gücün ve aklın sembolüdürler. *Alatau Hakkında Bir Hikâye*'nin kahramanlarından Jarkın istikbal için hazırlanan ideal tiptir. Jarkın'ın dedesi ise geçmişin tecrübesi ve aklıdır. Yamaca adlı hikâyedeki oduncu ise salt eğitime olan saygısıyla öne çıkarılan ve açıkça savunulan olumlu bir tiptir. Yazarın kendisi de korkak olmakla kaba olmak arasında bir tercihe mecbur kalınca zekâsıyla bulduğu kurtuluş yolunu okuyucunun dikkatine sunar:

“Düvesiniz, desem kabalık mı olur, düve değilsiniz desem korkaklık mı olur diye bir an düşündüm. Sonra:

-Siz işçiler için çalışan sadık bir dost gibisiniz. Dostu olduğunuz işçilerin sorunlarını çözmeye çalışan, onların ağır yüklerini taşıyan bir öküz gibisiniz. Taşadığımız yükler arttıkça sıkıntınız büyüyor. Biz de bu sorumluluğa ortak olup yükünüzü azaltabilirsek zar zor bir düve olabiliriz dedim.” (Ağaca Gittiğimizde).

Hikâyelerin kısa oluşunun bir sonucu olarak kişiler tek boyutlu tiplerdir. Öğrencilik Hikâyeleri'nde karşılaştığımız tipler, yeryüzü şartlarında bugünde görebileceğimiz en genel ve eskimez örneklerdir.

Öğretmenler, akrabalar ve arkadaşlar olarak özetlenebilecek ve yardımcı unsur durumunda bulunan diğer bütün kişiler hikâyelerin akışında merkezî kişinin her davranışını, tavrını ve sözlerini daha anlamlı kılmaya hizmet eden detay unsurlardır. Kişilerle ortaya konulan atmosfer genel olarak umut veren bir atmosferdir. Yazar henüz genç olmanın verdiği heyecanla birçok sağlık problemi yaşamasına, siyasî anlamda kuşatılmış olmasına, sosyal hayatta bir tür inzivaya mecbur kalmasına rağmen gelecek için kötümser değildir.

5.3. MEKÂN

Mekân konusu, incelemeye çalıştığımız Amanjan Jakıpov'un hikâyelerinde önemli bir yere sahiptir. Yazar, mekâna farklı farklı işlevler yükleyerek olaylara ya

da durumlara uygun sahneler hazırlamaya çalışmıştır. Biz de çalışmamızda mekâna yüklenen işlev ve değerleri ortaya koymaya çalışacağız.

5.3.1. Açık ve Kapalı Mekânlar

Hikâyelerde geniş ya da dış mekân dediğimiz mekân tipi oldukça sık kullanılmıştır. Özellikle hareketin çok olduğu metinlerde dış mekân geniş yer tutar. “Yama-ca” hikâyesinde yazar, daha girişte mekân tasviriyle başlar. Çünkü duygu ve düşüncelerine sahne kurma çabasıdadır:

“Sokakta gelip giden insanlar azaldığı için, sadece bir dükkânın önünde bekleyen birkaç kişi hemen göze çarpıyordu. Sokağın yukarısına doğru ilerliyordum.” Aynı hikâyede kütüphane kapalı mekân olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Ağaca Gittiğimizde” hikâyesi tamamen geniş mekânın kullanıldığı bir metindir. Bu hikâyede mekân, Kazak göçebe kültürünü anlatmak için adeta bir tablo haline getirilmiştir. Tabiat, bu metnin tamamına çok renkli bir sahne oluşturmuştur. Yurt, yayla, tepe geniş mekânı anlamlandıran yerler olarak kullanılmıştır.

“Bir Akşam” hikâyesinde yazar güzel benzetmelerle 1 Mayıs için süslenen sokakları anlatmaya çalışmıştır:

“Açık mavi gökyüzü, kocaman bir takkeyi küçücük bir çocuğa giydirmiş gibi yere doğru çevrilmiş öylece duruyordu. Yavaş sallanan bayraklar ile asılmış sloganlar, kırmızı yeşil rengârenk elektrik lambaları sokağı aydınlatıp ona ayrı bir zarafet katıyordu. Sokaklar sanki bir güzellik beşiğine yatırılmış gibiydi.”

Burada, realist bir tasvirle okuyucu için bir sahne kurulur ve 1 Mayıs etkinliklerinin sosyalist ideolojide ne kadar önemli olduğu vurgulanır. Yine aynı metinde yazlık sahne, kulüp gibi mekânlar da metnin daha anlamlı hale gelmesi için zemin oluşturur.

İsimsiz hikâyede yazar, bizleri mekân tasvirine boğar. Yazar, içinde yaşadığı yerleri ve o yerlerin dağıtımını, yolunu zaman zaman benzetmelerden istifade ederek

aktarır. Hikâyelerdeki tasvirlerinden hareketle yazarımızın aynı zamanda şair olduğu gerçeği, metni anlama ve yorumlama konusunda bizlere yol gösterici olmuştur. Orkaşar, Maylı, Altın Yemil, Şauşek yazarın özellikle çocukluğunun geçtiği yerlerdir ve bu yerler yazmaya yeni başlayan yazarımızın duygularına, çocukluğuna, dolayısıyla hikâyelerine mekân oluşturur.

Adından da anlaşılacağı gibi “*Yolculuk Hatıraları*” kahramanın gezip gördüğü yerlerin anlatıldığı bir metindir. Bu hikâyede yazar, metni gerçekçi yapmak için ciddi bir çaba göstermiştir. Bizim zihnimizde anlatılan yerler hakkında ciddi bir izlenim oluşmuştur. Yazar, özellikle bu metindeki tasvirlerde adeta tarafsız bir gözlemci gibi davranır. Bizleri, Akbut’tan alır tabiatla iç içe bir yolculuktan sonra Jın ilçesine, kendisiyle beraber bizleri de ulaştırır. Bu metni okurken Doğu Türkistan’ı gezmiş hissi- ne kapılmanız kuvvetle muhtemeldir.

“*Öğrencilik Hikâyelerim*” kapalı mekânın kullanıldığı bir metin olarak karşımıza çıkar. Metin, öğrencilik hikâyesi olduğu için okul, sınıf, yatakhane, yurt gibi iç mekânlardan oluşur. Bu hikâyede mekân tasvirleri ön planda değildir. Çünkü yazar duygu ve düşüncelerini anlatmaya çalışmaktadır. Hareketten ziyade durum ön planda olduğu için yazar, metinde mekân unsurundan çok fazla istifade etme gereği duymaz.

“*Alatau Hakkında Bir Hikâye*” duygu ve düşüncenin öne çıktığı bir metin olmasının yanında, bu hikâyede sürekli ve düzenli bir hareket de vardır.

“-*Maylıjoni adlı yamaçlı yolun iki kenarında avlanması ve baltalanması yasak bir orman var. Bu orman rüzgârdan fazla etkilenmeyen kuytu bir yer, orada pınar, vadi, tepe var. Oralari Kazak köylüleri mekân edinmiş. Olgunlaşmaya başlayan tepeli otlaklarda hayvanlar dolu.*”

Yukarıdaki tasvirde de anlaşılacağı gibi hikâyede Kazak kültürüne ait birçok ayrıntı aktarılır. Hâlâ göçebe yaşamın devam ettiği Kazak kültürü bu hikâyede ve diğer hikâyelerde zaman zaman verilmeye çalışılmıştır.

Tamamen dar mekânın kullanıldığı “*Yaşadığım Ev*” hikâyesi, yazarın ruh halinin etkisiyle şekillenmiş, mekân tasvirleriyle dolu bir metindir:

“Sıcak günde duvar, tarlada çapayla çalışan işçi gibi yüzüne tane tane ter basmış duruyordu. Nem ve duman bazen tavana, bazen pencereye, bazen ise kapıya çarpıp evin içinde dönüp dolaşıyordu. Kapı tarafında, yani girişte dizilmiş odunların arkası görünmediğinden sanki odunların arkası, dağın ormanlı yüzü gibiydi. Evin dört köşesinde duran simsiyah eşyalar ile sandığın üstüne yığılmış yatak yorganlar, orda burda görünen ev sakinleri sanki dumandan zirvesi görünmeyen dağ yamaçları gibiydi.”

Hikâyede yoksulluğun hüküm sürdüğü bir ev karşımızdadır. Buna rağmen kahraman anlatıcı mutlu olmayı bilmektedir. Çünkü yazarın içinde bulunduğu sürgün hayatı ve yönetim şekli ona küçük şeylerle mutlu olma zorunluluğunu öğretmiştir; ama o, umutlarıyla yaşar. Bu durumu metnin son kısmından kahramanın duygularıyla verecek olursak:

“Yatarken alt yorgan ile üst örtünme yorganın sanki yeni yıkanıp sıkılmış giysi gibi vücudunu ürpertiyor. İşte bu sırada ayağını, kolunu, gövdeni toplayıp kirpi gibi yuvarlanırsın. Böyle bir durumda olmamıza rağmen hepimizin morali iyi, sanki altın sarayda yaşıyor ya da yarın sarayın kucığına girecek gibiyiz.

Yoksa yarın sevgili dostlarımla el ele tutuşarak okula gideceğimden midir? Ya da geleceğe dair düşünce ve ümitlerimin çeşitli, değişik ve ilginç yönlerinin uçsuz bucaksız canlandığından mıdır, bu ev benim için bir süre tatil yapılacak yayla evi gibi geliyor.”

Yazarın Çin’de ve Kazakistan’da en çok tanınan hikâyesi olan “*Benim Gördüğüm Cinler*” harekete dayalı bir metindir. Bu nedenle açık mekânın çokça kullanıldığı bir hikâye olmakla birlikte, dar mekân da zaman zaman kullanılmıştır. Mekân tasvirleri geniş mekânlar için kullanılmış olup dar mekânlarla ilgili çok fazla ayrıntı verilmez. Çocuğun çobanlık yaptığı köy, kaçışında gördüğü yerler, zaman zaman ayrıntılı tasvirlerle aktarılır:

“Araba geçen yoldan dönüp köye gidilecek tarafa doğru yürüdüm. Orta boylu ve büyükçe kavak ağaçları, eski, yeni kamışlardan oluşan karışık bir ormanı geçtim. Evin de çatısı azıcık göründü. Daha önce yanan, sonra dibinden

tekrar çıkmış yeşilliklerle donanmış bir bölge açıldı önüme. Yol kenarına dinlenmek için oturdum. Sırtımda vuran güneş hoş ve ısıtıcıydı. Etrafı mavi bulutlarla çevrilmiş düz ovada sessizlik hâkimdi.”

“Oğlak Çekişmesinde” hikâyesi tamamen geniş mekânda yani yaylada geçen bir metindir. Hikâyede Kazak kültüründe var olan bir oyun anlatılırken ova, dağ, dere-tepe gibi yer adları kullanılmakla birlikte, metinde mekân tasviri bulunmamaktadır. Olayın ağır bastığı bu hikâyede mekâna ait ayrıntılar yok denecek kadar azdır.

Genel bir değerlendirme yapacak olursak, Amanjan Jakıpov hikâyelerinde somut mekânlardan istifade etmiştir. Dar ve geniş mekânlar hikâyelerin içeriğine göre şekillenir. Olay ağırlıklı metinlerde geniş mekânlar tercih edilmiş, duygu ve düşüncenin ağırlıklı olduğu metinlerde dar mekânlar tercih edilmekle birlikte dar ve geniş mekânlar, metinlerde uyumlu bir şekilde kullanılmıştır. Bu yönüyle yazar, modern hikâyenin unsurlarını başarılı bir şekilde kullanmayı başarmıştır.

5.4. ZAMAN

Anlatma esasına dayalı türlerde vazgeçilmez unsurlardan biri de ‘zaman’dır. Bu metinler biri anlatılma biri de gerçekleşme zamanı olmak üzere iki tabakalı bir zaman çerçevesinde aktarılırlar. Çünkü kurmaca da olsa hikâyelerin dünyası, gerçek hayat model alınarak üretilir. Bu sebeple gerçek hayatın başat unsurlarından biri olan zaman da kaçınılmaz bir biçimde hikâyeye taşınır.

Hikâyelerdeki ilk zaman ‘vaka zamanı’ olarak da adlandırılan olayın gerçekleşme zamanıdır. “*Olayların başlama noktası ile bitiş noktası arasında geçen zamana vak’a zamanı denir*”¹⁰⁵. Olay zamanı gerçeğe yakın olsa da özellikle kısa metinler olan hikâyelerde kimi aralıkları yavaş kimi aralıkları özetlenerek verilebilir. Bunlardan farklı olarak atlanan zaman dilimleri ve yine zaman içinde ileriye ve geriye sıçramalar mümkündür. Bu esneklik türün imkân ve amacına uygun olarak az ya da çok kullanılabilir.

¹⁰⁵ İsmail Çetişli, **Metin Tahlillerine Giriş II**, Akçağ Yay. , Ankara, 2004, s. 74.

İkinci zaman da olayın bir anlatıcı tarafından aktarıldığı zamandır. Anlatma zamanı, “*olayların anlatıcı tarafından görülüp, öğrenilip, yaşanıp, idrak edildikten sonra, kendi tercih imkânlarına göre okuyucuya nakledildiği zamandır*”¹⁰⁶. Bu iki zaman arasındaki makas daraltılabilir; ancak tamamen ortadan kaldırılması teknik olarak mümkün değildir.

Jakıpov’un hikâyeleri genel olarak günlük türüne yakın bir tarzda kaleme alındığı için olay zamanı ile anlatma zamanı arasındaki açıklık oldukça kısa tutulmuştur. Yine hikâyelerin sonunda kullanılan tarihler bu tespiti daha da güçlendirmektedir. Bu tarihler, hikâyelerde kullanılan tek reel zaman unsurudur.

İşaret edilen tarihlere ait sosyal ve siyasi olaylar, zamanın şartları gereği öykülerin arka planında kurgulanmıştır. *Yamaca, Öğrencilik Hikâyeleri, Benim Gördüğüm Cinler* adlı hikâyelerde duyguları olumlu veya olumsuz etkileyen eser ve kişi isimleri üzerinden farklı sosyal ve siyasi problemlere göndermelerde bulunulur. Hikâyelerin yazıldığı 1950’li yıllar o coğrafyada İkinci Dünya Savaşı ve Sovyet Tahakkümü’nün yaşandığı yıllardır. Çalışmamızın ‘Olay Örgüsü’ başlıklı bölümünde çözümlemesini yaptığımız kurum, eser ve insan isimleri dolaylı olarak bu konulara göndermeler içermektedir.

Amanjan Jakıpov’un hikâyelerinde olay zamanı çok uzun değildir. Zaman unsurunda yazarın bilerek bıraktığı boşluklar belirsizliklere sebep olmakta ve olayın net olarak ne kadar sürdüğü anlaşılmamaktadır. Ancak yapılan tasvirlerden ve verilen zaman adlarından hareketle zamanı tahmini olarak hesaplamak mümkündür.

Yazarın hikâyeleri içinde vaka zamanı bakımından en uzun olanı *Alatau Hakkında Bir Hikâye* adlı eserdir. Olay zamanı anlatıcı kahramanın hikâye içerisinde söylediğine göre yaklaşık on gün sürer:

“*Yaklaşık 10 gündür Alatau’la birlikteyim. Gittiğimiz her köyün halkı kitaplara olan ilgileriyle beni oldukça şaşırttı.*”

¹⁰⁶ Çetişli, age, s. 76.

Benim Gördüğüm Cinler adlı hikâyenin olay zamanı ise yaklaşık iki gün sürer. *Yolculuk Hatıraları* başlıklı hikâyenin sonunda yine hikâyecinin bizzat aktardığına göre olay zamanı bir gün sürer:

“*Ben Maylı yaylasındaki evimden yola çıktım. Yolculuğumun üç gün sürmesine rağmen, sadece son günümü sizlere anlattım.*”

Diğerleri bir gün ya da bir günden az zaman dilimlerini kapsamaktadır. Zaman birçok öyküde kronolojik olarak ilerlerken kimi öykülerde geriye ve ileriye sıçramalarla bu akış bozulmaktadır. *Benim Gördüğüm Cinler* hikâyesinde kahraman olay zamanı olan şimdiki zamandan koparak geçmişe gider ve bulunduğu yere nasıl geldiğini özetleyerek anlatır. Ağaca Gittiğimizde hikâyesinde de zamanda bir geriye dönüş söz konusudur.

5.5. BAKIŞ AÇISI VE ANLATICI

Anlatıcı, yazarın hikâyeyi anlattığı, yazar ile okuyucu arasında bir ara kişidir. Anlatıcı, hikâyede olup biteni, kişileri, duygu, düşünce ve hayalleri, mekânı, zamanı okuyucuya sunan kişidir. Anlatıcı, hikâye kahramanlarından biri olabileceği gibi, olayların dışında kalmış biri de olabilir. Yazar ile anlatıcıyı aynı kişi olarak değerlendiremeyiz. Anlatıcı, metnin kurgusal dünyasına ait biridir. *Yazar ise içinde yaşadığımız gerçek dünyayı insanıdır*¹⁰⁷.

İncelemeye çalıştığımız, Amanjan Jakıpov’un “*Ğumırname*” (Ömürname) adlı eserinde yer alan on hikâyenin tamamında ‘kahraman anlatıcı’ ya da ‘özel anlatıcı’ vardır. Bununla beraber yazarın, olayların bizzat içinde yer aldığını düşündüğümüzde, ‘yazar anlatıcı’ demek daha doğru olacaktır. Bir hikâye kahramanı olarak yazar, yaşadıklarını, gördüklerini, duygu ve düşüncelerini anlatmıştır. Bu yönüyle değerlendirdiğimizde ele aldığımız hikâyeleri “*otobiyografik anlatım tarzı*” olarak değerlendirmek mümkündür. Söz konusu hikâyelerin hemen hepsinde anlatıcı, anlatım

¹⁰⁷ N. Çetin, age, s. 103.

tarzı, olay örgüsünün kişiselliği vb. yönler yazarın biyografisini veren detaylardır. Yazar bu durumu kitabının ön sözünde şöyle açıklar:

“Çoğu zaman hikâyelerimin kahramanı benimdir. O zamanlarda hikâye yazmamın ilk maksadı: öğrenmekti, alışkanlık kazanmaktı. İkincisi ise, kendi yaşamım, davranışım, nasıl bir yerlerde bulunduğum, doğacak yeni gün için bugününün şahidi olsun istememdir.”

Bu gibi detaylardan dolayı hikâyeler biyografi türü içinde değerlendirebileceğimiz günlük ve anıya yaklaşır. Ancak metinlerin tamamen kişiselleştirilmeyişi ve kendisinden başlasa da olayların genele açılışı bu metinleri günlük ve anıdan uzaklaştırır. Hikâyelerde anlatıcı ve kahraman olarak gördüğümüz yazarın sesi baskındır. Hikâyelerin genelinde yazarın eğitim için gittiği Sıpan’daki öğretmen yetiştirme okulunda yaşadıklarıyla ilgili detaylar vardır. Dolayısıyla hikâyelerin konusu doğrudan doğruya yazarın gerçek yaşantısından alınmıştır. Konu doğrudan doğruya yazarın yaşantısından alınmakla beraber anlatım tarzı nakilden çok çağrışımlara yaslanır. “Yamaca” hikâyesinden bir örnekle bunu açıklayalım:

“Bir taraftan ‘Kazak Askeri’ romanını elde ettiğime seviniyordum bir taraftan da unuttuğum bir şeyler varmış gibi endişeleniyordum. Rüzgârın keçeden bir çadırın çok eskimiş örtüsünü dalgalandırmasına benzer bir biçimde, geceleyin korku da benim düşüncelerimi iki tarafından tutup savurmaktaydı. Fakat bu korku bende kalması gereken bir sırdı.”

Hikâyelerin bazılarında yazarın kişisel görüşleri ve yorumları anlatım tarzını deneme türüne yaklaştırır. Hikâyelerde olaylar kadar durumların da anlatılması bu durumu güçlendirmiştir. Bunun yanında yazar, metinlerde yer yer iç konuşmadan de istifade etmiştir. Örnek olması bakımından “Yamaca” hikâyesinden bir bölümle bu durumu ortaya koyabiliriz:

“-Arzusuz, amaçsız insana insan diyebilir miyiz? Mutluluk denilen şey arzuyla elde edilmez mi?”

-Öyleyse, 'Allah dağ gibi arzu vereceğine parmak kadar baht versin!' atasözü insanoğlunu hayat karşısında çaresizliğe sürüklediği ve üzüntü kaynağı olduğu için büyük bir düşman kadar tehlikeli diye düşündüm."

Hikâyelerde otobiyografi algısını güçlendiren bir başka husus da metinlerde diyalogun az oluşudur. Yazar olayları birincil ağızdan anlatmayı tercih ederek olayların akışını kendisi yönlendirmiştir. "Bir Akşam", "Yaşadığım Ev" hikâyeleri ile "İsimsiz" hikâye diyalogun hiç geçmediği metinlerdir.

Hikâyelerin çoğunda kahramanımızın yazarın kendisi olması metinlerin tahlilinde bizlere kolaylıklar sağladı. Ayrıca yazarın yaşamını ve sosyal çevresini yakından tanıma fırsatına sahip olmamız metinlerin yorumlanmasında yol gösterici olmuştur. Bu konuyla ilgili olarak Kaplan,

Hikâye Tahlilleri'nin gayesi, işte bu hikâyelerde tasvir edilen insanların içinde yaşadıkları zaman, mekân, sosyal çevre, duygu ve düşünceleri ortaya koymaktır. İnsanın hayatını oluşturan bu unsurlar, hikâyenin de esasını teşkil ederler. Burada hayat ile sanat adeta birleşir. Hikâyeci hayatı ne kadar derinden kavarsa, eseri de kadar zengin muhtevalı ve güzel olur¹⁰⁸

şeklinde açıklamalarda bulunmuştur.

Bu yönüyle Amanjan Jakıpov, Kazak hikâyeciliğinde kendine has bir anlatım yöntemi kullanmıştır. Hikâyelerinde kendi yaşamının gerçeklerini merkeze almakla birlikte kurgulamada gösterdiği beceri ile bunları birer kurmaca anlatı metnine dönüştürmesini bilmiştir.

¹⁰⁸ Kaplan, age, s. 11.

TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARILMIŞ METİNLER

6. JAKİPOV’UN HİKÂYELERİNİN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARILMIŞ ŞEKİLLERİ

Çevrilen hikâyeleri Ğumurname adlı eserdeki sıraya göre tezimize aktarmaya çalıştık.

YAMACA

Sokakta gelip giden insanlar azaldığı için, sadece bir dükkânın önünde bekleyen birkaç kişi hemen göze çarpmaktadır.

Sokağın yukarısına doğru ilerliyordum. Bir yandan da gelecekle ilgili ümitlerimi düşünmeyi sürdürüyordum. Hayallerim âdeta gözümün önünde bir bir canlanıyordu. Tam bu sırada bir metrelik duvarın ayırdığı iki dükkânda duran iki kişiyle hiç de tesadüf sayılamayacak bir şekilde karşılaştım. Bu nedenle gönlümdeki sevinç dalgaları kıyıdaki kayalıklara çarparak geriye dönmüş gibi oldu.

Epeydir samimi bir sevinçle dolan yüreğim, çabucak soğuyup buz tutmaya başladı. Bu durumu fark ettirmemek için şarkı mırıldanarak yürümeye devam ettim.

Akşam karanlığı basmıştı. İri yapılı ve yalpalayarak gelenin Adil olduğunu hemen anladım. Geniş omuzlarını doğrultup daha yanıma gelmeden elini uzatmaya başladı. Sonra elimi sıkı sıkı tutarak bana:

-Biraz önce tepeye çıkan güneşin nurunu kucaklayabildin mi? diye kıkır kıkır gülerek sordu. Alaycı gülümsemesini sürdürürken elimi bıraktı.

-Şimdi güneşin nurlu zamanı değil ki, diyerek “Rusça kursuna” doğru yöneldim. Salonda yürüyorduk. Birinin yüksek sesle:

-Kurman’ın kütüphanesine, “Şair Ağabey” ve “Kazak Askeri” romanları gelmiş dediğini duyunca hepimiz koşarak kütüphaneye gittik.

Kazakistan gazete ve dergilerinde “Şair Ağabey” ve “Kazak Askeri” gibi yeni eserlerin yayınlandığı haber verilmişti. Haberi duyduğum zaman:

-Keşke, onları okuyabilsem. Eğer okuyabilirsem dağ gibi dileklerimin yarısına ulaşmış kadar olacağım diye düşünmüş ve oldukça heveslenmişim. Kütüphaneye koşarak gelmemin sebebi de bu hevesti.

Uzun zamandır beklediğim bu romanı elde edince, okumaya neresinden başlayacağımı bilemeyerek her sayfasına bir bir baktım. Sonra da bir yar gibi koltuğumun altına sıkıştırdım.

-Bu romanı okuyunca dağ gibi arzularım en azından bir taş yamacına çıkabilecek mi? diye düşündüm. Sonra “Allah dağ gibi arzu vereceğine parmak kadar baht versin!” atasözü aklıma geldi. Atasözü üzerine biraz düşününce şu soruları sormaktan kendimi alamadım:

-Arzusuz, amaçsız insana insan diyebilir miyiz? Mutluluk denilen şey arzuyla elde edilmez mi?

-Öyleyse,”Allah dağ gibi arzu vereceğine parmak kadar baht versin!” atasözü insanoğlunu hayat karşısında çaresizliğe sürüklediği ve üzüntü kaynağı olduğu için büyük bir düşman kadar tehlikeli diye düşündüm. Ben bunları düşünürken Adil:

-Eyvah geç kaldık diyerek aceleyle yanımdan geçti. Ben de biraz hızlandım. Bir taraftan “Kazak Askeri” romanını elde ettiğime seviniyordum bir taraftan da unuttuğum bir şeyler varmış gibi endişeleniyordum. Rüzgârın keçeden bir çadırın çok eskimiş örtüsünü dalgalandırmasına benzer bir biçimde, geceleyin korku da benim düşüncelerimi iki tarafından tutup savurmaktaydı. Fakat bu korku bende kalması gereken bir sırdı. Yatağın sırtıma batmasından rahatsız oluşumdan mı yoksa düşüncelerimin savrulup karmaşıklaşmasından mı bilmem uykum kaçtı. Aklımdan:

-Gönlümdeki sevinç dalgası kayalıkları aşarak sahile ulaşır mı? Yoksa yamaçlara çarpar çarpmaz öylece durulur mu? sorularını geçiriyordum. Ardından beni mutsuz eden sorulara:

‘-Dalga ne kadar güçlü olursa yamaçları o kadar kolay yarararak, bozarak veya batırarak sahile fırlamaz mı?’ diye içimden cevap verdim. Böylece korkularımı yendim ve yeniden mutlu oldum.

Sabahleyin dışarıda kuru ayaz. Güneş sevgiyle, kucağını nazlı nazlı açarak doğuyordu. Sokaklardan ormanları kesiyorlar gibi çatır çutur, çatır çutur diye kar ve buz sesleri geliyor. Sanki odun doldurulan gürültülü kızaklar geliyordu. İki gözü yeri süzmüş öküzler, yokuşa yaklaşınca bazen bir dizini, bazen diğer dizini sırayla bükerek kuyruğunu sallayıp kasılarak kızıağı çekiyor. İşte tam bu sırada oduncunun yüzünde sevinçli bir gülümseme oluştu. Öğrenciler toplu halde okula gidiyorlardı. Oduncu tokalaşmak için elini uzatınca:

Elindeki mürekkep çoktan silinmiş olmasına rağmen:

-Elinize mürekkep bulaşmasın? diyen Tursunbek, kendince dalga geçmektedir. Bu alaycı soruya hemen cevap verdim:

-Mürekkep bulaşır mı ne olur ki! Dışarıda gören birisi 'O öğrenciymiş, kalemle yazı yazan bir gençmiş.' diye notunu vermez mi? Bundan dolayı mürekkebi sadece ele değil yüzüne gözüne de sürmen gerek dedim ve önde giden arkadaşlarıma doğru hızla yürüdüm.

YAŞADIĞIM EV

Kulaklarıma duvarın köşe başından kuş sesleri gibi bir biriyle yarışa giren yağmur damlalarının sesleri geliyordu.

Sıcak günde duvar, tarlada çapayla çalışan işçi gibi yüzüne tane tane ter basmış duruyordu. Nem ve duman bazen tavana, bazen pencereye, bazen ise kapıya çarpıp evin içinde dönüp dolaşıyordu. Kapı tarafında, yani girişte dizilmiş odunların arkası görünmediğinden sanki odunların arkası, dağın ormanlı yüzü gibiydi. Evin dört köşesinde duran simsiyah eşyalar ile sandığın üstüne yığılmış yatak yorganlar, orda burda görünen ev sakinleri sanki dumandan zirvesi görünmeyen dağ yamaçları gibiydi. Yarısı su, yarısı gaz yağı olan şişe lambada yanan ateş, durmadan ürkerek yönsüz çevrilmekte. İçine doğru kaçmış yaşlı gözleri parlayarak, yıpranmış lacivert cepkenin eteğini yalın ayaklarına yorgan olarak kullanan ihtiyar dedenin sesi de bir yerlerden çıkıyor gibi bir şeyler fısıldıyordu. İhtiyar dedenin alnındaki kırışıklıklar da akordeon

katmerleri gibi ve iki yanağı da kurumuş, buruşmuş karın gibiydi. Yemek yerken sivri çenesi ile kısa düz sakalı bir yukarı kalkar bir aşağı iner bu sırada kürkünün bağcığı da aynı şekilde sallanırdı. İşte bu ihtiyarı gördüğünde kendini yaşlılık devresine koyamazsın, gençlik devranım hiç bitmese dersin. Birbirimizi net göremediğimiz için kaybolmuş kişiler gibi yüksek sesle konuşuyorduk.

Yatarken alt yorgan ile üst örtünme yorganın sanki yeni yıkanıp sıkılmış giysi gibi vücudunu ürpertiyor. İşte bu sırada ayağını, kolunu, gövdeni toplayıp kirpi gibi yuvarlanırsın. Böyle bir durumda olmamıza rağmen hepimizin morali iyi, sanki altın sarayda yaşıyor ya da yarın sarayın kucağına girecek gibiyiz.

Yoksa yarın sevgili dostlarımla el ele tutuşarak okula gideceğimden midir? Ya da geleceğe dair düşünce ve ümitlerimin çeşitli, değişik ve ilginç yönlerinin uçsuz bucaksız canlandığından mıdır, bu ev benim için bir süre tatil yapılacak yayla evi gibi geliyor.

1952 Yılı, Şauesek

AĞACA GİTTİĞİMİZDE

Karın böyle temiz ferah havası ve canlı bozkır, şehirden gelen çocukları sevindiriyordu. Öğrenciler bazen birbirlerine kartopu fırlatıyor bazen de kovalamaca oynuyorlardı. Gökyüzü açık. Güneşin nuru, ilkbaharın geldiğini gösterir gibi, sanki yüzümü, gözümü okşayarak öpüyordu.

Bizden önce çıkmış olan alt sınıfın öğrencileri, güçlerinin yettiğince ağacı sürükleyebilenler sürükleyerek, kaldırılabilenler ise kaldırarak sevinç çığlıklarıyla okula doğru koşuyorlardı. Biz de ağaçlar alıp yarışa yarışa okula döndük. Bizden sonra da Abeu öğretmende okumaya başlayan diğer öğrenciler de gidip ağaç getirdiler. Ben de onlara yetişmek için hızlı adımlarla yürümeye başladım.

Öğretmenim Abeu, su içip dönmekte olan bir kırsığı, bir de dağ tayını ürküttü. Kısrak ile dağ tayı biraz ilerleyerek:

-Bunun bizim yanımızda ne işi var? der gibi şaşkın şaşkın baktılar. Ben de Abeu'nun yanına gidip:

-Öğretmenim, az önce yaptığınız ürkütücü hareketi bir şeye benzettim, dedim. O da:

-Neye benzettin anlat bakalım diye gülümsedi.

-Yurttan, yayladan göçmek üzere hazırlandığımız vakit; bazıları yüklerini develere atar, rahvan atlarına veya ağır yürüten hayvanlarına binerek göç ederler. Göç sırasında koyunlarıyla sığırlarını önlerine katıp sürerler. Bu arada taylar ile yavrulu kısraklar göçe ayrı bir güzellik katar. Develerini de kervan gibi dizdikten sonra göç başlar.

Bazıları, birkaç ata hanımıyla çoluk çocuğunu bindirirler. Buzağılı sığırlarına özensizce atılmış, kötü bağları yerlerde sallanan eyerler vurarak yüklerini yığarlar. İneklerin üzerine paralel atılan iki ağacın ucuna da düvelerini bağlayıverirler.

Tepelere varınca yükünü idare edemeyen düveler, ağacın iki ucunu bir o tarafa bir bu tarafa vurup paldır küldür ses çıkararak zar zor ilerler. İşte o zaman bağlı olmayan atlar ürker. Ürken yavru taylar, devenin burnundan geçirilen 2-3 metre uzunluğundaki ipe aniden çarparak devenin burnuna zarar verir. İşte böylece göçün düzeni bozulur, develer bağırır, atlar kişner ve her tarafı gürültü patırtı sarar...

Öğretmenim, benim sözümü kesip alınca düşen kıvrırcık sarı saçlarını eliyle yana çevirerek:

-Ee, sonra diye bir daha gülümsedi.

-İşte, sizin az önce atları ürküten hareketinizi ve koşarken savrulan eteklerinizi anlattığım bağları kötü, eskimiş, sallanan eyere benzettim. Elinizdeki ağaç ise eyerin çift ağacı gibi iki tarafı bir sağa bir sola çarparak bana göç sırasındaki olayı anımsattı.

-O zaman ben düve oluyorum öyle mi? diye sordu. Öğretmen, nasıl cevap vereceğimi merak ediyormuş gibi bana doğru yaklaştı.

“Düvesiniz” desem kabalık mı olur, düve değilsiniz desem korkaklık mı olur diye bir an düşündüm. Sonra:

-Siz işçiler için çalışan sadık bir dost gibisiniz. Dostu olduğunuz işçilerin sorunlarını çözmeye çalışan, onların ağır yüklerini taşıyan bir öküz gibisiniz. Taşdığınız yükler arttıkça sıkıntınız büyüyor. Biz de bu sorumluluğa ortak olup yükünüzü azaltabilirsek zar zor bir düve olabiliriz dedim.

Ben sözümü bitirdiğim sırada arkamızdan gelen diğer öğrenciler Abeu’ya bir şeyler sormaya başladılar. Böylece onlarla beraber yolumuza devam ettik.

1952 Yılı.

BİR AKŞAM

Açık mavi gökyüzü, kocaman bir takkeyi küçücük bir çocuğa giydirmiş gibi yere doğru çevrilmiş öylece duruyordu. Yavaş sallanan bayraklar ile asılmış sloganlar, kırmızı yeşil rengârenk elektrik lambaları sokağı aydınlatıp ona ayrı bir zarafet katıyordu. Sokaklar sanki bir güzellik beşiğine yatırılmış gibiydi.

Kulübün giriş kapısından içeriye girince, ortasına çiçek ekilmiş demir parmaklıklarla çevrili birbirini takip eden paralel yollar vardı. Sağ tarafından kulübe doğru giden, sol tarafından ise kulüpten çıkış kapısına doğru yavaşça yürüyen insan topluluğu nazlına nazlına akan ırmaklar gibiydi. Radyoda söylenen şarkılar gönlümüze sesleniyor ve akşamki serin havayla karışıyordu. Şimdilik tomurcuklanmayan, birazcık boz, uzunca kavak ağaçları kurşundan yapılmış minareler gibiydi. Adil ve birkaçımız yolu enine doldurup yan yana yürüyerek kulübe doğru yaklaştık. Daha önce selamlaşmış olmamıza rağmen karşılaştığımız her arkadaşla bir daha tokalaşarak, sessiz bir gülümsemeyle gönül sevincimizi bildiriyor gibiydik.

Kulübün tiyatro oynanan yazlık sahnesinin geniş, dörtgen meydanında piramit, voleybol, futbol oyunlarında yarışlar düzenleniyordu. Küçük çocukların hepsi lunaparkın yanında koşuşturuyordu. Nereye baksan çekici, cıvıl cıvıl bir güzellik vardı. Halkımız bu 1 Mayıs şölenini özgür bir dünya ve bu özgür dünyada mutluluğa erişmiş işçiler adına kutluyordu. Bunun yanında işçileri kınayanların ise güçlerini hatta

kendilerini kaybedişlerini kutluyor ve bütün düşmanların yer ananın altın toprağında yok oluşuna seviniyordu. Halkımız, her yıl zaferimiz ile başarılarımızı, elde edilen muvaffakiyetimiz ile tarihi dönüşümümüzü 1 Mayıs'ta sergiler. Bugün ve istikbâlde ne gibi yenilikler yapmamız gerektiğini, mutlu ve zengin yaşamın yollarını, ateşli sloganlarımızı, planlarımızı 1 Mayıs'ta kararlaştırırız. Bu her yıl 1 Mayıs şöleni geldiğinde tüm halk olarak onu kutlama geleneğimizdir.

Bu mayıs şöleninin akşamını kulüp bahçesinde eğlenerek, dinlenerek geçiriyorduk. Dış kapının önüne geldik. Halk epeyce durulmuştu. Hava da serinlemeye başladı. Bu sırada arkadaşlarımızla vedalaşıp, Amire ile ikimiz eve doğru yürüdük.

01.05.1952

(Başlıksız Hikâye)¹⁰⁹

Köyün arka tarafındaki devrilmiş kazan gibi duran, taşlık bir tepenin üstünde oturuyordum. Akşam rüzgârı gelen davar sürüsünün gürültüsüne yeni sesler katarak esiyordu. Ta Orkaşar'dan bu yana Mayılı'nın yoluna kadar, dağlar testerenin ağzı gibi doğranmış, üst üste bir araya getirilerek yayılmış halde uzanıyordu.

Çobanların yırtık pırtık abasından dışına çıkan tüylerden yapılmış ve gökyüzüne asılmış gibi duran bulutları görüyorum. Ayın yüzü sanki karpuzun bir dilimi gibi arada sırada bulutların arasından gizlice görünüyordu. Akşamki kapalı havadan tam olarak görünmeyen geniş ova, şimdi ise nazlı vücudunu bana doğru böbürlenerek sergiliyor gibiydi. Önümden uzanıp giden yol biraz uzaklaşınca bir tarafa eğilip dönüyordu. Yolun bu görünüşü yüzünü nazlanarak çeviren bir güzeli andırıyordu. İşte bunların hepsini sizlere anlatmak istediğim için sizlere doğru döndüm.

Beyaz kar tanecikleri ve ak bulutlar Kalinin'in kıvrıkcık saçları gibiydi. Altın Yemil'in yüksekliği olmasaydı sizleri görür müydüm, ya da ne yapardım? Yine de şimdi ben sizleri görüyorum. Çünkü hayalimde sizleri Şaueşek'in her sokağında gezdirip, tanıdık evleri dolaştırıp, arkadaş ve dostlarımla tanıştırmak var. İki gözüm ka-

¹⁰⁹ Hikâyenin ismi belirtilmemiş.

palı. Eğer gözümü asam bu tasvirin hepsi kaybolacak gibi. Böyle otururken az kaldı uykuya dalacaktım. Şimdi eve girdim, kapıyı açtığım zaman kurumuş tezeğin alevli ateşini beni yadırgıyormuőcasına birden baőköőeye kayıp sonra tekrar düzeldi.

09.06.1952

OğLAK ÇEKİŞMESİNDE

Ayağı bir atın dizlerini kırabilecek kadar sağlam, geniş kürek kemikli, beyaz yüzüne güzellik katan düz, uzun burunlu, başında kadife Őapka olan delikanlı, demir gibi sert parmaklarıyla oğlağın iki ayağını buduyla birlikte sıkıca tutmuőtu.

Oyunun düzenli ve ilginç olması için, toplananlar ikiye ayrılmış ve ortayı açık bırakmıőlardı. İşte bu açık meydana iki taraftan atlı birer kişinin çıkararak oğlağı birbirlerinden hızlıca çekip alması gerekiyordu. ekiőmede kaybeden kişinin kazanan kişinin takımına geçmesi bir kuraldı.

Şimdi meydana bizim takımdan çıkacak kiőini Şerniyaz'dı. Şerniyaz, karşı taraftan kendisiyle ekiőecek kimse çıkmadığı için biraz böbürlenerek, atının başını tutan yardımcısına:

-Atın kontrolünü kaybetmemek en önemli kuraldır. Bu kural gereği oyuncu atın gücüne ve kendi becerisine inanmalıdır. Eğer oyuncu bu kurala uymazsa kaybeder ve suçlu sadece kendisidir, diyordu.

Diğer guruptan yüksek, esmer bir ata binmiş, yuvarlakça vücutlu ve atta ocuk gibi oturan, kısa boylu Kazıke ıktı. O çekişmeye başladığı sırada at tepindi ve bu yüzden oğlağın elinden nasıl ıkıverdiğini anlamadı bile. Ondan sonra da at gibi gri bir kırsrağa binen zayıf delikanlı Niyazbek meydana ıktı. Niyazbek tecrübeli, gcl, sert bakışlı uzun boylu biriydi. Oğlağı sıkıca tutup her zamanki gibi çekmeye çalıőtı; fakat gri kırsrak onu baőkta bir yöne sürükledi. Bu sefer de oğlak Şerniyaz'da kaldı. Böyle çekiőmeleri ve ilginç oyunları oldukça heyecanlanarak izlerken:

-Eh, götürdü!

-Gidiyor gayri!

-Kerim kaybetmez.

-Götüremez, atları düz tutun!.. derken, beşinci grubun ekip başı adamlarıyla birlikte aniden karşımıza çıkıverdi.

Halk, onları coşkuyla karşıladı ve saygı gösterisinde bulundu. Grup, sadece genç erkeklerden ibaretti. Atları da bakımlıydı.

-Oğlağı alırlarsa onlara kimse yetişemez diye düşünüyorduk.

Bizim iki grup birleşerek gelen misafir grupla çekişmeye başladı. Bizim grup, misafirleri bir bir grubumuza katmaya başladı. Çekişmeye katılmayan sadece üç genç erkek kalmıştı. Onlar da zaferimizi kabul etmeye mecbur kalarak:

-En azından oğlağı alıp kaçmamız için bize verin, dediler.

Çoğunluk atlarına bindi. Bazı şakacı kadınlar ve kızlar gülererek çekişmede kaybeden misafirlerle dalga geçiyordu. Halk, çekişmeyi düzenleyen grubun başkanı olan Muratbek'in etrafında toplanmaya başladı. Muratbek, kalabalığın arasından, farklı yerlerde duran misafirleri göz ucuyla süzdü. Kamçısıyla atının yelelerini okşayarak:

-Misafirler, çekişmede kaybettiğiniz için üzülmeyin. Şimdi sizin dileğiniz üzerine oğlağı kaçırmamız için sizlere teslim edeceğiz. Fakat birkaç şartımız olacak. Sizler bu oğlağı dereli tepeli yerlere sürmeden düz ovada alıp kaçacaksınız, diyerek geniş ovayı gösterdi. Eğer dereli tepeli yerde atınız düşer de insan yaralanırsa sorumlusu siz olacaksınız. Atlarımızdan biri size yetişirse, tartışmadan oğlağı, yetişen kişiye vereceksiniz. Atların önünü kesmeyeceksiniz. Tertip bozmadan, kavgasız oynayacağız, dedi.

Muratbek bunları söyleyip oğlağı gri atlı Kerim'in önüne fırlattı. Ne yaparsan yap razıyım, dercesine yakları kesilmiş beyaz oğlak Kerim'in önünde kıpırdamadan yatıyordu. Kalabalığı oğlakla yarıp çıkmak Kerim için biraz zor oldu. İnsanlar kalabalık gruplar halinde düzlük tarafa yöneldi. Kerim atıyla epey bir yer gitmişti ki çoğunluk ona yetişip çeviriverdi. Oğlak çekişmesi başladı. Birisi karın bölgesinden çekmeye çalışıyor, diğeri kolunu uzatarak oğlağı aradan almaya çalışıyordu. Bu sırada gri at, topluluk içinden kurtulup çıktı. Ona misafirlerin zayıf, esmer atı da katıldı. Oğlağı sırayla alıp kaçmaya başladılar. Etrafı gürültü bastı.

Kalabalık da onları peşlerinden kovalamaya başladı. Fakat misafirlere yetişmeleri biraz zordu. Yetişemeyeceklerini anlayanlar geri dönmeye başladı. Sonunda hepsi geri döndü. Bazıları:

-Yarın gidip biz de onlardan oğlak getireceğiz. Atlarını iyi hazırlayın! diyordu.

İşte bu şekilde temmuz ayının ilk serin, harika gününü yaylada geçirdik. Güneş dağın ardında kaybolmaya başlayınca insanlar da evlerine dağıldı. Herkesin ağzında oldukça çekişmeli geçen bu yarıştan geriye kalan ateşli sözler vardı.

1952 Yılı.

BENİM GÖRDÜĞÜM CİNLER

1

Kapasbay'ın ortanca karısı Zliha:

-Hayvanları evire çevire dövdün, kırdın geçirdin. Def ol gözüme görünme. Ölsen bile bu köyde kimse eksikliğini fark etmez. Değerin yok artık. Baban verdiğim iki keçiyi getirip teslim etsin. Yaz boyu iyice sağdı, yeter artık, dedi. Yüzü kızgınlıktan çatlamış şişe gibi durmadan titriyordu. Gözlerindeki kızgınca, boz renkli bakışları ve sinirle hemen açılıp kapanan göz kapakları insanı korkutacak şekildeydi. Genelde böyle hallerden sonra Zliha'da etle deriyi ayıracak kadar, fırtınalı yağmur gibi bir asabiyet oluşurdu. Sinirini bize, asabiyetini ise rakiplerine gösterirdi.

Ben yavaş yavaş ilerleyerek kapıdan sessizce çıkıverdim. Özgürlük, kendi payını bana vermiş gibiydi. İçim rahatlayıp derince bir oh çektim. Nefesim genişleyerek kalbim ferahladı. Buraya öylesine bağlıymışım ki köyün dışına kadar çıktığımı farketmemişim. Fakat doğru yoldan değil de yanlış yoldan gitmiş ve kaybolmuşum. Buna pişman olmadım. Zliha'nın elinden kurtulacağımı hiç ummuyordum, beklemediğim bir anda oluverdi. Beni bırakacağını düşünmüyordum.

Kapasbay hem zengindi, hem de zangi, sufi, hacı gibi itibarlı isimlere de sahipti. Etrafına ağzıyla da, eliyle de hemen ulaşabilirdi. Bütün hizmetçileri ve hayvanları Zliha yönetiyordu. Burası özel bir köy. İşte bu, herkesi Kapasbay'a itaat ettirecek

güçtü. Küçük hanımı erkek çocuk doğurmasıyla Kapasbay'ı kendine bağlamış, bu yüzden Kapasbay onu hiç yanından ayırmak istemezdi. Büyük hanımı ise asilzadenin kızı idi. Büyük köyde kutsal ocağın ağırlığı hissedilirdi. Rakip kadınlar içeride de, dışarıda da çekişip tartışmalarına rağmen Kapasbay'ın itibarını düşürmez aksine artırırlardı. Malı mülkü orta köyde, büyüklüğü küçük köyde, sufiliği ve hacılığı da büyük köyde varlık gösteriyordu.

Ben Zliha'nın yönetimindeki kuzulara bakan hizmetçilerden biriydim. Biçilip toplanan tarla yaklaşık 15 gün otlak olarak kullanılırdı. Kapasbay'ın büyük ve küçük köyü kışın kasabaya göç ederdi. Zliha ise hayvanlarla dağa göç ederdi. Benim babam Kapasbay'ın kasaba kışlağındaki koyunlarına bakardı. Yaza doğru bizim evi babamın küçük kardeşi kendi yanına taşıdı. Babam Zliha'dan yazın sağmak için hayvan istemiş, o da iki tane keçi vererek:

-Oğlunu bize bırak kuzulara baksın, bu işleri öğrensin, büyüdü artık. demiş. O günden itibaren sağılan koyun ve kuzularının bakıcılığını yaptım.

2

Gece basınca her şey onu destekleyerek karanlığı koyulaştırmaya yardımcı oluyordu. Yavaşça esen rüzgâr çimenleri sallıyor. Tütün, toz toprak, duman karışımıyla oluşan sevimsiz bulut gökyüzünü kaplamış durumdaydı.

Aslında ben hiç karanlıkta gezmezdim. Acayip korkardım. Ama bu durumda olmak Zliha'nın taşlarla çevrilmiş avlusunda olmaktan daha iyi geliyordu bana. Yine de yavaşça içime bir korku düşmeye başladı. Çünkü: "Oğlanı görsem yüksek dağı dönerek kaçırım." demiş kurt. Buna gerçekten inanıyorum. Hırsızdan korkmuyorum, çünkü: "Hiçbir şeyi olmayan kişiye hırsız dokunmaz." Benim en çok korktuğum şey şeytandır. İşte o aklıma geldiğinde sabrım tükeniyor, garip hallere giriyorum. Ne olursa olsun bir yer bulup orada geceleme kararı verdim. Tüm gücümü toplayıp koşmaya başladım. Durdum. Tekrar koştum. Tekrar durdum. Etrafı dinledim. Hiç ses yok. Hiçbir şey görünmüyor. İçim daraldı, biraz da yorulmuşum. "Nereden şeytan çıkar." diye düşünsem kendimi koyacak yer bulamıyorum. "Şeytan boğup öldürür.",

“Şeytan sağır eder.” gibi söylentileri ve şeytanın değişik yüzleri var, değişik hallerde görünür sözlerini çok duymuştum. İşte, şimdi onunla karşılaşacağım gibime geliyor.

Etrafıma dikkatle bakarak ve etrafı dinleyerek yoluma devam edecektim, biraz ileride beyaz örtülü bir kadın göründü. Nefesim kesildi, durduğum yerde kıpırdamayıp kazık gibi yere çekildim. Karşımdaki beyaz örtülü kadın sanki yere uzanıyor gibiydi. Bir böyle şımararak geriliyor, bir şöyle öne eğilerek bir şeyler fısıldıyor, bazen uzayıp kısalıyor, bazen de şişmanlayıp zayıflıyordu. Kulaklarım çınlayarak kalbim gövdemden fırlayacak gibi oldu. Vücudumda birer birer, soğuk mu soğuk ter damlacıkları oluşarak korkum güçlenmeye başladı. Gözümün önünde bin çeşit ateşler oluştu, aniden tuhaflaşım. Beyaz örtülü kadın hâlâ hallerden hâllere girmeye devam ediyordu. “Yoksa ayaklarıma köstek mi vuruldu.” diye kıpırdamaya çalıştım. “Dilim düğümlemiş olmasın.” diye, konuşmak istedim. “Sesimi yutmuş olmayayım.” diye ses çıkarmaya çalıştım. Geriye doğru kaçsam sanki beni kovalayıp birden yetişip boynuma binecek gibi geldi. Şimdi ne yapacağım, gözlerimi o kadından almadan arkama doğru yavaşça dönmeye başladım. Kadın küçüle küçüle yere giriyor gibi. Sonunda gözümünden kayboldu. İşte tam bu sırada sesim çıktığı kadar bağıarak kaçmaya başladım. Bu sırada yüz üstü yere düşüp yüzümü yaraladım. Hemen kalkıp yine koşmaya başladım. Sanki kadın kovalıyordu beni. Gözüme giren terler yaşa dönüşerek akıyordu. Öylesine korkuya kapılmışım ki karşımdaki duranın insan olduğuna inanmak istememişçesine sessizim. Karşımdaki insan yüzüme bakarak elimi tuttu. Yürüdüm mü yoksa durduğum yerde kaldım mı bilemiyorum. Parlayan lamba, fısıldayan sesle birlikte bir yere girdik.

-Çocuk otur, ne oldu? denilen ses sanki uzaktan geliyor gibiydi, işitmekte zorlandım. Nefesim biraz düzeldi. Beni getiren kişi birisine:

-Birşey olmuş belli, soğuk su ver, diyor. “Bir şey oldu.” diyorum ben de içimden. Büyük kâseyle getirilen suyu bir yudumda içiverdim. Aşağıya bakarak sessiz bir oh çektim. Sonra şaşkın şaşkın etrafıma baktım. Biraz önce gözlerini ayırmadan yüzüme bakan kişiye artık cevap verebilecek durumdaydım ve olanları anlatmaya başladım. Biraz önce beni gördüğü zaman ne halde olduğumu izah ettim. Bu kişi babamı iyi tanıyormuş.

-Kaç yaşındasın?

-On birdeyim.

-Bismillah demek aklına gelmedi mi?

-Hayır.

-Bu yerlerde öyle şeyler olur. Burası karaağaçlı mekân. Bundan böyle “Bismillah” diye gezersen garip şeylerle karşılaşmazsın dedi. Yan taraftan yüzüne vuran ışık, onun kızılımtırak çehresine büyük bir samimiyet katıyordu. Tüm yüzüne yakışmış olan yuvarlak top sakalıyla, berrak bakışıyla onun çehresini unutmak mümkün değildi. Sözlerinde içtenlik, saflık, huzur hissediliyor. Kurtarıcım olan bu kişiye büyük minnatkarlık duyarak, borçlu olduğumu kabul ettim.

-Zliha seni işten çıkararak babanı çağırıp çalıştırmak istiyor ya. Oğlun işten kaçtı, doğru dürüst çalışmadı. Tüm kuzularımı öldürdü der, tabii ki birçok bahane de bulur. Keçilerini başka birileriyle gönderseniz iyi olur, babana bunları ve selamımı söyle. Ben sabah erkenden ormana gideceğim. Şimdi sen uyu, hiçbir şeyden korkma. Bu evde soylu bir imam deden yaşamış, bu yüzden bu eve hiçbir şey gelmez. Merak etme, güzelce uyu.

3

Yağmadan geçen bulut gökyüzünü iyice silip, yıkayıp temizleyerek geçti. Ter-temiz, masmavi, şeffaf incecik perdenin duruluğu gözünü derinlere çekmektedir. Devenin sırtındaki tümsek gibi dağın arkasından yavaş, nazıkçe çıkan güneş nurunun kirpikleri kısa ve seyrek. Çiy damlacıkları kalın inmiş. Bu çiyler, benim çatlamaş yalın ayaklarımı biraz acıttı. Sonrada vücuduma dinçlik verip gönlüme sevinç kattı. Çiy damlacıkları olan çimenlere basarak, hep yürümek istedim.

“Uzun yola çıkanın karşısına araba çıkar.” derler, ben de böyle ümitlenerek yola koyuldum. Yavaş bile yürüsem bugün öğle namazında evde olurum. Dün gece yaşadığım korkular bugün bana kahramanlık gibi geliyor. Babama, dostlarıma anlatsam ne derler, acaba? Öylesine büyük beladan kurtulmak herkesin elinden gelmez. Benim yaşıtılarımın hiç birisi böyle bir olay yaşamadı. Izdırabın sonunda bir rahata

kavuşmak varsa, öyle ızdırap unutulmayacak iş değil mi. İşte bunları yaşadığım için gururlanıyor gibiydim.

Araba geçen yoldan dönüp köye gidilecek tarafa doğru yürüdüm. Orta boylu ve büyükçe kavak ağaçları, eski, yeni kamışlardan oluşan karışık bir ormanı geçtim. Evin de çatısı azıcık göründü. Daha önce yanan, sonra dibinden tekrar çıkmış yeşilliklerle donanmış bir bölge açıldı önüme. Yol kenarına dinlenmek için oturdum. Sırtımda vuran güneş hoş ve ısıtıcıydı. Etrafı mavi bulutlarla çevrilmiş düz ovada sessizlik hâkimdi.

Keçi yavrusunun sesine benzeyen bir fırtına çıktı. Ürkerek fırlayıp ayağa kalktım. Sanki birisi eteğimden çekmiş gibi sırtüstü yere düştüm. Birkaç kez yuvarlanıp çırpındıktan sonra serbest kaldım ve hemen koştum. Bayağı bir koşmuşum. Çevreme çok dikkatli baktım. Hiçbir şey göremedim. Yukarıya, arkama, önüme baktım. Az önce duyduğum oğlak sesi hâlâ geliyor gibi. Uzunca meleyerek yavaş yavaş kesilmeye başladı. Hiçbir yerde göremedim ama zaten görmeye de hevesli değildim. Öylesine korkmuş olmalıyım ki, sanki bu ses benim içimden geliyor gibiydi. Sesimi çıkarmamama rağmen gözümden ırmak gibi yaş akıyor. “Dün geceki şey olmalı bu, benim peşimi bırakmak istemiyor, eve sağlam ulaştırmaz beni bu şey.” gibi düşünceler, “Ana, anacım!” diye bağırıp ağlamaktan başka bir şeyi düşündürmüyordu. İnsanın ne zaman, nerede, nasıl bir felakete uğrayacağı hiç belli olmuyor. Fakat üzerimde bir belanın olduğunun farkındaydım. Sonra fark ettim ki ağlarken hep “Bismillah” diye durmadan diyormuşum. “Bismillah” diyerek yürümeye başladım. Eğer “Bismillah” demeyi kesersem sanki o bela tekrar beni bulacak gibime geliyordu. Dün gece kadın kılıfında görünmüştü, az önce ise oğlak olarak göründü. İşte şimdi etrafımda bir şeytanın bulunduğunu kesin olarak hissettim. Tekrar tekrar dönüp arkama baktım. Sanki peşimde bir bela beni takip ediyor gibiydi. Yürüyorum. Belim öylesine ağrıyor ki. Eteğimin küçük bir parçası az önceki takılan yerde kalmış. Zaten herkes ve herşey bu eski püskü kürküne vuruyor, artık onun da sonu gelmiş gibiydi. Sonunda eve ulaştım ya, anamı sağ salim gördüğüme dua ederek annemin kucağında ağlamaya başladım. Anam ise benim karmakarışık duygularla ıstırap çekmiş yüzüme, üzerim-

deki yırtık pırtık giysilerime dikkatle bakıp derin bir iç çekti. Sırtımdaki yarayı görüp:

-Hâlâ iyileşmedi mi? diye sordu. Kuzular birbirini takip ederek hastalanıp ölürlen Zliha bana dayak çekerek sırtımı param parça etmişti. Anam da bunu söylüyor olsa gerek.

-O iyileşti dedim sonra dün gece ve az önce yaşadığım, gördüğüm her şeyi bir bir anlattım. Çünkü annemin sıcacık kucağında artık hiçbir şeyden korkmuyordum. Akşamüstü babam da geldi. İşten dönen akrabalarımız da bizim eve geldiler. Evimizin duvarları aralarına kamış karıştırılmış bir çeşit kavak ağacından yapılmış, dışı kara balçıkla sıvanmıştı. Devenin gövdesi gibi bir de tavanımız vardı. Ev malzemeleri etraftaki doğal zenginliklerden alınmıştı. Evimiz, hem geniş hem de uzunca yapılmıştı. Evdekilere Kapasbay'ın köyünde gördüklerim hakkında, Zliha'nın zalimliği hakkında, beni niye kovduğu hakkında herşeyi anlattım. Yiğit olmak işte bu, dediler. Ben yolda gördüğüm şeytanlar hakkında hiçbir şey söylemedim. Çünkü az önce annem:

-Artık hiç kimseye anlatma ve kendin de bu şeyi unut, yoksa kötü olur. Yarın imama gidip bir muska yazdırır getiririm. demişti. Şimdi o olayları anlatmak istiyorum, ama sonra şeytan bana düşman olur peşimi hiç bırakmaz diye düşünerek sabır ederek susuyorum. Kapı tarafında ve ocağın etrafında benimle yaşıt birkaç çocuk oturuyor. Onların yanına gittim. Ben kendimin onlardan daha olgun olduğumu düşündüm. Bir yaz boyunca Kapasbay'ın köyünde hizmetçi olarak çalışmam beni bir hayli olgunlaştırdı bu yüzden kendimi büyümüş hissediyordum. Yine de onlarla dışarı çıkıp çocukça eğlenip oynamak istiyordum. Ben dışarıya çıktım peşimden çocuklar da çıktılar. Dışarı çıkınca havadan sudan konuşarak gürültü patırtı yaparak oynamaya başladık. Benim sırtımdaki yaraya birisinin kolu dokunmuş olmalı ki yaram acımaya başladı. Biraz belimi tutarak, eğildim ve gözlerimi kapatıp bekledim. Gözlerimi açtım uzaktan bir ateşin alevi görüldü ve hemen kayboldu. Yine yandı. Bu sefer acayip yandı, incecik mavi alevdi. Bu alevin aşağısı uzundu. Alev yukarıya doğru yükselip sonra kayboluyordu. Bu durum birkaç kez tekrarlandı. Ben koşarak eve girdim. Çocuklar da nefes nefese kalarak içeri girdiler. Evdekiler bize bakıp:

-Ne oldu dediler. Ben:

-Ateş, ateş, şeytanın ateşi dedim, titreyerek. Gidip annemin önüne kendimi bıraktım. Evden dışarıya çıkan herkes çok geçmeden içeri girdiler:

-Bir şey yok dediler. Dışarıdaki çocuklar:

-Doğru söylüyor, gördük. İşte yine yandı diye bağırmaya başladılar. Fakat evin büyükleri oralı olmadılar. Kendi aralarında başka şeyler konuşmaya devam ettiler.

4

Geceleyin rüyamda kâbus görerek, konuşarak birkaç defa uyandım. Uykuya dalarken vücudum yukarı kalkıyor sonra birden yere düşüyor gibi oluyordu. Yüreğim hızlıca çarpıp uyandım. Sabaha doğru derin bir uykuya dalmışım. Bu sefer de bağırarak uyandım. Etrafa baktım evin içi aydınlık olmuş. Annem kalkıp:

-Sana bir tas sıcak çorba yapıp yedireyim, acayip korkmuşsun dedi. Ocaktaki sönmüş tezek közüne bir avuç kurumuş uzun, ince dalları atarken.

-Buzağın emiyor, denilen bağırmaı duyunca koşarak dışarıya çıktı.

Çıtırdayıp yanmaya zorlanan ateşi hemen, birkaç defa üfleyiverdim. Gözümü açıp kapayınca kadar kül ile duman birbirine karışarak kızıl ateşten bir şeyin çıkıp yakama yapıştığını biliyorum sadece. Gözümü açsam yatakta yatıyorum. Annem başucumda ağlıyor. Etrafta bana bakan çoluk çocuklar var. Babam da işinden sabah kahvaltı yapmak üzere eve dönmüş olmalı. Benim adımlı söyleyip, yanımda duruyordu. Ben gözlerimi açıp kapattım. Sessizce yatmaya devam ettim. Babam gelip soğuk elleriyle gövdemi sıvayarak:

-Ateş gibi yanıyor, kalbi de çok hızlı atıyor dedi.

Annem:

-Az önce daha kötüydü, şimdi biraz kendine geldi. Kendini kaybedip bitkin düşmüş, yüzüne su serpererek dirilttik. “Kendini kaybetmiş.” denileni duyunca aklım karıştı. Ne zaman olduğunu bilmiyorum, bir şey tam benim başucumda bana atlamak üzere anlamsız bir şeyler fısıldayıp, ıslık çalarak duruyor gibiydi. Korkunç bir görün-

tüsü vardı. Yataktan balık gibi zıplayıp kalktım. Birkaç insan beni tutarak yerime yatırdılar. “İmam geldi, imam.” denilen sesleri duyuldu.

-Şimdi geçer. Dua okuyor, iyi olmaya başladın dediler. Daha sonra biraz uyudum ve kalktığımda kendimi dinç hissediyordum. İmam hâlâ okuyordu. Gözlerimi açıp etrafa baktım. Biraz olsun doğru dürüst konuşmaya başladım. Evdekiler sevineyerek imama teşekkürlerini bildiriyorlardı. İmam gülümsedi. Yanından bir şeyi fırlattı ve sertçe baktı. Ben de baktım. Sarı alaca kedi yavrusuymuş. Kedi yavrusu uzak bir yere fırlayıp düştü. O da imama gözünü dikip dikkatle baktı. Ben şaşırdım. Anneme kediyi aldırıp baktım. Herkesin dikkati kediyeye odaklandı.

-Sabahleyin ocağın içinden bir şey fırlayıp üzerime atlamıştı demeye başladığımda herkes gülmeye başladı. Bu yüzden çocukcağızın ödü kopmuş dediler. Derken “İmam gitmiş.” diye toplananlar şaşkın şaşkın etrafa bakiştılar.

-Ne yapabiliydik, durmadı, beklemedi. “Kediyeye okutmaya devam ediniz.” deyip de gitti, dedi birisi.

-İmam okusa da, kedi okusa da önemli değil, önemli olan çocuğun iyileşmesi diye birisi dalga geçiyordu. Ben de kediyeye bakarak içimden bir gülme geldi. İçim sakinleşmeye başladı. Geçirdiğim olayları bir daha düşündüm.

1954 Yılı.

YOLCULUK HATIRALARI

Ben Akbut'tan çıktığım gün Jınga'ya ulaşmayı hedefliyordum. Bundan önceki iki günlük yolculuk eğlenceli geçmişti. Şaganova'dan hayvan satıp geri dönmekte olan birkaç yiğitle beraber gelmişim. Bugün ise uzun yola yalnız çıktığım için, bir de yolu bilmediğim için atıma erken bindim. Sabah olmadan yağın yağmur yolu ıslatıp tozu bastırılmış. Yine de, atın bastığı yerden, at izinden oluşan, inin ağzı gibi beyaz toprak çıkıyordu. Bu ise yağmurun seyrek yağdığını gösteriyordu. Hâlâ gökyüzü bulutlarla kaplı. Gökyüzünün bazı bölgelerinde bulutlar toplanıp gittikçe hava kararıyor, bazı bölgelerinde ise bulutlar açılıp sonra da birazcık güneş ışığı görünüyordu. Güneş tam olarak çıkmasa da etraf sıcak olmaya başladı. Atın gövdesinde ince ince

terler de oluşmaya başladı. Bir grup sivrisinek bayağıdır bizimle yarışıyor. Bildirmeden gelip ya elini, ya da yüzünü cimcikleyip sokuveriyorlar. Ancak elinle kovaladığın zaman hepsi dağılıyor, ama hemen bir araya gelerek tekrar saldırıyorlardı. Onları ayrı yani tek başına görmek çok zor. Bir de ayrı ayrı uçmaya da çalışmıyorlar. Duyulur duyulmaz, hafif bir vızıltı, şeklinde ses çıkarıyorlar.

Yolculuk boyunca yalnız olan yolcular, farklı yerlerde farklı meslek sahipleri olan yoldaşlarla karşılaştıkları zaman oldukları yerde kalıverdiler. Ben ise birinden ayrılıp diğerine rastlayarak, yol boyunca değişik insanlarla karşılaşmaya devam ettim. İşte alaca taya binmiş başında kumaş şapkası olan bir çocuk, bir grup ineği otlatarak yolun kenarında duruyor. Onun çiğ suyuna ve toprağa basan yalınayakları kremit rengi olmuş. Çoban çatal sesiyle gruptan uzaklaşmaya başlayan ince, kızıl sığira bir bağırdı ki sığır, kuyruğunu sallayıp başını çevirip burnuyla da sırtını kaşıyarak gruba çaresiz geri döndü. Eğer siz sığira bakmamışsanız, sığır çobanlığı hakkında biraz bir şeyler anlatmak istiyorum. Sığır sürüsünü ekilmiş bir tarla civarında bakmak hızlıca yürümeyi, hatta koşmayı, sesin kesilinceye kadar bağırmayı, önündeki sürüyü dikkatle kontrol etmeyi gerektirir. Eğer yazın güneşin yaktığı bir gündeyse, kendini atacak bir yer bulamadan 2-3 adet şiiin (1-1,5m boyunda sarı renkli bir bitki) toplayıp üzerine bir şeyler kapatıp kendine gölge yapıp uzanırken, sığırların kuyruklarını arkaya doğru dikerek, gözleri yuvalarından fırlatarak arka taraftaki ayaklarıyla tepinerek kulaklarını yukarı kaldırıp sanki yanlarına bomba düşmüş gibi hızlıca koşmaya başlarsa ne yapardın? Bu ve bunun gibi olaylarla sürekli karşılaşan sığır çobanı için hiç de şaşırtıcı değil. Sığır çobanı bu olayın sığırların sırtında gezinen kurtçuk (arı gibi bir sinek) yüzünden olduğunu anlar. “Yüh-ah-a-ah” diye bağırarak onları geri getirmek için koşturur. Belki de, yalınayaklarına her tarafı kaplayarak yetişen dikenler girdiği zaman, bu dikenler sanki yere çakılmış çivi gibidir. İşte böyle bir durumda tabanlarını dikenden temizleyip sığırlarına yetişirsin. Hayvanlar da bakıcılarının sert dayağından ve acı sesinden korkup, onun gücünü kabul eder ve çobanın sürdüğü tarafa gider. Bundan sonra yol boyunca çobanlar, hayvan bakıcıları karşına çok çıktı. Bu hayvan bakıcılarını detaylı tasvir etmeyeyim. Yine de, geçerken, hatta geçtikten sonra bile, arkama dönüp baktıran bu olayı anlatmazsam olmaz. Olay böyle:

Koyunlarla keçilerin arasında tüyleri dimdik olan, güneşte yanmış kırmızımtırak bir eşek vardı. Onun sırtındaki kızarmış kürek kemiğine bir saksığan gelip kondu. Konar konmaz, sivri gagasını eşeğin sırtına birkaç defa saplayıverdi. Korkuya kapılan zavallı eşek arka ayaklarını kaldırarak salladı. Saksığan ise rahat bir şekilde sırtına yerleşmiş kıpırdamıyordu. Eşekçeğiz boynunu arka tarafa uzatıp burnuyla onu kovalamaya çalışırken bir dönüyor bir dönüyor ki... Güldüm.

Yol yavaş yavaş inceliyor gibi. Hatta şimdi pirinç tarlasında tek ayakla geçilir bir hale dönüştü. Hâlâ tomurcuklanmamış pirinçlerin arasında kazmasını omzuna yaslayıp, boğazına kadar su içinde çalışan, bir avuç meyan kökünü kendine yelpaze yapıp ferahlamakta olan çiftçiden “Sırlı Köpür”e gidilen yolu öğrendim. “Sırlı Köpür”den sonraki yolun cadde olacağını ve o cadde üzerinden dümdüz gidilirse Jınga’ya ulaşılacak büyük araba yoluna çıkacağımı biliyordum. Ekilen tarlanın içi oldukça sakinmiş. Gökyüzünün gözle görülür kenarları masmavi olarak duruyor. Güneşin önünden doğuya doğru parça parça bulutlar, birbirini takip ederek ve güneşin yüzünü okşayarak geçiyordu. Güneş buluttan yüzü açıldığı sırada hemen sıcaklığı ile kavuruveriyor, diğer bulut yüzünü kapayınca bulutun kocaman gölgesinden oluşan kahverengi yorganını üzerimize örtüveriyordu. Açık gökyüzünde gezen bulutlar sanki büyük bir denizdeki adalar gibi görünüyor. Ben “Sırlı Köpür”ü geçince, kıpırdayan tüm canlı arkamda kalmış gibiydi. Çobanlar, çiftçiler, kazığa bağlanmış buzağı, inekleri ve civcivlerini kovalayan tavukları olan kasabalar; kara, eski çadırlara örtülen keçe otağlar artık epey bir zaman karşıma çıkmadı. Doğa ve çevredeki bitki çeşitleri de değişmeye başladı artık. Daha önce yol kenarları yeşil ağaçlarla, vişnelere kaplı ve tarlalar değişik ekinlerle örtülü idi. Şimdi ise üzerine katmer kabukları çıkmış kuru toprak, nefesi daraltacak kadar sessizlik oturmuştu ve sadece atın tok tok diye yürüyen sesi bu korkunç sessizliğe canlılık katıyordu. Ormanın içindeki yol hiç bitmeyecek gibi uzundu. Gittikçe orman sıklaşıp, yol uzadıkça uzuyor gibiydi.

İşte bu ürkütücü sessizlikten kurtulmak için atımla epey bir koştum. Sonra da biraz mırıldanarak şarkı söylemeye başladım, ama sesim kendime hoş gelmedi. Ormanı geçince önüme ılgın ağaçlı, sarı kamışlı biraz yeşilliği olan bir yol açıldı. İşte “Kamışlı Pınar” da görüldü. Kamışlı Pınar’ın etrafı balçıklı, bataklık olur. Suyu ise

az tuzludur. Saat dört gibi Kamışlı Pınar'a geldim. Jın'dan eşekle tuz getirmekte olan yolcular orada dinleniyormuş. Çoğunluğu Ak Kulja'nın Uygurlarıymış. Başlarındaki beyaz ağır şapkaları, sivri uçlu deri eski ayakkabıları, bellerinin biraz aşağısından bağlanan kemerleri onların kimliklerini ortaya koyuyordu. Kurulmuş çardak gölgesinde dinlenerek sohbet etmekte olan 3-4 kişinin yanına vardım. Sadece selamlaştık. Onların arasında bulunan bir genç delikanlı bana birkaç kez baktıktan sonra konuşmasına devam etti. Bu genç delikanlıya ben de düşünerek baktım. Hatırladım. Aslında bir yerden tanışıyoruz biz onunla. Genç delikanlının bu civarın sahibi olduğu anlaşıldı. Sonra da onun Takıya'da oturduğu belli oldu. Oturanlardan biri:

-Pozıloya nerede? diye sordu. Pozıloya ismini duyunca o delikanlının kim olduğunu hemen hatırladım. Bu sefer sohbete ben de katılarak delikanlıya "Kamışlı Pınar'a" ne zaman geldiğini sordum. Türkistan Savaşından sonra nerede olduğunu ve daha başka şeyleri sormaya devam ettim. Sorularım delikanlı beni hatırlayınca kadar sürdü. Hatta Takıya'da oturduğu mekânın adını söyledim ve o seneler ağabeyin evlenmemiş miydi Kulja'lı bir kızla dediğimde yan tarafta kollarını dirseğine kadar toplayıp bulaşık yıkamakta olan beyaz tenli, yüzünün 2-3 yerinde benleri olan ince elbiseli yalınayak bir bayan bana baktı ve işine tekrar devam etti. Delikanlı:

-Sen Amanjan değil misin? dedi.

-Evet, sen de Turdıakın'sın ya.

-Vay canına görüşmeyeli uzun zaman olmuş.

-Yedi yılı geçmiş olmalı, dedim uzun düşünmeden. Öyle derken o benim ellerimi tuttu ve:

-Hadi serin eve girelim diyerek kapıyı açmaya başladı. Evde bir nem kokusu var. Evin içi karanlıkmiş. Sivrisinek de yok. Serin mi serin. Bu geniş eve uzun zamandır kimse girmemiş gibi bir hali var. Turdıakın penceredeki perdeyi azıcık açtı. Dışarı çıktı ve parlak sert kabuklu bir kara karpuzu kucaklayarak içeri girdi.

Biz epeyce bir sohbet ettik. Elimize yüzümüze bakılınca biz hâlâ çocuk gibi görünsek bile bizim de birbirimize anlatacak hatıralarımız, çocukluğumuzda diye bahsedecek bir şeylerimizin olmasının şaşırarak bir durum olmadığını düşünüyorum.

Turdiakın'la ben aşık oyunlarında (koyun kemiğiyle oynanan oyunlar) en iyi anlaşılan iki yakın arkadaşlık. O seneler biz de Takıya şehrinde yaşıyorduk. Turdiakın'la ikimiz oldukça yakın ve samimi dost idik. Yaz günleri onlarca kilometre uzakta bulunan kavun tarlasına gidip gelirdik. Çalılıkların içinden buzağılara ot toplardık. Bunları güle oynaya yapardık, çok da güzel eğlenirdik. İşte bunun gibi şeyler dostluğumuzun temelini oluşturmuştu. Turdiakın, ev sakinleriyle bu civara taşınalı birkaç sene olduğunu, milliyetçi-özgürlük kalkınma esnasında Kulja'da olduklarını, ağabeyinin şimdi de Kulja'da olduğunu, annesi ile babasının Toyly'da tarla başında olduklarını, kendinin yengesiyile birkaç kardeşi ile bu dinlenme ocağında yaşadıklarını birer birer anlattı. Askerdeyken bayağı zorluk çektiğini, o sırada Komsomol'da (Gençlerin sosyalist örgütlenmesi) aktif olarak çalıştığını, zengin-fakir savaşında partinin üyelerinin öç almanın gerekliliğini aşıladıklarını ve böylece eğitimi bir kenara bırakarak okuyamadığını büyük bir üzüntüyle anlattı. Ben de birazcık gördüğümü, duyduğumu anlattım. Ayrılırken Turdiakın:

-Dönüşte mutlaka yatılı misafirim ol, keşke bugün de yatılı kalsaydın diyerek ellerimi sıkı sıkı tutarak uğurladı beni. Bayağı bir yol yürüdüktan sonra arkama dönüp bakmıştım ki o hâlâ beni uğurladığı yerde duruyordu, ince gömleğinin önü açılmış ve esmer gövdesi görünerek.

Hava biraz serinlemeye başladı. At üstünde giderken hafif bir rüzgâr esiyor. Atım da, kendim de iyi dinlenmişiz. Bundan böyle hızlı yürümeye başladık. Bu bölgeler yabancı gelmiyor bana artık. Tanıdığım bir bölgedir, bu sebeple de ilginç hatıralarım aklıma gelmeye başladı. Bundan dört beş yıl önce gördüklerimi şimdiki durumla karşılaştırmaya başladım, burada bu yoktu, bu hâlâ yerinde duruyor diyerek.

Jın ırmağı şehrin batı tarafından akarak gelip, kalın kamışlı ormanı geçip, Yebinur Gölüne boşalıyor. Irmağın suyu çokmuş. Dalgalanıp hızlı akıyor. Nereden getiriyor belli değil ama suyun üzeri ağaçlara kaplı. Sarı balçık suya yol vermek istemiyor gibi. Önceden bu 50 metre uzunluğundaki köprüden sadece yaya yürüyenler ile arabalar geçerlerdi. Şimdiki durumunu tam bilmediğim için köprüye dikkatle baktım ve köprüye doğru atımla yürüdüm. Uzun zamandır yolda yürüdüğüm belli oluyor. Güneş tamamen saklanmış yuvasına. Ama tam karanlık basmamış.

Şehrin içi çok değişmemiş. Bir bütün bakılırsa sanki herşey eskisi gibi. Şehrin merkez caddesinde mantar gibi yapılmış minaresi olan büyük cami, arabaların durduğu tepesi kızıla boyanmış yol kenarındaki garaj ilk bakışta görünüyor. Bu küçük şehrin giriş kapısında bile tanıdık insanlarla karşılaşmaya başladım. Kısa kısa selamlaşıp gideceğim adresi öğrendim ve oraya doğru atımı çevirdim. Gece yarısı varacağım yere ulaştım.

-Değerli okuyucularım, buraya kadar yani attan indim diyene kadar sabırla okudunuz. Şimdi bu soruları sormaya hakkınız var:

-Nereden geliyordun, nereye gidiyorsun, niçin, şimdi kimde kalıyorsun? Bu sorulara cevap vereyim.

Ben Maylı yaylasındaki evimden yola çıktım. Yolculuğumun üç gün sürmesine rağmen, sadece son günümü sizlere anlattım.

Jın ilçesi İle bölgesine bağlıdır. Şehir küçük olmasına rağmen İle bölgesi tuz üretiminin asıl merkezi sayılır. İletişim açısından burada gece gündüz demeden gelip giden arabalar durmaz. Odunu suyu olan, yolları kısa kısa fakir yerler olarak da bilinir. Buranın sakinleri diğer bölgelere göre kendilerinin şanslı olduklarını düşünüyorlar. Jın'da dayı tarafım ve buraya gelin gitmiş ablam var. İşte onlara misafir olarak geldim. Bir taraftan seyahat etmiş sayılırım. Jana ve Kulan isimli teyzemgillerdeyim şimdi. Dikkatle beni inceleyen Kulan teyzem selamlaşınca:

-Hayırdır, yalnız mı geldin? diye tekrar tekrar sordu. Sonra şaşkınlığını kesip büyümüşsün maşallah, aferin sana yalnız yolculuk yapacak hale gelmişsin, adam olmuşsun, dedi. Baksanıza tek başına gelmiş bizi özlemiş. Adam olmuş, Adam! diye birkaç kez tekrarladı.

Misafir olarak geldiğim dayılarımın çoğunluğu Takıya'ya taşınmışlar. Dariga isimli ablamı ise devlet Alateke denilen yere tain etmiş.

ALATAU HAKKINDA BİR HİKÂYE

-Lafı dolandırdın durdun, doğru dürüst bir şey anlatmadın ya. Hep beni konuşturdun. Hadi şimdi seni dinliyorum.

-Sohbet bir yere kaçmaz. Özellikle sana geldim, yanımda götürmeye dedi Alatau. Sonra bana dönüp dedi ki:

-Kitap getirdim, doğduğun yere dağıtalım, öğüt verelim diye, okumuşluğunun bir faydası dokunsun. Hadi şimdi atını hazırla!

Biraz yatıp dinlenmesini söyledim, ama Alatau dışarıya çıktı.

-Alatau, “Gençlerin Devrime Bakışı” adlı kitabın ilk sayfasına “Hatıra için, kitap dostu Seydigali” diye yazıp imzasını atıp bana uzattı. Halkının ve kendisinin benden ne beklediğini anlattı. Kitabı hemen elime alıp:

-Seydigali diye niye yazdın? dedim.

-Benim adım.

-Alatau ismine ne oldu?

-O da benim adım.

Üç dört yıldan beri yeni gördüğüm, şimdi karşımda duran Alatau; orta boylu, dış görünüşü sade, yüzünde biraz kırışıklıklar olmasına rağmen hâlâ o yüzündeki çocukça ifadeyi, nuru ve sıcak bakışları kaybetmemişti. Ben; bir bakışta sayılabilecek kırmızımtrak altın rengi dişleri ve çenesinin iki kenarında çiçek hastalığından kalmış izleri olan, uzun burunlu bu yiğidi, Alatau olarak biliyordum. İnsanlar da öyle diyordu. Alatau’dan şaşkınlığımı gizlemeden:

-Gerçek adın hangisi dedim.

-Seydigali.

Pekçok kültürde, özellikle bizim Kazak kültüründe çocuğa iki isim verilirdi. Çocuğun gerçek adından başka onu şımartmak ve sevmek için bir adı daha olurdu. Fakat Seydigali ve Alatau isimleri bana göre birbiriyle hiç alakası olmayan isimler. Şımartmak ve sevmek için verilen bu isim için gerçek ismin kökü korunur, kökün

sonuna ekler getirilerek oluşturulur; böylece asıl isim anlamını kaybetmezdi. Bu yüzden, bu hikâye Altai'la ilgili. Alatau:

-Haydi, zamanı evde oturarak öldürmeyelim, yolda konuşalım dedi. Benim, “Neden sana Alatau ismini vermişler ki?” dediğim soruya yanıt olarak:

-Mayljonı adlı yamaçlı yolun iki kenarında avlanması ve baltalanması yasak bir orman var. Bu orman rüzgârdan fazla etkilenmeyen kuytu bir yer, orada pınar, vadi, tepe var. Oraları Kazak köylüleri mekân edinmiş. Olgunlaşmaya başlayan tepeli otlaklarda hayvanlar dolu.

Alatau:

-Atın taşınması zor olduğu için dördüncü ilçenin merkezine çuvala kitapları bırakmışlar. Onları senin atına yükleriz dedi, yolun aşağı tarafını kamçısıyla göstererek. Yolun dönüşünde çevrilip oraya doğru ilerledik.

-Ya Alatau, Seydigali doğalı otuz küsur yıl olmuştur. Alatau ne zaman doğdu, sonradan çıkmış boynuz gibi Seydigali'yi nasıl geçer, dedim. Alatau:

-Ta eskiden, destan anlatarak gezdiğimiz zamanlarda... diye başladı ve anlatmaya devam etti. Destan anlattığı zamanları bizlere tanıdık. Sıkılmadan, can kulağıyla pek çok destanını dinledik. Kırklı yılları Puşkin'in, Dubrovskii'sini. (Kazakçaya şiir olarak çevirilmiş elyazısından). Hepsini derhal ezberleyen Alatau, kendi dediğine göre bir de “Munlı (kederli) Kız” destanını ezberlemiş. Bundan böyle işte bu iki destanı ezbere söylediği için herkes tarafından, özellikle Maylı-Jayır denilen dağı mekân eden Kerey halkı tarafından çok iyi tanınmaya başlamış.

Hakikatini değiştirmeden, ustaca, şair diliyle çevrilmiş bilge Puşkin'in eserlerini şairin kendi ifadesiyle:

-“Dağda tungız” halkına ilk defa Alatau getirdi desek yanılmamış oluruz. Halkı, o şuursuz uykusundan uyandırmaya Alatau'ın çok emeği geçti “Dubrovskii”den etkileyici okuyabilmesi sayesinde.

“Kederli Kız” Sovyet şairlerinin yazdıklarından olmalı. Kadın özgürlüğüne konu olmuş harika bir destandı. Bu iki eser işte burada dağlı bir mekânda buluştular.

Destanın kendisi can kulağı ile dinlemeye, düşünceyi anlamaya, insanı ta başka diyarlara götürmeye yetiyordu. Biz bile (gençler) “Dubrovskii”yi kaç defa tekrar tekrar dinledik, Alatau’a kaç kez söyledik, pek çok parçasını da not aldık. Aslında “Dubrovskii” düz yazılan bir eserdir. Bu sebeple Alatau söylerken biz şiirle karşılaştırdık. Özellikle Alatau’ın söylerken duruşu bizi çok etkilerdi. Alatau “Dubrovskii”yi söylediği zaman sineğin sesi bile çıkmaz, etrafa huzurlu bir sessizlik yayılırdı. Kendi beğendiği mısraları ikişer defa söylerdi.

Atımız bır bır, zil çingır çingır, araba dır dır sesi çıkarıyor.

Dağ, ağaç arkada kalıyor, arkamız görünmüyor...

Eğer at, araba, zil hepsi elinin altında olsaydı bir bir dokunur kıpırdatacak mıydın, ne yapardın? Çünkü “dağ, ağaç arkada kalıyor, belli olmadan” diye söylerken yuvarlak kahverengi gözünü kırparak, hızlı hızlı kirpiklerini açıp kapayarak, kolunu arkasına sallıyordu.

Alatau’ın az önceki söylediği destanı “Dubrovskii” ve “Kederli Kız” destanıydı, eskiden halka anlattığı zaman bu eserleri ne zaman, nasıl ezberlemişti. Alatau’ın yaşamındaki bu dönemi kendi on parmağım kadar iyi bilirim. Kaç defa kendi ağzından duymuştum. Fakat bugün onun gerçek adını bilmediğime utanarak bir de onun konuşmalarını dinleyerek yola devam ediyorum. Alatau’ın anlattıklarından bunları aklıma kaydettim.

1940’lı yılların başlangıcında Alatau, Maylı-Jayır bölgesinde hayvan bakıcısı olarak çalışır. Çalışkan, okumuş, gözü açık Alatau zengin sahibinin at üstü hizmetine tayin olur. Sünnet düğünlerinde, kına gecelerinde, milli eğlence düzenlendiği akşamlarda şiir okur, şarkı atışmalarında yer alır. Şiir ile şarkıyı güzel söylediği için şair yiğit adını takarlar ona. Özellikle Alatau’ın şarkı atışmasında söylediği şiirler ve şarkılar halkın çok hoşuna gider. Bu şarkıyı Alatau o zaman Şaueşek’ten öğrenip gelmişti. Sovyet’ten çıkan “Alatau” isimli şarkıydı. “Yükseliyorsun Aladağ kucağın dolu bahçeye” denilen nakaratını Alatau yüksek sesle söylemiş, halkın kulağına hoş gelirmiş, böylece halk hünerli, şair, şarkıcı yiğidi şarkının ismiyle çağırmaya başla-

mış. Bu toplumun yapısına aykırı değil tabii ki. Topluluk gördüğü şeyi hemen eleştirmeye ya da değer vermeye başlar, öyle değil mi?

Biz de patronumuza “Havariş”, “Havariş geliyor” diye ad takmıştık. Patronumuz kaba dayı, aptalın teki ve eğitimsiz biri idi. O, pek çok insana kızdığı zaman “havarişler” diye küfür ederdi. Bu yüzden de biz onun gerçek adını değiştirerek “havariş” ismini taktık. Sedigali’nin “Aladağ” ismini almasıyla bizim “havariş” hikâyemiz birbirine tamamen zıt olaylar.

Alatau atını durdurarak:

-İlçe merkezine yatmaya gidelim, dedi.

-Bu civara çuvaldakileri dağıtmazsak, sonunda geri dönemeyiz. Bu nasıl olur?

-Doğrusu işimizi bitirip gidelim. İşte bu köyler Hacı Efendi’nin köyleri. O tarafa yönelelim. Hacının büyük otağında (evinde) insan az olur. Büyük evin sahibisiyle aramız oldukça iyi, yaşıt sayılırız. Evi oldukça geniş. Oraya gidip geceleyelim, dedi.

Biz köye girmeye başlayınca her yerde oynayan çocuklar, genç delikanlılar, evin kapısından bir omuzunu çıkarıp bakan genç kızlar ve kadınlar bizim gittiğimiz yöne doğru peşimizden gelmeye başladılar.

-Tanıyorlar, dedi Alatau. Bu köye gelmeyeli nerdeyse iki yıl oldu. Eh bu hastalık, diye mırıldandı kendi kendine.

Az önce gördüğümüz topluluğun arasına geldiğimizde herkes “Assalamu aleyküm” diye selamlaşmaya başladılar. Kadınlar çekinerek biraz sessiz selamlaştılar, aralarındaki gençler ise Alatau’a:

-Zavallı yaşıyor muydun? Göçmen kuşlar gibi geri döndün mü? Sen gelince genç öğrencilerin bir mutlu olurlar ki.” diye şakalaşarak selamlaşıyorlardı Alatau’la. Biz eve girip rahat rahat oturmaya başladığımızda bile, o topluluk giriş ve ocak başından kapıya kadar kıpır kıpır bir şeyler yapıyorlardı. Topluluğa yeni dâhil olanlar olmalı ki yüksek sesle tekrar selamlaşmalar duyuluyordu. Halkın ne istediğini bilen Alatau, çuvalın ağzını açıp kitapları çıkarıp topluluğa paylaştırdı.

-Ne kadar güzel!

-Buna on bin mi diyor?

-Evet.

-Kâğıdını on bine verir mi?

-Dış kapağına baksana, bir at versen azdır.

-Altın yazıları ne kadar da parlıyor.

-“Altın Yıldızlı Yiğit” diye tekrar tekrar okuyan orta yaşı geçmiş insanların sesleri de duyuluyordu. Bu şekilde başları bir yöne eğilip, kalın sırtları görünerek küçük küçük guruplar mırıldanarak, her yerde bangır bangır okuyorlardı. Ligonsan “Gençlerin Devirime Bakışı” ,Milliyetler yayını Pekin. Birbirlerini dürterek:

-Ey ey baksanıza bu kitap Pekin’de yayınlanmış diyorlar, ellerindeki kitabın önemli olduğunu anlamışçasına. Ben evden para getireyim diyenlerle, birbirlerinden borç isteyenlerden evin içi gümbür gümbür oluverdi. Ev sahibi, yani Alatau’la arasından su sızmayacak kadar samimi olan dostu, sofrayı serip bize kıymız dolduruyor. Ev sahibi, kepçeden boşalmış elini horozlar gibi dizine kadar uzun çizmesinin içine sokuyordu. Selamlaşmadan başka bir şey söylemedi, sanki evinin huzurunun bozulduğuna hoşnut kalmamıştı. Arkasından gelip:

-Baba bu kitabı almak istiyorum para ver diyen oğluna, kaşlarını çatarak bakıp, Alatau’a:

-Biraz ucuzlarından çıkarsana dedi.

Alatau ev sahibinin sözünü kesip:

-Ucuzu elinde tuttuğun kitap. İki bin yarım, Pekin fiyatı.

Bu duruma kızan ev sahibi oğluna:

-Ne olmuş yani dedi.

Ev sahibinin oğlu, hatta kitabı okumadan:

-“Gençlerin Devrime Bakışı” bu dedi. Ev sahibi de kısa düz parmaklarının arasına sıkıştırmış olduğu beş bin tengeyi (Kazak para birimi) çıkarıp elleri titreyerek verdi ve parasının üstünü hemen vermesini istedi.

-500 koyun sahibiydin, 5000 tengenin hepsine kitap almaman çok ayıp, öyle değil mi? Bir de bozuk yok, dedi Alatau. Ev sahibi de:

-500 koyunun hesabı da, sahibi de var, dedi sertçe. Ölürsen arkanda miras bırakmayacak mısın? Sahibi kendi oğlun, bu gençler değil mi? Hesabını da bu gençler tutsun dedi. Ev sahibi sözü başka tarafa çevirmek istercesine:

-Koyunu koyuna değiştirirsen her şey yerinde olur. Para bulunmaz yaylada. Muhtaç olduğunda kimseden para bulamazsın dedi.

-Beş tengene orada duran ucuz kitaptan iki tane al ki hesap düz olsun dedi, Alatau.

-Tövbe ya, iki tanesini birden kim okur dedi ev sahibi, şaşkınlığını gizlemeden. Alatau, hemen onun sözünü kesip:

-Orada duran Jarkın okuyacak dedi. Zor gününde paramı geri verir, merak etme.

Jarkın okuyacak dediğinde 15-16 dakika kadar esmer tombul çocuğun parlayan gözleri Alatau'a, Alatau'ın dostu ev sahibine ve elindeki kitaba sırayla bakakaldılar. Ev sahibi elindeki kitabı çevirerek:

-Çocuğa, gözlerini fal taşı gibi açarak bakıp. Bunların eline geçen şey hiç geri döner mi? dedi. Şimdi o elindeki kitapları toplasana, yoksa onları da bir şey bulup bana ödetirsin dedi. Onun bu büyük endişesi parasını fazla harcamak istemediğini gösteriyordu. Alatau, bana bakıp kahkaha atarak güldü.

-Beyimizin bit kadar parası bana geçti, yoksa daha fazla kitap aldirtmayı düşünüyordum dedi. Dostu bu duruma bir şey demedi. Kımızımız bitince sofrayı kaldırdı. Kitap alanların hepsi birer birer Alatau'a paralarını ödüyor. Bazıları ise kitabın fiyatını iki defa sorarak veriyordu. Birisi Alatau'a:

-Şiir kitabı yok mu? diye sordu. Alatau çuvalı açıp bakarak "Barış Destanları" nı verdi. Etraftakiler de:

-Hepsi şiirmiştir, bu güzel kitapmış dediler. Bu kitaptan sadece üç tane kalmış. Çoğunluk:

-Yapmayın ya! diye alamayacak olmalarına pişmanlık gösterdi. Topluluğu destekleyen bir ifade sergileyip Alatau da kafasını sallayarak dışarı çıktı. Sonunda hepimiz dışarı çıktık. Alatau:

-İşte şu evde selam vermemiz gereken biri yaşıyor, oraya gidelim dedi.

Bizim selam vermemiz gereken şahıs, biraz zayıf, kemikleri dışarı çıkmış, saç sakalı kırılmış, büyük gözlerinin ateşi sönmüş bir ihtiyarımış. Alatau'ın:

-Özellikle size selam vermeye geldik, dediğine oldukça sevindi ihtiyar.

-Geldiğini duyduk, aslında uzaktan gelen çocuğa altmıştaki ihtiyarın gidip selam vermesi gerekiyordu. Kendin geldin sağ olasin. Kitap okuyan çocuğuna sevinerek bakıp, "Alatau ağabeyim kitap verdi, diye koşa koşa gelip anlattı kardeşin." dedi. Alatau beni ihtiyarla tanıştırdı:

-Adı Kerim, 40 yıl Hacı'nın atlarına baktı. Eskice (Arapça) okuma yazması var. Abay'ın sözlerinin çoğunu ezbere biliyor dedi.

-Bu arada, Abay deyince dedi ihtiyar, geçen yıl verdiği Abay'ı kışlaktan göçerken çocuklar yükü birlikte depoya bırakmışlar, yaşlandığında kitabı ne yapar dercesine. Alatau'a şikâyet ediyor gibi bunları söyleyip sonra düşünceye daldı. Kuvvetini yitirip, akli azalmaya başlayınca insan çocuk gibi oluyor, galiba.

-“Kuralay Güzel”i yok mu? diye sordu. Alatau olmadığını söyledi de:

-İhtiyarlık zor! dedi bana bakarak.

-İhtiyarlık zor olup da ne yapacaksın dersin, bizimki öylesine işte. Cahillik kalp gözünü kapatmıştı, yaşlılık gerçek gözümü almak üzere. Tüm gücüm kulağımda. Kulağım duyuyor. Jarkın'ın okuduklarını dedi.

-İlim aramak ağaç beşikten toprak beşiğe kadar değil mi? Jarkın sizin gözünüzdür. Ümit kesilmemeli dedi Alatau.

-Dosdoğru diyorsun dedi ihtiyar. Jarkın önümdeki aydınlığım, yavrum. O; okusun, adam olsun, yaşasın, onun önünde öbür tarafa gitsem diye dileklerde bulundu. İhtiyar ile biraz daha konuşup çıktık. Alatau:

-Çuvalda kalan kitaplar bu köyde satılır, kalmaz, inelim artık dedi. O köyün biraz aşağısına indik. Canlı, cıvıl cıvıl beyaz bir eve geldik. Evde erkek yokmuş. İpince gülümseyen, beyaz ince başörtüsü olan, beyaz yüzlü, tatlı genç bir bayan çıktı karşımıza. Alatau Kuran okudu. Âmin diyerek kapıya baktığımızda epey toplanan insan gördük. Selamlaştık. Alatau genç bayana duyulur duyulmaz bir sesle başın sağolsunda bulundu. Üzüntülü evde fazla ses yoktu. Çuvalda kalan kitapları bu köyde satıp bitirdik. Kitap alanlar:

-Bu ne hakkında? Bu neyi anlatıyormuş? diye soruyorlardı. Alatau kısaca özeti anlatıyordu. Genç bir bayan:

-Bu ne kadar büyük kitap, içeriği nedir? dedi. O da:

-“Altın Yıldızlı Yiğit” denilen kitap. Altın topprağın en asilidir. Yıldız ise gökyüzünün en güzeli. Yiğit hakkında ise benden daha çok şey bilirsin. İşte, üç tane değerden oluşan kitaptır bu dedi gülerek. Şaka bir yana, bunları duyunca bir düşünce geldi aklıma.

Beyaz örtülü güzel kadını Alatau bu köye gelmeden az önce anlatmıştı. O, hayvan bakıcısı iken yaşlı ihtiyar bu güzeli kendine eş yapmış. O ihtiyar da yakında, yetmiş küsur yaşında vefat etmiş. Şimdi onun ruhu bu evi koruyormuş. Bu köyün halkı; ihtiyarın ruhuna saygı duyarak, kadını dışarı bırakmıyormuş. Kadının kafasında da bunlar var galiba, “ zalim örf-adet”, “huysuz gelenek” dedi iç çekerek.

Yaklaşık 10 gündür Alatau’la birlikteydim. Gittiğimiz her köyün halkı, kitaplara olan ilgileriyle beni oldukça şaşırttı. Birincisi, asırlar boyu dağı mekân edinen, hayvanlar yetiştiren bu halk, yaşamak için şehirden gelen çayı ve kumaşı nasıl seçiyorsa, bugün de mânevi dünyasını, şuuru ile düşüncesini zenginleştirmek için kitabı öyle ehemmiyetle seçiyor gibi geldi bana. Medeniyete bir adım olsa da yakın duran büyük şehirlerde bile böyle kitap alanlara hiç rastlamamıştım.

İki ata yüklediğimiz kitaplar Maylı etrafındaki köylere zar zor yetti.

Evet, bu insanlarda kitapları satın alma, okuma sevgisi ve kitap okumaya saygı nasıl oluştu? Bilinçlerine nasıl aşılandı? Alatau bu köylere altı-yedi yıldır yaz, kış, sonbahar demeden her mevsimde kitap getiriyor. İlk seneler Alatau kitapları satarken

birkaç gün yatılı kalırdı. O zamanlar Alatau getirdiği kitapların hepsini teker teker okumuş köy sakinlerine. “Leyla ve Mecnun” , “Suluşaş”, “Kuralay Sulu”, “Akan Seri”, “Kızay Kızı” vs. gibi kitaplar bu halkın düşüncesine uygun, yaşamına benzermiş. “Suluşaş”ı ezberleyip halk içinde anlatan gençler bile çıkmış. Alatau bundan böyle büyük romanlar getirmeye başladı. Halk önce bu kitapların Kuran-ı Kerim’den bile kalın ve büyük olduğunu görüp, korka şaşıra bakmış. Çünkü kendileri bu kitapları heceleyerek okuyarak ömürleri boyunca bitiremeyeceklerine eminlerdi. Bir de bu kadar büyük kitaplarda ne anlatılır ki bunları anlayamazlardı. Alatau bu sıralar eline “Abay” romanları geçip, onları getirmişti. Romanı önce kendisi okuyup halka anlatmış. Halk bu kitabın dışında Abay yazısını görüp yaklaştırmaya, dinlemeye başlamış. Alatau bu romanın tamamını anlattıktan sonra halk bu kitabı alıp içeriğini incelemeye başlamış. Böylece, insanlar artık kalın kitaplardan korkmaz olmuşlar.

Özgürlükten sonra Alatau bu köylere sık sık kitap getirir oldu. Artık sadece romanlar değil, değişik mesleklere ait kitaplar, eğitime yönelik kitaplar getire getire Alatau halkın okuma yazmasını arttırdı. Kitapların okunması, halkın birbirine maddi olarak da yardımda bulunmaları gerektiğini aşıladı. Toplantıdan çıkan herkesin koluyla, kucağında kitaplar oldu. Bu kitaplar oldukça değerliydi.

Alatau’ı gördüğümünden beri, onun da Toli ilçesine geleli, yaklaşık bir yıl oldu ve hatta geçiyor bile. Şaueşek, Şinhua kütüphanesinin Şagantogay şubesine onun tayini çıkmıştı. Alatau şu sıralar tam olarak çalışıyor mu, yok mu bilmiyorum. Çünkü onun eskiden romatizma hastalığı vardı. Onun romatizması artmış ve başka bir hastalığa yakalanmış haberini aldım. Eski zamanlarda olduğu gibi Alatau’ın bir tek atı, bir buzağı ile bir de ineği vardı. Onlar hâlâ yaşıyorlar mı, yoklar mı bilmiyorum. Onu bizim halk çok öznlüyor. “Eh, bu Alatau nereye kayıp oldu?” diyorlar. Alatau’ı özellikle genç öğrencilerimiz çok severler. Alatau ile onun kitaplarını ikinci öğretmen, ikinci okul olarak kabul ediyorlar. Alatau getirdiği kitapları bilerek yarım yamalak okur ve anlatırdı ki, bugün gençlerimizin çoğunluğu büyük yazar ve şair oldular. Onlar da Alatau’a kendilerinin borçlu olduklarını kabul ediyorlar.

1954 Yılı.

ÖĞRENCİLİK HİKÂYELERİM

-Uyanık mısın? dedi yanımda yatan arkadaşım. Aşağı yukarı vakit gece yarısı olmuştu. Ben de uyanık olduğumu bildirerek yana dönüp yüzümü ona doğru çevirdim.

-Kaç çocuk yapmayı düşünüyorsun? dedi battaniyeyi karnına kadar indirerek.

-Kaç olursa olsun, zararı yok; fakat eskiden adamın biri uzun süre görmediği arkadaşına rastlar ve kaç çocuğun var diye sorar, arkadaşı da: Çocuk var, hanım yok, hanım var kayın birader yok, demiş. Ben ise bunları düşünmüyorum bile şimdilik. Onun bir şeyler anlatmak istediğini hissederek. Ya sen kaç çocuğun hayalini kuruyorsun, dedim.

-Ben dört çocuk istiyorum.

-Eeee!

-Üç oğlan, bir tane de kız istiyorum.

-Eeee!

-Kızım iki oğlandan küçük, diğer oğlandan büyük olsun, hem güzel, hem de akıllı olsun istiyorum.

-Eeee!

-Hep eeeee deyip durma, dinle ya! dedi ve elini bana uzatıp yüzümü okşayarak uyumuyor olduğumu öğrenmek istedi.

-Tamam, dinliyorum seni, içindeki sırrını anlatabilirsin. İkimiz de yüzümüzü yastığa basarak hık hık hık güldük.

-Oğlanın birini, kuvetli, biraz da inatçı olanını harpta okutacağım ve mareşal olmaya çabala diye her gün kulağına koyacağım. İkinci oğlanı da doktorluğa vereceğim, diğerini de kartal gibi bir kolhoz başkanı yapacağım. Burada kız büyük mesele oluyor. Ben kendim bestekâr olamadım kızım olsun diye düşünüyorum, sence nasıl olur? dedi.

-Bestekârlık, yani kabiliyet, insanla beraber doğar der ya herkes dedim ve kızının istikbali hakkında onu biraz endişelendirdim.

-Orası da var ya dedi ve sanki bestekârlık hayaliyle vedalaşmış gibi derin bir iç çekerek, arkasını dönüp battaniyeyle başını kapatıp uyumaya hazırlandı.

Sagım, hem yüzüne hem de arkasından sürekli şakalar yapan Akan'a:

-Durmadan boğazını elinle kaşıyorsun, hayırdır yoksa bir hastalık mı yapıştı üzerine dedi.

-Hastalık yutkunmamı zorlaştırıyor diyen Akan bir daha eliyle boğazını sıkıştırdı.

-Bak, dün yemekhanede kızartılmış bir sazan balığını iştahla yerken küçük bir kılçığı gırtlığıma doğru gidecekti, aksıra tıksıra etrafıma bakındım. Birde tam karşımda güzel bir kız gözlerini bana dikmez mi. Birden ölmem inşallah diyerek kılçığı geri yutuverdim. O, ağır ağır yutkunarak devam edecekken, Akan'a gözünün aşağısından gülerek bakıp:

-Açgözlülükten ve zamparalıktan meydana gelen hastalık kolay kolay geçmez diye duymuştum, dedi Sagım.

-Çeneni senin diyen Akan ona dirseğiyle bir vurdu ve ardından onu yumruklamaya başladı.

Tanışmaya, arkadaşlık yapmaya elverişli olan bu ufak tefek, zayıf esmer delikanlıyla, ülkemizin her yerinden gelen diğer çocuklara göre daha çabuk ortak bir dil bulup arkadaş oluverdik. Çok güler yüzlü, cana yakın ve konuşkan insanlar uzun ömürlü olur derler ya. Eğer bu söylenti doğru ise, bu arkadaş onları bile geçer. Ne zaman karşılaşırsam onun yuvarlak kahverengi gözlerinde hep sevinç ve ince dudaklarında hep gülümseme olurdu.

Hafta sonu onun odasına gittim. O, yatağında üzerindeki giysiyle, yeni değiştirilmiş beyaz nevresimin üzerinde, ayaklarını üst üste atmış, sırtüstü uzanmış yatıyordu. Gözlerinde biraz rahatsızlık vardı, benim selamıma hafif bir sesle sadece:

-Otur diye cevap verdi.

-Bizim başımız bağlı insanlarız ya.

-İkimizin de.

-Yok, sadece benim. Ne oldu sana başında bir iş mi var yoksa diyerek yanına yaklaşıp oturdum.

-Dün gece dans etmeye gitmiştim JenPI'ye (Kız Pedagoji Enstütüsü), orada bir güzele gözüm takıldı, dansa kaldırmak istemiştim, o kabul etmedi. Koyu kara gözlü, al yanaklı, dudakları kıpkırmızı, ince belli, sadece seyretmek yeter. Onun sözlerini keserek:

-Ben o kızı tanıyor muyum? dedim, asıl konuya geçmek ister gibi.

Uzun boylu, alını açık, kâkülünü bir tarafa çevirmiş, boynuna fotoğraf makinesini asmış esmer bir delikanlı, giriş taraftaki arkadaşın yatağını göstererek:

-Gençler, selamünaleyküm, nerde o, buraya gelen senin dilci ağabeyin senin yokluğunu görüp sana kızdı, deyin. Biz de ona:

-Kardeşiniz birazdan gelir, diye oturtmaya çalıştık.

Öğrenci sofrası belli, herşey bulunmuyor. Neyimiz varsa, doğranmış sucuğu, ekmeği sofraya koyup dilci ağabeyine ikramda bulunuyorduk:

-Yeter, yeter. Bizim geçirdiğimiz hayat oldukça ilginçti. Gençler, biz de öğrencilik hayatı yaşadık; fakat sizin gibi öğrencilik hayatım olmadığı için biraz pişmanım. Neden dersiniz, sizin okumanız için herşey mevcut, size sadece gözünüzü açıp ilim aramaktan başka bir şey kalmıyor.

Bu sözlerden sonra kendi hayatı hakkında bazı şeyleri anlattı. Konuşkandı, bir de içince içindekileri rahat rahat döktü.

Ben, dilcinin her cümlesinin önüne eklediği “Hayat oldukça ilginçtir.” ifadesine gülümseyerek bakıyordum, insanların arasında can kulağıyla dinleyen ben olduğumu zannediyor olsa gerek. Çünkü sık sık bana bakarak anlattı. Yine bana bakarak:

-Hayat dediğin şey oldukça ilginçtir dedi.

-Zaman hızla geçiyor. Fakat benim içim hala gepegençtir. Çünkü bana ağabey demeyen öğrenci, beni ağırlamayan yatakhane yoktur. Hepsiyle sırdaş olup, dost olup, yaşlıları gibi olmuşum artık. İşte az bir zaman içinde sizinle de oturup arkadaş olduk! Gençler, eğer sokakta, tiyatrodaki görüp de tutulduğunuz, fakat konuşamadığınız kızlar varsa bana söyleyiniz. Önlerinize eğilip getiririm, diye güldü hepimizi tek tek süzerek. Biz böyle bir insanı boş göndermeden, kendi aramızda para toplayıp yarım şişe içki aldırдық. Şimdilik öyle bir kara sevdaya kapılmadığımızı açıkladık. Dilci kalkarken gazetede yayınlayacağım diye hepimizin fotoğrafını çekti.

Ders çalışmakta olan bir gurup öğrenciye, soldan sağa doğru adlarını soyadlarını sordu. Dilci, çok çok teşekkür ederek çıktı odadan. Gazetede fotoğrafımızın yayınlanacağına sevinerek, sık sık gelmesini rica ettik. Dilcinin kardeşim dediği arkadaş:

-Ya o sadece bir tanıdık, burada bir kıza vurulmuş, tanıştı, konuştu diye bana iyice yapıştı. İyi ki ben gelmeden gitmiş, bıktım artık, dedi. Biz de:

-Öyle mi, ağabeyin bizi kızlarla tanıştıracığına söz verdi ya diye hepimiz kahkahalarla güldük. O arkadaşımız da kahkahalarımıza katıldı.

Sınavdan çıkan arkadaşlarımızın nasıl bir not aldığını yüz ifadelerinden anlıyorduk. Bazıları mutluluğunu gizleyemeden, ağzıyla anlatmaya gücü yetmeyerek:

-Kaç aldın? Kaç aldın? diye soran arkadaşlarına elindeki beş parmağını açıp gösteriyor. Bazıları ise soruya doğru cevap veremedikleri için kendi kendilerine ya da öğretmenlere kızarak, yüzünden bin bir parça düşerek çıkıyorlardı. Serik de sınavdan mutlu bir yüz ifadesiyle çıktı.

-Evet, aldığın 5 aldığın için tebrik ederiz, diye elini sıkacaktık.

-Hayır, aldığım 3 aldığım için tebrik ediniz!

-Niye ki?

-Kâğıttaki tüm soruları doğru cevapladım.

-Öğretmenler başka sorular da soruyor mu?

-Bana bir soru sordu. Dersle ilgili kullandığımız kaynakların içinde Fadeev'in kitabını okudun mu? dedi.

-Okudum.

-Tamamını mı?

-Evet.

-Kaç sayfadan oluşmuş bir eser? Nasılsa kalın bir eser olmalı diye düşünerek, elinizdeki Karl Marks'ın "Sermaye" si gibi, dedim.

-Yavrum niye yalan söylemeyi beceremiyorsun dediği zaman kalbim fırlayacaktı. İki doğruyu bir yanlış siler ya. Fadeev'in kitabı işte şu diye, yirmi sayfadan oluşan ince bir kitabı gösterdi. Derken, biz hemen fırlayarak kütüphaneye koşturduk, dersle ilgili tüm kaynakların rengini, sayfasını öğrenmek için.

Aramızda bulunan oldukça açığız arkadaşımız Kali:

-Para dediğin şey cepte bulunursa olur olmaz şeylere harcanır gider. İyisi mi değerli, gözle görülür bir eşya alınmalı mevcut parayla diyor. O, bir gün mont satın almış, getirip gösterdi. Onun montunu hepimiz beğendik, buruşmuş yerlerini, yakasını düzelterip, omuzlarıyla belinin tam oturduğunu söyleyerek, yakıştı yakıştı dedik. Bugünün sıradan bir gün olmadığını söyleyerek, aldığı montu:

-Hadi! İslatıver diyerek Kali'yle şakalaşmaya başladık. Ne kadar ona böyle söylesek de, ondan bir şey çıkmazdı. İlk baştan beri Kali'ye epey ıslatmasını söyleyen Akan:

-İslatmazsan ıslatma, ıslatan kişi iyi günlerde kullansın diyerek onu tersleyip dönüp gitti. Kali'nin yüz ifadesi değişerek, eli kolu titreyerek:

-Akan bedduanı geri al. Kimde 2 som (Kırgız para birimi) var, borç verebilir misiniz? dedi.

-Bende var, dedi birisi. Akan'ın yüzü güldü bu sefer.

Yaz tatilinden en son dönen Eren oldu. Selamlaşp, hal hatır sorduktan sonra köyde bunca vakit ne yaptığını sorduk:

-Köyde ilgi alâka çok dedi gururlu bir şekilde. Akrabalarımın hepsi her gün ağırladılar evlerinde. Özellikle genç kızlar arzuyla, sevgi dolu gözlerle baktılar, anlamam. Öğrenci olmak köyde değerli bir makam. Ben bunu fark ettim. Laf arasında yer hazırlayıp, döndüm dedi.

-Ne yeri?

-Köydeki okulun müdürünü evimizde misafir etmiştik, müdür bu okulda öğretmen olabilirsin diye söz verdi.

-Ne, sen açık öğretime mi geçmek istiyorsun, be?

-Yok ya, bitirince...

-Okulunun bitmesine daha dört yıl var ya?

-Dört yıl dediğin şey ilginç olaylarıyla dört gün gibi geçer gider, fark edemezsin. İşte bir yılımız bir gün gibi geçiverdi.

-Okulunu bitirince orada kontenjan olur mu olmaz mı. İyiliğin erkeni gecik yok arkadaşlar dedi, hepimize tek tek bakıp şimdiden çalışacak yerlerinizi hazırlayınız dercesine. Ya, bizim okulda kimler okumadı dersiniz!

TRANSKRİBE EDİLMİŞ METİNLER

KIYAĞA¹¹⁰

Köşedegi kayşılaskan adamdardın jürüi toktalıp, tek bir jarlağan adamnın düken aldı men kakpa aldında turğanı ğana közge tüsedı.

Köşeni tik örlep kelem, keleşek oy ümitinin kızıktı suretteri köz aldıma birtindep kelip turdı. Dal osı kezde arasın bir metirdey dual ayırğan eki dükende, eki kisinin turu kezdeysok is emes ekendiginen, könilimnin şattık tolkındarı jağadağı jarğa soğılıp, kayta kaytkanday boldı.

Köp uakıttın ötüimen ıstık kuanış jiğan jürek, kazır tezden sundı da, muzday bastadı. Bul jağdayğa tolık zertteu jürgizü üşin, öz-özime küş bergende, inildap an salıp jure berdim.

Imırt uakıtı boldı. Ülken deneli, kalbandap, enteley baskan bireu keledi. Men onın Ğadil ekenin tezden ayırdım. Ken yığın komday tüsip, anadaydan-ak kolın soza bastadı. Ol mağan (kolımdı kattırak kısıp):

Belesten jana şıkkalı turğan kün nurın kuşa aldın ba? – dep sılkıldap küldi de kolımdı koya berdi.

-Bul uakıt künnin şığatın uakıtı emes koy, dedim de “Orısşa kurska” karay ket-tik. Zal işinde jür edik. Kurmannın kitaphanasına, “Akın ağa” men “Kazak soldatı” romandarı kelipti degen köterinki ünin estidik te, jügerisip otırıp, kitaphanağa bardık. Kazakstan gazet-jurnaldarında “Akın ağa” men “Kazak soldatı” siyaktı jana şığarmalar tuğanın jariyalağan bolatın. Sonda men “şirkin, solardı okısam, tauday talaptın bir jartısına şıkkanday bolar edim” – degen maksatpen öte kızığuşı edim. Jügerip kelüimnin sebebi de sol edi.

Köptep kutken bul romandı özime alğaş kezdestirgendigimnen, kay jerinen okuğa tağat kılmay ar betin aştım da, koltığıma jan jarımday kısıp aldım.

¹¹⁰ Jakıpov, Ğumurname, s. 47, 49.

Bul romandı okığanda tauday talaptın bir tas kiyasına şığamın ba degen ümitime “tauday talap bergenşe, barmaktay bak bersin” degen makal talap bola kaldı. Az oylandım da, talapsız, maksatsız adamda adamdık at bola ma? Bakıt degen talappen tabılmay ma? Olay bolsa, “tauday talap bergenşe, barmaktay bak bersin” degen makal, adam balasının kas jauı eken goy, ömirdin dağdarısı, turmıstın munı eken degen tusınıkte kele jatkanımnda:

-Oy, keş kaldık, -dep oza jöneldi Ğadil. Men de asığa bastım. “Kazak soldatı” romanın alıp kele jatkanıma kuanam da, birden, bir narse utkanday alandap ta kelem. Kyiz üydin şokpıt tünligin jelpildetken jel sekildi, kuanış pen korkınış menin kiyalımdı eki jakka kergilep keledi. Birak bul sır özime malim edi. Jağdaysız tösektin janbaska batkanı ma, jok, oy tartısının dübiri me? Mende uyku jok. Könılımnın şattık tolkını jardan asıp, jağağa şığar ma eken? Bolmasa, jağağa soğılğan küyinşe, şattık tolkını toktalar ma eken? Degen surauıma: “Tolkın küştirek tolkısa, jardı jarıp ta, şayıp ta, buzıp ta jağağa atılmay ma?” degen jauaptı berdim de, korkınıştı kuanışka jengizdim.

Tanertengi şınıltır ayaz. Kün nuru meyirban kuşağın erkelene aşıp, jana şığıp keledi. Köşe işi satır-sutır, satır-sutır etip beyne orman kesip jatkinday. Otın baskan şualğan şanalar onı birden-ak tası kele jatkan tarızdı. Eki közi jer süzgen ögizder örleu jerge kelgende, birese bir tizesin, birde ekinşi tizesin kezek bügip, kuyrığın bir bulğap tastap, kaykaktap şananı ilgeri sürey jöneldi. Dal osı kezde otınşının jüzinde kuanış belgileri biline ketedi. Okuşılar top top bolıp mektepke ketip bara jatır. Amandaskalı kolın berip jatıp: “Kolınızğa siya juğıp keter me eken” dep, Tursınbek kolına alde kaşan sinip ketken siya bolsa da, özinşe kağıtkansiydı. Buğan tez jauap berüge tura keldi de:

-Siya juksa kaytedi deysiz, sırttan körgen el “okuşı eken, kalammen jazu jazatın azamat eken” dep bağa bermey me? Sondıktan da siyanı kolğa gana emes, bet auızğa da jağıp alu kerek dedim de, alda ketip bara jatkan joldastarğa karay jürüp kettim.

MEN TURĞAN ÜY¹¹¹

Kabırğanın burış-burışınan kus sanğırğanday jarısa kelip, toktağan tamşının ornı uzındı kyskalı katarlasıp tur.

Istık künde ketpen şapkan kisidey dualdın betin monşak-monşak ter baskan, dımkıl tuman keyde töbege, keyde terezege, birese esikke soğılıp, üy işin şır aynalıp uyıtkıp jür. Esik jak bosağada seltiyip-seltiyip turğan sızdı otın ar jağınan körinbegenine karağanda, taudın orman jak betkeyi siyaktı. Tör jakta kara zat pen sandıktın üstine şokıyıp jinağan jük, ar jerde karandağan üy adamdarı basın tuman körsetpey turğan tau şokılarınday seziledi. Jartısı su, jartısı kerosin bötelkege jakkan janarsız şam, damılsız ürkip, bağıtsız burıladı. İşine karay oyısıp ketken kari közi jıltırlay, şokpıt kök şekpennin etegin jalan ayağına töseniş etip, üni jerden şıkkanday şal da özinşe birdemeni kübirleydi. Mandayının ajimi garmon katparı siyaktı da, eki beti keuip, kurısıp kalgan karın tarızdı. Tamak işkende üşkir iyegi men şokşa sakalı bir joğarı, bir tömen tüsip, karsak malakayının bauı salaktap tenseledi. Osı şaldı körgende özindi karilik dünüyesine duşar etkin kelmey, jastık jalının jasımasa eken deysin. Birindi-birin anık körmegennen keyin adasıp jürgen kisidey kattı-kattı söylesemiz.

Jatarında jamılışın men tösenişin jua salıp, sığıp kiygen köylektey etindi titirkendiredi. Dal sonda ayak-kolındı baurına jiyip, kirpişe domalana ketesin. Osınday jağdayda bolsak ta, barlıgımızdın ensemiz köterinki, jasap jatkan altın sarayımız barday, erten sol saraydın kuşağına kirip ketkendeymiz.

Alde, tanerten süyikti joldastarmen kol kısısıp mektepke baratınımnan ba? Nemese bolaşak oy-ümitimnin aluan bağıttar, aluan türlü kızıktarı şeksiz ornı alatınnan ba, osı üy mağan biraz uakit demalıska şıkkan jaylauday seziledi.

1952 jıl, Şaueşek.

¹¹¹ Jakıpov, Ğumurname, s. 49-50.

TALĞA BARĞANDA¹¹²

Kalağa şıkkan okuşıldardı mına kardın tunık auası men könildi dalası şattandırıp keledi. Okuşılar keyde kar laktırısıp, birin-biri kualaydı. Aspan aşık. Jazğıturu jılına bastağan kün nurı bet-auzımızdı aymalap süyip tur.

Bizden burın ketken tömengi bölimnin okuşıları alderine karay taldı süyretkeni süyretip, kötergengeri köterip, mektepke karay şulap baradı. Jarısa-jarısa biz de barıp tal alıp kayttık. Keyingi barğan okuşıldardı aldı Abeu jane birneşeuileri eken. Men solarğa jetü üşin jedeldete bastadım. Su işip şığıp kele jatkan bir biye, bir jabağı taydı ürkitti. Biye men jabağı karğa ombılap barıp, “bunun bizde ne şatağı bar” degendey anırıp karap tur. Men Abeuge jakındap barıp:

-Ağay, janağı sizdin jılkı ürkıtken areketinizdi bir narsege tenegim kelip tur, - dedim.

-E, tene, -dedi külimsirep.

-Elden jaylaudan köşkeli jatkan kez. Bireuler jügin tüyege artıp, jorğa men ayaşıldardı minip, koy men siyardı burın aydatıp jiberip, kulındı biye, tay-tulaktarın köştin sani ğıp aydap, tüyelerin kerüendey tizip jöneledi. Endi bireuler bir -jar jılkıasına ayeli men bala-şağasın mingestirip, buzaulı siyırına artılğan jügin jaman komşasın jalbıratıp erttey sap, kosının ağaşın tayınşasına tanıp koya beredi. Bir enisterge jügin mengere almağan tayınşa kos ağaşının eki uşın birese mına jağına, birese ana jağına soğıp, saldır-küldir etkizip, önkildep alıp ketedi. Sonda manağı bos jılkııldardı ürkitedi. Kulın-taylar tüyenin buydasın omırauımen soğıp, murnın jırıp ketetin. Osı uakıtta köştin sani buzılıp, tüye bakırıp, jılkı şurkırap, tau jangırıp, u da şu boladı...

Menin sözimdi bölip, mandayına taman tükken sargılt buyra şaşın bir kayırıp:

-Söytip, -dep tağı bir külimsiredi Abeu.

¹¹² Jakıpov, Ğumurname, s. 50-51.

-Söytip, sizdin mına jılkı ürkitken areketiniz siz jügirgende managı jalbır ertteuge uksap, eki jağınızğa kezek soğılıp, şokşaktap ketti.

-Onda tayınşa men boldım göy, -dedi, kalay jauap berer eken degendey, mağan jakınday tüsti.

Tayınşa emessiz deu jaltarğandık, tayınşasız deu kopaldık bola ma, -dep:

-Siz enbekişler, üşin kızımet etetin adal jansız. Sol enbekşilerdin kuyınşılıgın şeşip, aaur jügin arkalap, örge tartatın ögizsiz. Al sol enbekşilerdin tayınşağa artkan jügindey jügin, mindetemesin kötersek biz aren tayınşa bolğan bolamız, dep toktağanımda, bizdin angimemizden alıstau, art jakta kele jatkan otarşılar kelip Abeuden bir narselerdi surap sonımen kete bardık.

1952 jıl

BİR KEŞ¹¹³

Aşık kök tenbil aspan. Ülken takiyanı kişkene balağa kiygizgendey jerge tönkerilip tur. Bayau jelibiregen tular men kerme urandar kızıldı jasıldı elektir tizbekteri köşeni köriktendirip, sululuk besigine bölegendey.

Klubtın kakpasına kirgeninizde, ortası işine gül ekken temir tor ayırğan, katarlaskan paralel jol jadır. On jaktan klubka, sol jaktan klubtan kakpağa karay jıljığan jurt, bayau akkan dariya tolkıınıday. Radiyoda salınğan ander jurekti aserlendirse, keşki tınış auağa jamırasıp baradı. Ali bürlene koymağan surğılt zaulim terekter korğasınnan kuyğan munaraday. Ğadil tağı baska birneşeulerimiz joldın enin toltıra katarlastırıp, klubtın işkerigi alandarına taman jürdik. Kez-kelgen joladastarmen burın salemdessek te, tağı kol kısısıp ünsiz jımiyğan külki arkılı jürek kuanışın aykındağandaymız.

Klubtın teatr koyatın jazdın sahnasının ken tört burıştı alanında piramida, volejbol, futbol oyındarının jarısı ötkizilip jadır. Kişirek balalardın köbi aylanbak jakta

¹¹³ Jakıpov, Ğumurname, s. 51-52.

körinedi. Kay jağına karasan da köz tartarlık körik. Halkımız bul 1 may merkesin azattık, erikti dauirde enbekşilerdin ensesi köterilip, kanauşıldın öktemdigin joğaltıp, özin de joğaltıp, jer-ananın altın toprağınan duşpandardı bütündey joğaltu kezeninde toylap otırmız. Halkımız ar jılı may kelgen sayın jenisimiz ben jemisimizdi, tabısımız ben tarihi burılısımızdı birinşi mayğa usnadı. Ertenimiz ben keleşegimizde kaday janalıktar aşu men bakıttı, bay turmıs joldarın, jalındı urandarın, josparların birinşi mayğa bekitkizip alu üşin usnadı. Bul jıl sayın may merkesi kelgende jalpıhalıktık karsı alu jolı.

Kazir bir keştik may merkesin klub bakşasında könıl köyterü, demalis kılumen ötkizip jürmiz. Biz kakpa aldına şıktık. Jurt sayabırlap kalğan eken. Gudok ta ökirdi. Aua suna bastaptı. Osı ara joldastarmen koştasıp, Amire ekeumiz üyge karay bet aldık.

01.05 1952 jıl

(Başlıksız Hikâye)¹¹⁴

Kazir men auldın art jagındağı tönkerilgen kazanday tastak töbenin üstinde otırmın. Keşki maldın şuna ün koskanday eskek jel tur. Sonau Orkaşar'dan tartıp, Maylı'nın jolına şeyingi taular aranın jüzindey tilimdelip, kabattasıp, şogırlanıp, togısıp, sozılıp jatır.

Şokpıt-şokpıt sırtına jüni şıkkın koyşıldın tonın kurastırıp, aspanga ilip koyganday salbıragan bulttar tur. Bir tilim darbızday bop ay anda-sanda bult arasınan sıgalaydı. Keşki konırkay avadan sureti tolık körinbegen ken jazık kerbez denesin magan karay şalkıtkanday. Men turgan orınnan sozılğan joldın anau jeri sel doga jasap, yilip jatır.

Ol körinis nazdanıp, buralıp jatkan suluday körinedi. Osının barlığı sizderge bayandagalı, otırgandıgımnın men endi sizder jakka burıldım.

Ak ulpa buyralangan Kalininn'in şaşınday basına ak bult konaktagan. Altın Emildin biyigi bolmaganda, sizderdin beynelerinizdi körer me edim, alde kayterem.

¹¹⁴ Jakıpov, Ğumurname, s. 52-53.

Sonda da men kazir sizderdi körip otürmin. Öytkeni kıyalımda Şauşek'tin arbir köşesine, tanıs üylerge aralatıp, dos-joldastarmen salemdestirem. Eki közimdi jumıp otürmin. Eger közimdi aşsam, osı sürettin barlıgı buzılıp ketetindegı. Sol otırıda uyıktap ta kete jazdappın. Men kazır üyge kirdim, esik aşkanımda meni jatsınganday kurgak tezektin mazday janıp lapıldagan otı tör jakka karay jalt burılıp kaytadan tüzüledi.

09.06.1952 jıl

LAK TARTKANDA¹¹⁵

Ayağı attın tizesin sokkan. Jalpak jauırındı. Aksarı jüzinin mandayınan iyegine deyin sozilğan kırılı murındı. Barkıtpen tıstalğan tımağı bar jas jigit, aşıa temirdey arbiyğan sausağın tutastırıp, laktın eki ayağın sanına karay kayırıp ustap, astındağı mına kiskalau moynı sal enkiş bitken, işi şenberdey şartıyıp salaktağan, juan kök tenbil at olkı kelgende laktın karnına ala kamtıp takımına basıp tur.

Oyın tartıptı jane kızıktı bolu üşin, jurt ekige bölünip, ortanı aşık kaldırğan. Oşı aşık ortada eki jaktan eki kisi şığıp laktı takımdasıp tartıspak. Tartısta jenilgeni jengen kisinin tobına ötedi. Kazir biz jaktan ortağa şığıp turğan Şerniyaz. Ol atının basın jetektegen kisige: (Ekinşi toptan özine karsılas şıkpay jatkanına maktanıp) “Attın basınan ayırılıp kalma” dep şart buyırıp tur. Munısı attın küşi men öz küşine senip, “jenilsem, tek senen körem” degeninin belgisi edi.

Ekinşi toptan uzın torı atka mingen, döngelek deneli, atka otırısı baladay-ak, boyı alasa Kazıke şıktı. Ol tartısa bergende atın tebinem dep takımı köterilip ketip, laktın kolınan kalay şığıp ketkenin de baykamay kaldı. Onın artınan at sıyaktı bedeu sur biyege mingen arık jigit Niyazbek şıktı. Ol şımıkkın, karulı, aşan jüzdi, uzın boylı edi. Laktı bul takımına toltıra basıp, adettegişe tırıstı. Birak onı kök at süyrey jöneldi. Bul jolı da Şerniyaz laktı bermedi. Osınday tartıstar men kızıq kuanıstar jürek kernep turğan şakta:

-Oy, aketti.

¹¹⁵ Jakıpov, Ğumurname, s. 53, 55.

-Ketip baradı.

-Kerimin şaldırtpaydı.

-Akete almaydı, tartıstar attardı tın ustandar desip, jurt besinşi izanın (brigadir) bir top adamdarına karasa kaldı.

Halık olardı kızı karsı aldı. İlgiy jas jigitter eken. Attarı jarau. Laktı alıp kaşa, jetkizer emes. Bizdin eki top birigip, konaktarmen takımdaskan utıs tartısına kiristi. Konaktardı birinin artına birin biz öz tobımızğa kosa bastadık. Tartıska tüşpegen üşak jigiti kaldı. Olar eriksiz moyındap, laktı alıp kaşuğa bersenizder, -desti.

Köpşilik attarına mindi. Tartıstan utılğan konaktardı keybir kaljinbas kelinşekter de mıskılmen mukatıp jatır. Jurt kızmet tobının bastığı Muratbektin manayına tebine, enteley jiyılıp kaldı. Muratbek köpşilik arasınan, ar jerde turğan konaktarğa közin kiyğaştap, terip-terip karap alıp, kamşısımın atının jalın siypap:

-Konaktar! Tartıstan utılğandarınızğa renjimenizder. Kazir sizderdin tilekteriniz boyınşa laktı sizderge alıp kaşuğa beremiz. Birak tömendegi şarttar boyınşa, sizder oyly-kırlı jerge salmay, jazıkpen alıp kaşasızdar, -dep ken dalanı nuskadı. Eger kedir-budırğa salıp, at jıgılıp, adam jazım bolsa, jauaptı bolsızdar. Jane at jetkende talaspay laktı soğan beresizder.

Attın aldın kespeysizder. Tartipti türde janjalsız oynaymız.

Muratbek osını ayttı da, laktı kök attı Kerimnin aldına salıp berdi.”Ne kılsandar da köndim” degendey siyraktarı kesilgen ak lak Kerimnin aldında sulık jatır. Kerimge toptan şığa kaşıp kutılıp ketü kıyınğa soktı. Jurt şoğırlanıp jazıkka taman jiyıldı. Kerim biraz jerge şaup edi, köpşilik tobınan kutkarmay, ayğırdın tezegindey üyirilip turıp kaldı. Lakka talas bastaldı. Bireu kırınan, tipti keybireu kolın sozıp tebinip laktı dodalay berdi. Bir kezde kök at sıtılıp şığa bastap edi, oğan kosa konaktardı özderinin jinişke tory atı katarlasıp ekeui laktı kezek alıp kaşa jöneldi. Jer dübirlep ketti.

Eldin bari de töbeleri şoşandap kua jönelisti. Birak konaktar jetkizer emes. Jete almasın bilgender kerı kaytıp kele jatır. Akırı bari de kaytıp keldi. “Erten barıp olardan biz de lak alamız. Attarındı jaksılap jaratındar” dep bireuler jür.

Söytip şilde ayının birinşi küngi konır salkın tamaşa jaylau küninin tau şoktıǵına mine bergen kezinde jurt üydi-üydine tarastı. Barlıǵının auzında bügingi toydın jalındı sözderi. 1952 jıl

MEN KÖRGEN JINDAR¹¹⁶

1

-Tayaǵın jıǵıp kınaday kırıp saldın ğoy. Joǵal karandı körsetpey. Osı aulda ölip ketsen de eşkim ökinbes edi. Kunın olkı emes. Jazday kaktap saoǵanı jeter. Ana eki eşkini akelip kossın aken, -dedi Kapasbaydın ortanşı ayeli Zliha. Jaydak bitken betinde aşu izderi titirep tur. Şıtınaǵan aynek tarızdi. Surǵılt közinin janarı, silkine köterilip, kilt tüsetin bileulengen kabaǵı da kisi korkıtatın küyine tüsken eken. Osınday kezderinen keyin Zlihanın et pen terisin keulep ketetin dauılmen aralaskan janbırday dolılık boluşı edi. Aşuın bizge istetetin de, dolılıǵın kündesterine jumsaytın.

Men esikten jılısıp şıǵıp kettim. Erkindik dünüyesi barlık enşisin maǵan bergendey janım jay tauıp, keudem kenip, arbir demalısım jüregimdi jubattı derdey sekildi. Kuanışım jetektep, auldan aulak şıǵıp ketken ekenmin. Birak jüretin jolım emes, adasıp ketippin. Oǵan ökinbedim. Zlihanın şengelinen kutılǵandıǵım kütpegen jerden boldı. Meni bosatadı degen oyım jok edi.

Kapas baydın dauleti mol, ari zangi, sopı, kajı deytin kurmetti attarı bar. Ay- maǵına auızı da, kolı da birdey jetken kisi edi. Zliha barlık maldı, jalşılardı baskaradı. Jeke bir aul. Kapastı özine karatatın küş osı. Kişi ayel ul tuǵandıǵımen Kapastı öz kasınan kiya bastırǵısı kelmeidi. Al ülken ayeli töre kızı. Ülken aul kiyeli şanıraktın salmaǵımen basadı. İştey de, sırttay da kırkısip jatatın kündester Kapas baydın baǵın örletpese, kemitken jok. Dauleti ortanşı aulda dürildep jürip turdı.

Men Zlihanın kol astındaǵı kozışılardıñ biri bolıp istedim. Saun koylardın kozısı menin aldım tüsisimen – ak, künine birneşeui şoyırılıp jatıp kalatın boldı. Ölip jazılıp jüre jalpı auru el etekke tüse tiyildi. Jinalǵan egistin ornın 15 kündey

¹¹⁶ Jakıpov, Ğumurname, s. 55, 63.

jayılım etetin. Kapastın ülken aulı men kişi aulı oyda kıstaytın. Al Zliha malmen tauğa köşetin. Menin akem Kapastın oydağı kıstauında baydın purak koyların bağatın. Jazğa salım bizdin üydi akemizdin inisi öz kasına köşirip aketti. Akem Zlihadan jazdık saun surağan eken, eki eşki beripti de “balandı bizge tastap ket, kozi baksın, üyrensın, jetilip kaldı ğoy” degen eken. Sodan beri saun koylardın kozışısımın.

2

Tün tūsisimen narsenin barlığı da tündi kuptap karanğılıktı koyulatuğa ketken eken. Şöp basın şulğıtarlık samal bar. Tütün, topırak, tumannın kospasına jaratılğanday aspan astın astarlağan jağımsız bult.

Men aste karanğıda jürmeuşi edim. Kattı korkatınmın. Zlihanın tas korşaunın göri mınau erkin dūniye. Sonda da birtindep mağan korkınıştın kuğınşıları kele bastadı. Sebebi: “Uldı körsem ulı taudı aynala kaşamın” deydi eken kaskır. Buğan senimim zor. Urıdan da korıkpaymın. Sebebi: “Eştemesi jok adamğa urı tiyspeydi”. Menin kattı korkatınım saytan. Mine sol esime tūsken sayın sabırım sapırılısıp ketedi. Ne de bolsa bir jay tauıp konayın dep bar parmenimmen jügirdim. Toktadım. Tağı jügirdim. Tağı toktadım. Manayımdı tındadım. Eş dıbıs estilmeydi. Eş narse körinbeydi. Tas karanğı, üreyli tınıştık. Tınısım tarıldı. Şarşap ta kalıppın. Kay jağımnan saytan sap ete tūser eken dep oylağanda özimdi koyar jer tappaymın. “Saytan buındırıp ketedi”, “saytan mılkau kılıp ketedi” degen siyaktı, saytannın artürli keyipte kubılıp körinüi turalı köp angime estigen edim. Mine, endi soğan özım duşar bolatındaymın.

Jan-jağıma karap tın-tındap endi jüreyin dep turğanımda, aldımında anaday jerde bir ak şılauıştı ayel körindi. Ornımda tastay katıp, demimdi işime tartıp, sileyip turdım da kaldım. Algi ak şılauıştı ayel birese şıntaktap, jantayğanday. Birese erkeley kerilip şalkayğanday, birese iyilip mağan akırın sıbırlağanday, birese juandap, birese jinişkerip, uzarğanday bolıp ketedi. Kulağım şınıldap, jüregim keudemdi tesip jibererdey tulaydı. Denemde birin-biri kualağan sup-sulk tolkın entigip, ıskırıp şığıp odan arman ürey tuğızadı. Köz aldımında neşe türli ot oynaktap, osınday jağdayğa duşar boldım da kaldım. Ak şılauıştı ayel ali sol kalpında, tağı bir janalıktar tuğızıp ketetindey. “Osı menin ayağım tusalıp kaldı ma eken” dep kıymıldap kördim. “Tilim

kürmelip kalmadı ma” dep, söylep kördim. “dausım şıkpay kalmasın” dep ünimdi şığarip kördim. Keyin karay kaşsam, artımnan moynıma mine tüsetindey boldı. Endi kayttım, közimdi algi ayelden ayırmay, artıma karay şegine alıstay berdim. Ayel tömen şöge jerge kirip baradı. Akırğı ret körinip ğayıp boldı. Sol-ak mun eken bar dausımmen ayğaylay tura kaştım. Uzınımnan tüşip, şöp jarıp betim jaralandı. Tez turıp, tağı jügirdim. Ayel kuıp kele jatkinday boldı. Közime kuyılğan ter, jas bolıp aktı. Ürey uşırğan korkınıştın dirili aldımdağının adam ekenine sengim kelmegendey, men ünsizbin. Algi adam mağan ünili kolımnan jeteledi. Jürdim be, jok pa bilmedim. Jılırağan şırak, kübirlegen dıbıs, bari bir jer koyınğa engizdi.

-Bala otır, ne boldı? – degen dıbıs tipti alıstan aren jetkeday küngirt, alsiz estiledi. Entigim biraz basendepti.

-Birdene bolğan goy deymın, suık su berşi, -dep jatır aldekimge meni ertip kelgen kisi. “Birdene boldı” deymın men de işimnen kaytalap. Ülken saptıayakka kuyılğan sudı barlık denemmen şalkaya işip aldım. Tömen karap ünsiz kürsindim. Sodan manayıma alaktap karadım. Janağı mağan tesile karap otırğan kisige endi suratpay-ak jauap berüğe jağdayım kelip kalğan siyaktı bolğan son jönimdi ayta bastadım. Jana özime jolıkkandağı körgenimdi bayandadım. Bul kisi menin akemdi jaksı taniydi eken.

-Neşedesin?

-On birdemin.

-Bismilla auzına tüşpedi me?

-Jok.

-Bul jerlerde onday bolıp turadı. Kara ağaştı jer ğoy. Budan keyin “Bismilla” dep jürsen uasis jolamaydı dedi. Bir jak betine ajarsız tüşken sauleden onın kızıl küren önine ülken izgilik körik berip tur. Aykın karaşıktarı, öni este kalarlıktay, döngelek jiren sakaldı barlık bet alpetine jarasımdı eken. Sözinde adaldık, ankaulık, momındık lebi seziledi. Men bul kutkaruşıma kattı karızdar ekenimdi moyındap otırmın.

-Zliha seni bosatkanda bayağı akendi şakırtıp alıp, sonı istetpek koy. Balan kaşıp ketti ne istey almadı. Aldı jakpay kozımdı kırıp saldı ğoy. Bolsa da bir sıltau tabadı. Eşkimdi baska bireuden aydatıp jibergenderin jaksı, akene ayta bar

salemimdi. Men tanerten erte ormanğa ketemin. Uyıktay ğoy endi, eşnarseden korıkpa. Bul üyde teginde molda atan bolğan. Bul üyge eştene jolamaydı. Alansız uyıkta.

3

Jaumay ötken bult aspandı kattı ıskılap juıp tazartıp ketken eken. Möp-möldir kök ulpa ülbiregen juka perdenin tunıktığı teren tübine közindi tutkın etip sürey beredi. Tüye taunun örkeşinin arasınan ırğalıp köterilgen künnin nur kirpigi kıska da, suyk ta edi. Şık tamşıları kalın tüsıpti. Menin jarılğan jalanayak ayağımdı alğasında biraz aşıtı. Keyin denemdi şiyratıp könildendirdi. Şık konaktağan şöpti basıp jürgim kele beredi.

“Ülken jolğa tükenge arba köriner” degen ümitpen solay tarttım. Bayau jürüp otırğanda da bugün besin mölşerinde üyge jetemin. Tündegi korkınış kazır mağan batırlık bolıp keledi. Akeme, joldastarıma aytıp bergende ne der eken mağan. Sonşalık paleden kutılı arkimnin kolınan kele bermeytindey. Mendey balalardın birde-biri mundaydı basınan ötkizgen jok. Azaptın artınan rahat kelse, onday azap aytıp jürerlik tirlik koy. Sonı basınan keşirgenime maktanış etetindeysin.

Arba joldan burılıp, aulğa baratın tuska turalap jürdim, kabırşıksız toprakta munıl, dembelşe toranğı, eski, jana kamıs aralas ösken kişkene ormanningan öttim. Üydin de nak mölşeri körinip kaldı. Aldım örtengennen tübirinen köktegen kök siyaktı alap bolıp aşıldı. Jol jiyeginde demalğalı otırdım. Büyirden kölbey tükken kün saulesi jılı da, jağımdı. Kök jiyegi akşulanğan munarmen kömkerilip, dala mülğigen tınıştık.

Jas laktın manırağanınday bir dauıl şıktı. Men selk ete tüşip, ırşıp ornımnan tura berdim. Eteginnen bireu tartıp kalğanday bolıp, şalkamnan tüsirdi. Birneşe aunap, bulkınp, bosanıp, tura jügirdim. Biraz jerge barıp ta kalıppın. Bükil manayımdı kadağalay karadım. Eşteme jok. Kökke, artıma, aldıma karadım. Algi laktın manırağanı basılğan jok. Uzak manırap, ayağın üzildirip alsız dıbıspen toktadı. Eş jerden köre almadım, körüdi de kumartıp turğanım jok. Jan korkınışım sonday, osı dıbıs işimnen şığıp turğanday boldı. Daus şığarmağandıgım bolmasa, közimnen jas sorğalap tur eken. “Tündegi ğoy menin sonımnan kalmay jürgen, üyge sau barğızbas endi mınau” dep jan kısmında jetip kelgen oylar, “apa, apa” dep ayğaylap jılay

bergennen baskanı ukkızbadı. Kaşan, kay jaktan, nendey katerge uşiratatını belgisiz. Birak, bir pale barınmen moyındap turğandaymın. Anğarsam, men jılağanda arasına “bismillani” birinin artınan birin üzbey kaytalap otyrdım. Aytıp jürüp otırdım. Eger aytpay kalsam, algi pale tağı keletindey boldı. Tünde ayel bolıp körinip edi, endi mine lak bop manıradı. Osı meni aynaldırğan bir saytannın barlığın tolık sezindim. Kayta-kayta artıma karaymın. Artımda bir pale körinbey erip kele jatkinday. Jürüp kelemın. Belım duıldap aşıp keledi. Eteğimnin alakanday jerin bağanağı tılsım kol üzıp kalıptı. Onsız da ar buma aline karay öz salığın alıp jatatın şokpıt şapanımın küni bitip baradı. Üyge de jettim, şeşemdi aman körgenime taube etip bas salıp jıladım. Şeşem menin uykı-tuykısı şıkkın jüdeu jüzime, katkan jabağıday üstime mukıyat karaumen kattı bir kürsındi. Belımdegi jaranı körıp:

-Ali jazılmağan ba? – dep suradı. Kozıları oyırılıp auırğanda Zliha meni urıp jaralandırıp tastağan bolatın. Sonı aytıp otırsa kerek.

-Ol jazılğan – dedim de, körgenderimdi, odan erlikpen kutılğanımdı aytıp jiberdim. Öytkeni ana kuşağı endi eşteneden seskendirer emes. Keşke jakın akem keldi. Jumıstan kaytkan tuıstarımız da bizdin üyge keldi. Üyimizdin kabırğaları toranğıdan, al kan tamırları – kamsı, terisi – kara kayıs balşık, tüyenin keudesi tarızdı şatır eken. Materiyaldarı aynaladağı en baylıktan alınıp, ari ken, ari uzın etip jasaptı. Üy işindegilerge bay aulında körgenderimdi, Zlihanın jauızdığın, meni nege bosatıp jibergendigin söylep berdim. Jigit bolğan osı, desti.

Men jolda körgen saytandarım turalı olarğa eştene aytpadım. Öytkeni, bağana şeşem: “Endi auızğa ala berme, jaman boladı. Erten moldağa bir tumar jazğızıp beremin”, -degen edi. Kazir sol uakiyğanı kanşa aytım kelip tursa da, saytan mağan öşigip alatınday körinip, amalsız sabır saktadım. Esik jakta kazandıq kasındağı özımnen tustas üş-tört bala otır. Solardın kasına bardım. Men olardan aldekeyda joğarı turatındaymın. Bir jaz boyı bay aulında jalşı bolıp istegendigim, ülken azamattar katarına kosılğanday etip tur. Sonda da solarmen erkin boy jazıp, oynauğa kumartıp otırımın. Men dalağa şıgıp em, balalar da birge şıktı. Dalağa şıkkın son dıbrılasıp, angimelesip, takır şalbarımız kaudırlap, alısıp oynay bastadık. Menin belımdegi jarama bireuinin kolı kattırak tiyip auırtıp jiberdi. Sal kaykayıp, jotamdı kurıstırıp, közimdi jumıp turıp kaldım. Közimdi aşsam, alıs emes jerden jark etken

bir ot körindi de, öşti. Tağı jandı. Janğanda ğajap, iyrendegen jip-jinişke kök jalın astı uzın, joğarı köterilip jok bolıp, kaytalanadı. Men jügirgen boyımşa üyge kaşıp kirdim. Balalar da tügel entigisip kirip jadır.

-Ne boldı, -desip karay kaldı üydegiler. Men:

-Ot, ot, saytannın otı, -dedim, öne boyım dirildep. Bardım da şeşemnin aldına kulay kettim. Üyden dürkiresip şıkkandar, birazdan keyin:

-Eşteme jok, -desip, üyge kayta kire bastadı. Daladağı balalar:

-Pas, kördik. Ane tağı jandı, -desip ayğay saldı. Birak, üydegi ülkender man bermedi. Özderi baska bir angime aytıp otırğan siyaktı.

4

Men tünde birneşe ret söylep, uykımnan şoşıp oyandım. Uykığa bara jatıp denem joğarı tik köterilip, kaytadan dürs etip jerge tükendey boldı. Jüregim zuıldap oyanıp ketemin. Tanğa juık kana kattı uyıktap ketippin. Onda da ayğayımnan oyan- dım. Karasam, üydin işi jap-jarık. Şeşem turıp:

-Sağan bir tas bulau istep bermesem, abden şoşıp ketken ekensin, -dedi. Oşaktağı söngen tezek şoğınabie uis ermen kuraydı tamızğalı jadır edi:

-Buzauın emdi, -degen ayğayğa jügirip şığıp ketti. Şıtırlap tutamay jatkan ottı, tura salıp bir eki ürlep jiberdim. Kızıl jalın mağan lap berip, bir-ak şulğa köşti. Lezde kül men tütün aralasıp bir narse keudeme sart tiydi de, men şalkamnan tükkenimdi bilemin. Tösekte jatırmin. Şeşem julap otur. Kütip turğan bala-şağa. Akem de jumısına tanertengi şayğa kelgen körinedi. Menin atımdı atap, kasımda şakırıp tur. Men közimdi aşıp-jumdım. Ünsiz jattım. Akem kelip salkın kolımen keudemdi siypadı da:

-Eti janıp tur ğoy, jüregi attay tulaydı, -dedi.

Şeşem:

-Kayta beti beri karadı. Talıp jadır eken, su bürkip tirilttik. “Talıp kalıptı” degendi estigennen keyin menin esim şatassa kerek. Öytkeni kay uakıt ekenin bilmeymin, küngirley, sıbırlay ıskırıp bireu bas jağımnan tönip tur eken. Tüsi tım jaman körindi. Tösekte balıktay şorşıp kettim. Birneşeui köterip kayta jatkızdı. “Molda ğoy, molda ğoy” degen dauis estildi.

Kazir boldı. Dem salıp jatır, jaksı bop kaldın, -desti. Tağı bir uakıt uyktap ketip sergekteru oyandım. Molda okıp otır. Közimdi aşıp jan-jağıma karadım. Biraz durıs söylegendey de boldım.

Üydegiler kuanısıp, moldağa rahmet aytısıp jattı. Molda jimındadı. Kasınan birdemeni laktırıp jiberedi de alaya karadı. Men de karadım. Jüni sarıala uyitilgen bala mısık. Anaday jerge dürs ete tüsti.

Şegir közimen ol da moldağa karadı. Men kayran kaldım. Şeşeme mısıktı alğızıp kördim. Barinin nazarı mısıkka audı.

-Tanerten oşaktın işinen birnarse atılıp jıǵıp keudeme tiyip edi, -dey berip edim, üydegiler du küldi. Oşaktın işinde uyktap kalğan ğoy. Sodan bala kattı korkıp şoşinsa kerek desti bari. Sonın arasınşa “molda attanıp ketti” dep abırjıp kalıstı.

Kaytemiz, toktamay koydı. “Mısıkka okıtındar” dedi de jürip ketti, -dedi bireui.

-Mol da okısa da, mısık okısa da, bala jazılsa boldı, -dep bireui kaljındap jattı. Menin mısıkka külkim keldi. Jüregim ornına tüse bastadı. Ötken izime oylana karadım.

1954 jıl

JOL ESTELİKTERİ¹¹⁷

Men Akbuttan (jer atı) şıkkın küni Jınğa jetüge bel bayladım. Budan burınǵı eki kündik jol könilsiz bolmaǵandı. Şaǵanovağa mal ötkizip kaytkan birneşe buratolalık jigittermen birge kelgen edim. Al bugün uzak jolda jalǵız jürip jane jol bilmeytindigim meni atka erte mingizdi. Tan aldındaǵı jauın joldın betin konırkaylandırıp şanın basıp ketken eken. Söytse de at tuyaǵı astınan in auzınday ak topırak kalıp jattı. Bul jauının juka tamǵanın sezdiredi. Alı de aspan tıp-tınış tunjıraǵan bulıt. Key jeri şoǵırlanıp katparlanıp, barǵan sayın karayıp baradı da, endi bir jeri jukarıp akşıl sur, sonan son aspanın kün tüsi körinip kalıp jatır. Kün közi körinbese de, tınşu ıstık bola bastadı. Attın omıraumen, juka şabınan ter de bilindi. Bir köp “kumıtı” baǵanadan-ak jarısıp keledi. Buldırap jürse de keyde kolındı, betin-

¹¹⁷ Jakıpov, Ğumurname, s. 63, 68.

di şım etkizip şağadı. Jelpigen de ğana barlığı jubın jazbay auitkıp barıp kayta lap berip, şabuılğa ötedi. Özderin jeke ayırıp körü kıyın. Jane juptarın da jazatın emes. Estiler-estilmes süykimsiz dıbıs şığara ma kaytedi?!

Jalğız attı jolauşığa ar jerde ar kasiptegi joldas kezikti de, sol ornında kalıp jattı. Men birinen ekinşisine kezigip, jol boyı uşırasıp otırdım. Mine ala tayınşağa mingen, basına şıt tartkan bala bir top sıyırdı öristetip jol jiyeginde tur. Onın şıktı su, şiy siypağan jalan ayağı kürendenip körinedi. Sıyrışımın karlıkkan dauısı ketüğe mğaylanğan jinişke kızıl sıyrığa “bar” ete tüsti. Sıyr kuyrığın bulğap tastap, tumsığın pıs etkizip, arkasın ernimen zirk etkizip soktı da oyıstı. Eger siz sıyr bağıp körmegen bolsanız, sıyrışı turalı biraz toktalayık.

Tabın sıyırdı egin arasında bağı, zımırıp jügirüdi, öneş jırtılğanşa ayğaylaudi, aldındağı tabındı kadağalap karap otıruadı adet kılasın. Eger jazdın şakırayğan küni küydire bastağanda, özindi kayda koyuğa jer tappay, 2-3 tüp şiydin basın kosıp tüyip, üstine birdene jaup kölenke jasap, kösile jatkanında, sıyırlardı kuyrığın tik şansıp, közin alaytıp, artkı ayağımen kezek jer teuip, kulağın edireytip, bomba tükendey bıt-şıt şapkılay jönelse kayter edin? Kaytüşi en, bul ünemi kezigip turatın baktaşığa eş tan emes. Okıra kelgeni tüsinikti. “üy-ah-a-ah” dep ayğaylap jiyıstırıp kaytaruğa zır jügiredi. Mümkün, jalan ayağına jerdı torlap ösken tüyme tiken kadala ketkende, jerge şegelegendey turıp kalıp, tabanındı tikennen tazalap, tağı da ülgeresin. Malşının ak tayağı men aştı ayğayınan mal ekeş mal da sekenip, ıkpalına köşedi, aydauna jüredi. Budan keyin jol boyında baktaşılar köp uşırastı. Bul baktaşılar turalı surettep jatpaymın. Söytse de mınau köriniske ketip bara jatıp, tipti ötip ketkenge şeyin artıma burılıp köp karadım. Ol mınau edi.

Koılar men eşkilerdin arasında künge küygen kızğılt jüni tikireyip, jauır esek tur eken. Onın saurındağı kızarğan jaydak jauırına bir sauskan kelip kondı. Kondı da, üşkir tumsığımen birneşe şansıp ta ülgerdi. Zaresi uşkan esek artkı jağın köterip şokaktadı. Sauskan jaylanıp turıp otırğanday boldı. Esek endi tumsığımen kağıp, moynın artka sozğan sayın şır aynalıp aure boldı da kaldı. Küldim.

Jol birte-birte jinişkerip keledi. Tipti, mine, küriş egisinen jarıp ötetin jalğız ayak jolğa aynaldı. Alkımına deyin suğa bölənip ali de bas jara koymağan küriş egisi arasında ketpenin ıyığına salıp, bir uıs kök miyamen özin jelpip turğan eginşiden

“sırlı köpirge” baratın joldı surap aldım. “Sırlı köpirden” arğı jol danğıl boluimen tura Jinnın baratın ülken arba jolına koslatını malim. Egin arası tipti tınşu eken. Aspannın köz körip jiyekteri kökpenbek bolıp aşılıptı. Al kün jolınan şığıska karay kesek-kesek birinin artınan biri kün betin sıypap ötip jatır. Bulttan şığa kalğan kün lezde kattı küydirip jiberedi de, ekinşi bulıtka kezikkende jerge ülken-ülken konir kölenkeden körpe jaba saladı. Aşık kök aspan bir teniz bolsa, törinde köşip bara jatkan bulıttar aral tarızdi seziledi. Men “sırlı köpirden” ötkende barlık kıbırılağan tırşilik art jağımda kalğanday boldı. Baktaşılar, eginşiler, arkandağan buzauı bar, siyır şıbiyıp, şubırlatkan tauıktarı bar derevnyalar, kara şokpıtkurım torlığın keregesinin basına deyin türip koyğan jatak kiyiz üyler endi köp jerge deyin kezikpedi. Tabiygıy jaratılıs ta özgerdi. Mana jol boyında şiy, kök kurak, artürli egin ösimdikteri kezikken edi. Endi kabırşık boz topırak, kalın denbelşe toranğı birtürli tınıs tarılatınday tınış, tek attın top-top baskan ayağının dıbısı ğana kulakka keledi. Orman işi uzak bolıp körindi. Barğan sayın jiylenip orman ulğaya bara jatkanday.

Osı bir sızdanğan tınıştıktan kutılı üşin biraz jerge şaptım. Sonan son an salıp edim, özime tım jağımsız estildi. Ormannan şıkkannan keyin jinğıl, bayalış, sarı kamıs, jol jiyeginen jasandau kögal kezigip otırdı. Ane “Kamıs bulak ta” körindi. “Kamıs bulak” manayı saz, batpaktı keledi. Sui tuşılau. Sağat 4 mölşerinde”Kamıs bulakka” jettim. Jinnan esekpen tuz alıp kele jatkan jolauşılar dep alıp jatkan körinedi. Köbi ak Kuljanın uyğırları eken. Bastarında ak ayır kalpaktarı, kayık tumsık kön etikteri, mıkımına tüsire buğan belbeuleri olardı aykınday tüsti. Lapastın astında kölenkede angimelesip otrğan 3-4 kisinin kasına bardım. Salemdeskenimiz bolmasa jön suraspadık. Algilerdin işindegi jas bala jigittin mağan birneşe ret karadı da, öz angimesin jalğastıra berdi. Osı bala jigittin men de oylanumen karadım. Eske tüsirdim. Zatı taniytın adamım boluğa tiyis degen korıtındığa keldim. Osı dennin iyesi bala jigittin ekeni anğarıldı. Onan son onın Takiyada otrğandığı bilindi. Bala jigittin bireui “Pozıloya” kayda dedi?”, “Pozıloya” degen at atalğannan keyin men bala jigittin tolık tanıdım. Angimege men de aralasıp, “Kamıs bulakka” bala jigittin kaşan kelgenin suradım jane Türkistan soğısı kezinde kayda bolğanın, ol meni tanığanşa köp jaydı suray berdim. Tipti Takiyada sender palen jerde otırmadındar ma, sol jıldar ağan Kuljadan ayel almadı ma degenimde jalanayak, köylekşen, bilegin

şıntağına deyin türüp kazan juip jatkan akkuba, betinin biyik törine 2-3 jasadı men ornalaskan jas kelinşek bir karap, öz jumısına kirise berdi.

-Sen Amanjan emessin be? – dedi bala jigiti.

-İya, sen Turdıakınsın ğoy.

-Oy, körispegeli neşe jıl bolıp ketken.

-Jeti jıldan askan bolı kerek, -dedim köp oylanbastan-ak.

Ol sonın arasınşa salkın üyge kireyik dep, kolımnan ustağan küyi esik aştı. Dımki iyis murınğa keledi. Üy-işi kap-karanğı eken. Şıbın da jok. Sap-salkın. Yen üyge adam ayağı köpten beri siyrek baskan siyaktı. Turdıakın terezenin perdesin kişkene ğana sıgıraytıp aştı. Dalağa şıgıp ketti de jiltırağan kattı kabıktı kara karbız köterip keldi.

Bizde edaur angimelestik. Ali de özimiz el közine bala körinsek te bizin de anau künderimizdi esimizge tüsirüğe, onı taldap aytuğa ol uakıttı, kişkene künimiz, bala kezimiz dep aytuğa tura kelgendigi tanırkarlık eşnarse emes. Turdıakın ekeumiz asıkpen şildek oynının dauirinde, oyında tatu bolğan dos edik. Ol kezde biz Takiya kalasında edik. Turdıakın ekeumiz tım tatu boldık. Jaz künderi on şaktı kilometr kauındıkka barıp keletinbiz. Bormi işinen buzauğa şöp julatınbiz. Asır salıp oynaytınbiz. Osı siyaktı bolımsız narseler-ak dostık özegimiz sekildi bolatın. Turdıakın üy işimen osı dende jakında (birer jıl) köşip kelgeni, ult-azattık kezinde Kuljada bolğandıktarın, ağası kazir Kuljada eken, akesi men şeşesi Toylıda, egin basında, al özderi jengesi birneşe bauırlarımın osı dende turatındıktarın ayttı. Arende jürüp juan judırıktardı joğaltkandıktarın, özinin sol kezde demsamol bolıp, aktif kızmet körsetkenin, taptık jaudan kek alu sezimin partiyanın oyatkanın bayanday kele, okiy almay kalğanın ökiniş ete renmen keyi söyledi.

Men de biraz körgen-bilgen man-jayımdı şolıp-şolıp bayandadım. Attanarda Turdıakın kaytarda kelip kon, dosım, nege asıktın bugün dep kolımdı kattı kısıp kala berdi. Anadaydan artıma burılıp karasam, ali ornında, üstindegi matadan tigilgen ak köyleginin omırau aşılıp, küren keudesi aşılıp kala berdi.

Kün salkın tükken eken. Azdap at üstinde seziletin samal bar. At ta, özim de tınığıp kalğan ekem. Denem sergek tartıp, tizgindi tejey ustap, bulan kuyruk jeliske auıstım. Budan bılayğı jol menin köp körgen jerlerim. Birden közge jılı uşırıp

kızıktıra tüsti. Mina jerde mınau jok edi, mınau ali öz kalpında eken dep budan tört-
bes jıl burınğı körgenderimnen kazirgi körinisti salıstıra berdim.

Jın özeni kalanın batıs jak irgesinen japsarlay ağıp, kalın kamıstı orman jınıstı
aralap Ebinur köline kuyadı. Su arnasına nık tolı eken. Örkeštenip asıǵıs ağıp baradı.
Kaydan akele jatkanı belgisiz ayteuir su beti kalkıp bara jatkan salındı ağaş. Sarı lay
ötkel beretin emes. Uzındıǵı 50 metrdey köpirden tek jayaular men maşına ğana
adette jürüşı edi. Kazirgi sırın túsine almağan özenge korkınıştı karadım da köpirden
ötüge tura jürdim. Uzak joldan kele jatkanımdı aytudın özi-ak jauap bolatınday sezil-
di mağan. Kün uyasına tolık jasırınıptı. Düniye ali kündizdin küasindey jarık.

Kala ömirinde köp özgeris jok eken. Tutas karağanda burınğı kalpı derlik. Ka-
lanın ortalık köşesindegi jalǵız meşittin sanıraukulak tarizdi munarası, maşına
toktaytın tas jol töbesi kızıl sırlı garaj közge birden ilige ketedi. Osı kişkene kalağa
alğaş kire beriste-ak tanıs adamdardan kezigip kalıp jattı. Kıska-kıska jön surasıp
ötıp, baratın koranı surap aldım da tün men kündizdin tartısında attan tüstim.

Kurmetti okuşılar, osı attan tüstim degen jerge şeyin sabır kılсан da, endi mına
suraktı koyuğa hukılısızdar ğoy.

“Kaydan kele jatırsın, kayda barasın, ne üşin, kazir kimdikindesin?”

Orındı surauğa jauap bereyik.

Men “Maylı” jaylauındaǵı üyden şıktım. Jol jürgenime üş kün bolsa da,
sizderge songı kunin surettep berdim.

Jın audanı İle aymaǵının tuz öndiris özegi sanaladı. Katınas jaǵınan kündiz tüni
maşına üzilip körgen emes. “Otındı-sulı, kısı kıska, kedey jer” dep te atalatın. Turǵın
eli baska jerlerden maktan etetin mekeni. Jında nağaşılarım jane uzatılğan apkem bar.
Mine osılarğa amandasu esebinde kelem. Bir jaǵınan sayahat etu oyımda bar. Jana
men Kulan deytin nagaşı apkemdikine tüstim. Ünile karap tanığan Kulan amandıktan
keyin-ak jalǵız keldin be dep kaytalay bergen edi. Tanırkauın tez jiyıp: er jetkendik,
edem bolıpsın. Osınşa jerge jalǵız izdep kelüin karaşı, Adam! Adam! , -dep bunı
birneşe ayttı.

İzdep kelgen nağaşılarımın köbi Takiyağa köşip ketken eken. Al apkem
Dariyğa “Alateke” deytin tauğa ökimet malında bolıp şıktı.

ALATAU TURALI ANĞIME¹¹⁸

-Emiziktetip eşteme aytpadın goy. İlği meni söyletip. Kane, seni tındayın.

-Angime eşkayda kaşpaydı. Adeyi sağan keldim. Ertip alayın dep – dedi Alatau. Sonan son, sözün mağan arnap ayttı.

-Kitap akeldim, tuğan eline ülestireyik, ügit aytayık, okığannın paydasın bir köreyik, jür attındı ertte!

Konıp tınığum surap edim, Alatau könbedi.

-Alatau mağan “Jastardın revolyusiyalık tarbiyesi” deytin kitaptın ak betine menen eldin, özinin kaday ümit kütetinin ayta kelip, estelikke usınuşı, ktitap dostarın, Saydığali dep kol kydı.

-Saydığalın ne? – dedim men julıp alğanday.

-Atım.

-Alatau şe?

-O da atım.

Üş tört jıldan bergi kazir karsı aldımında otırğan orta boylı, sırt pişini jupını ajim ayalağanı bolmasa, bet alpeti balanın betindey, sağında jılı, artık ta nurlı.

Bir karağanda-ak sanap ülgererlik kır murınnın dönes biyigi iyginin eki şetinde şeşekten kalğan iz – şubar deuge kosılmaytın, köterilip, küle söylegende jinişke kızğılt jarık şaşatın, altın tisti jigitti men Alatau dep biluşi em. Bükil el de solay aytatın.

-Şın atın kaysı, -dedim Alataudan anırıp karağan küyi közimdi almay.

-Saydığali.

Köp ulıttardın asirese bizdin kazaktın balaların erkeletip eki türlü esimnin iyesi etüşi edi. Saydığali men Alatau arası alşak jatır. Erkeletip koyılğan esim, negizgi esimnin tübiri saktalıp, ne tübirine kosılıp, soğan juık man saktauşı edi. Sondıktan, okiyğa Alatauğa üyirildi.

-Koy, uakıttı üyde uttırmayık. Jüre, jolda angimeleseyyik, dedi Alatau. Menin Alatau atanımın sebebi ne dep suray bergenime jauap retinde:

¹¹⁸ Jakıpov, Ğumurname, s. 68, 77.

-Maylıjonı dep atalattın jota joldın eki jağı korık, koynau, bulak, say, jota, tekşesi kalın kazak aıldarına tolı. Pise bastağan betegeli betterde kaptağan mal.

Alatau:

-Törtinşi audan mekemesinde atka aıur bolıp kaldırıp ketken dağarda kitaptar bar. Sonı senin astına sap beremin, -dedi kamşımen joldın astıñğı jağın nuskap. Joldan burılıp ekeumiz solay tarttıq.

-Al Alatau, Saydığalı tuılğalı otız neşe jıl bolsa kerek, alatau kaşan tudı, keyingi şıkkın müyız esesinde Alataudın Saydığaliden ozğanı kalay, -dedim.

Alatau:

-Bayağda kissa aytıp, jürgen kezde... – dep bastadı da ayta berdi.

Kissa aytıp jürgen kezi bizge tanıj jay edi.

Jalıkpaj tındap köp estigenbiz. 40-jıldar Puşkinnin Dubrovskii (Kazakşağa çlenmen audarılğan koljazbasınan). Tügel jattap alğan Alatau, keşikpey özinin aytuınşa “Munlı kız” kissasın jattaydı. Sodan beri osı eki kissasın aytumen, asirese Maylı-Jajır atanattın, taudı mekendegen kerey eline tanıj bolıp ketedi.

Burmalanbay, şeber akındık tilmen audarılğan danışpan Puşkinnin şığarmasın, akınnın öz sözimen aytkada:

“Tauda tunğız” halkına tunğış ret korkpaj aytkada, Alatau jetkizdi dese de boladı.

Eldin esengiregen uykısınan oyatuğa, Alataudın koskan ülesi “Dubrovskiiden” aserli ayta bilui boldı.

“Munlı kız” sovet akındarınki bolsa kerek. Ayel bostandığı takırıbına arnalğan tamaşa dastan edi. Bul eki şığarma osınau tau eline tabısıp ketti. Uyp tındauga, oyılı uguğa, eldi özi-ak eriksiz enserip aketken eken. Biz de (jastar) “Dubrovskiidi” neşe estidik. Alatauga talay aytkızdık, köp jerin jazıp aldık. Negizinde “Dubrovskii” kara sözben jazılğan şığarma. Sondıktan Alatau aytıp otırğanda, ölenmen audarılğan türin salıstıratınbiz. Asirese, Alataudın aytu areketin kıızıktaytınbiz. Alatau Dubrovskiidi aytkada şıbın dız etpes tınıştık ornaj kalattın. Özinin en jaksı köretin jerin eki kaytalap aytattın.

At bır-bır, konırau şıldır, arba dır-dır,

Tau, ağaş kalıp jattır artta buldır...

Egerde at, arba, konırau barlıǵı kasında tursa solardan bir birden kolımen ustap arekettendirer me edin, kayter edin? Öytkeni “tau, ağaş kalıp jatır artta buldır” dep aytıp otırıp, döngelik konırkay közin kısıp, kirpigın tez-tez kaǵıp, kolın artka sermeydi.

Alataudın janaǵı kissa aytıp jürgen kezde degendegi kissası “Dubrovskii” men “Munlı kız” edi de, bayaǵıdaǵısı – osı şıǵarmalardı kaşan, kalay jattap, elge aytkan kezderi.

Alatau ömirinin bul kezeni maǵan on sausaktay tanıs. Talay ret öz auzınan estigem. Birak küni bugün onın atın bilmeuinde özime uyat sanamay taǵı da angime aytkızıp tındap kelemın. Alataudın baǵanadan beri aytkandarının işinen mınanı arşıp uktım.

1940 jıldın bas keziderinde Maylı-Jayır elderinin maldarında Alatau jalşıılıkta boldı. Eti tiri, okıǵan, pısıq jigit baydın at üsti kızımetine auısadı. Şidehana, kız uzatkan, ulttıq keşterde Alatau ölen aytısadı. Anmen öleni say kelgendikten aytısa kele ölenşı jigit atanadı. Asirese Alataudın aytısta aytatın anı, elge erekşe unasa kerek. Bul ani Alataudın sol jılı Saueşekten üyrenip kelgen, sovetten şıkkın “Alatau” an. “Askaktaǵan Alatau bauırın tolı bakşa-bau” deytin kayırmasın, Alatau askaktata aytkandıktan, el kulaǵına tınnan estilgendikten, jurt ölenşı, anşı, önerli jigitti Alatau anının atımen atap ketipti.

Bul zandı jay edi. Köpşilik köregen de balaǵış, sınşı emes pe!?

Biz bir bastıǵımızdı “Hauariş” , “Hauariş kele jatır” deytinbiz.

Bastıǵımız döreki de topas, akımak ta bilimsiz edi. Ol köpşilikti “hauariştar” dep balaǵattaytın. Sondıktan biz onın бүkil atın özgertip sıkakpen “hauariş” atap kettik.

Saydıǵalıdın “Alatau” atalrı mına hauarişka bütünıdey karama-karsı eken.

-Audan jakka konuǵa barayık, -dedi Alatau atının basın tejep.

-Mına elge korjındaǵını taratsak, akırı kayta kayırılı almaymız. Ol kalay?

-Durısı jumıs bitire jürgen jön dedim. Mınau köp aulı kajının aulı. Soǵan oyısayık. Kajının öz üyinde adam jokka sakın. Ülken otauının iyemesimen esek kasınıskanday kaljınımız bar, kurdassımak edik. Üyi ken. Sonda tüseik dedi.

Biz aul şetine tayağanda ar jerde oynap jürgen balalar, jeli basındağı jigitter, bir ıyığımen basın şıgarıp, esikterinen karağan ayelder bizdin bet alısımızğa karay toptala bastadı.

-Tanıp tur, -dedi Alatau. Bul aulğa kelmegeli eki jıl bop kaldı ğoy. Ay-ay auru, basın şaykap özine özi kübirledi.

Algi top biz ortalarına kelgende erkekteri “Assalaumağaleykumnın” astınan al-
dı. Ayelder moskıldau sıpayı amansastı Alatauğa, jastauları, ekinşi sözben kazak
tilinde kelinşekter “baykus, tiri me edin? Jıl kusınday jettin be? Alatau kelip jas
kadrlar okuşılar bir jasap kaldı ğoy” – dep azildey amandasıp jatır alatauğa.

Biz üyge jaylanıp otırğanda algi top bosağa men ot basınan esikke şeyin
jıbrılap turdı. Jana salem berüşiler de dauıs janğırıkıradı. Jurtın özinen ne tilep
turğanın jaksı biletin Alatau, korjının aştı da, onşaktı kitaptı arkimge ülestirip berdi.

-Ne degen tamaşa!

-Mınanı on mın dey me?

-İya.

-Kağazın on mınğa bere me?

-Sırtın aytsanşı. Bir atka jasap bergisiz.

-Altın jazı ne degen jarkıraydı.

-“Altın juldızdı jigit”, -dep kaytalay okıp jatkan, moskal dauıstar da bar.

Östip bastarı bir jerge uylığıp, jon sırttarı körinip, usak-usak toptar japırlasıp, ar
jerde dabırlasıp jatır.

-Ane ketti, -dep köp betti kitaptın anda-sanda arasınan uşırıp kalğan suretlerin
körip, birneşe ayelder, aliteti kuğır osı ğoy – deymen deydi biri.

“Alastalğan alitetin” sırtındağı suretti nukıp, bireuler dauıstap okıp jatır.
Ligonsan “Jastardın revolyusiyalık tarbiyesi”, Ulttar baspası. Bejin. Ey-ey, mınau
Bejinnen şığıptı deydi birin-biri julkılap. Öz koldarındağı kitaptın manızdıılığın
bildirgendey.

-Men üyden akşa akelemin – degender, birinen-biri akşa surağandar, üy işi
osınday küyde bolıp jattı.

Üy kocası yağni Alataudın esek kasınıskanday aralarında kalcını bar kurdası,
maldas kurulu bizge kımız kuyıp otır. Şömiştin bosağan kolın, tizesinen askan sap-

tamasın konışına tığadı korazdanıp. Aman-salemme artık sözge kele koyğan jok. Üy işinin tınıştığı buzılğanğa aşulı körinedi.

Art jağınan ıyıkta kelip, “mına kitaptı alam, akşa ber” dep turğan balasına küjireygen moynın burdı da, Alatauğa karap, “arzandau birdemeni berşi” dedi.

-Arzandau kolındağı kitap edi.

Alatau julıp alğanday:

-Eki jarım mın, Bejin bağası.

-Nemene eken sonşa – dedi üy kojası balasına.

-“Jastardın revoluysiyalık tarbiyesi” – dedi balası okımay-ak jauap berip.

Üy kojası mukıl birtik sausaktarının arasına kıştırğan bes mın tengelikti dir-dir etkizip, Alatauğa usındı da, artığın kolma-kol kaytaruın suradı.

-“500 koylı bay en, 5000 mın tengege tutasımen kitap almağanın atına uyat emes pe? Jane mayda jok” – dedi Alatau.

-500 koydım da esebi men iyesi bar göy, -dep kunk etti üy kocası.

-Ölsen urpaktarına murağa kaldırmaysın ba? İyesi öz balan osı jastar emes pe? Esebin de osı jastar şığaradı dedi.

-Koyğa satsan koyın turıptı göy. Akşa tabılmaydı kırdı. Kereginde bir tiyin tabılı kıyın, -dedi üy kocası. Söz törkinin baskağa audarğısı kelip.

-Bes mın tengege ana arzan kitaptan ekeu al. Esepke tura bolsın – dedi Alatau.

-Tayiri, ekeuin birdey kim okıydı – dedi üy kocası şoşinganday.

-Ana Jarkın okıydı – dedi Alatau julıp alğanday. Kısılğan küninde akşandı tauıp berer solay oraylassın.

Jarkın okıydı degende 15-16 mölşerindegi kara domalak balanın jarkırağan ülken közi Alataudı, Alataudın kurdasın, kolındağı kitapka, kezek tönkerip:

-Bular kolına tiygen narseni kaytara ma, ketkeni emes pe? dedi üy kocası balağa bacıraya karap.

-Endi ana eldegi kitabındı jiyip alşı. Onı da mağan töletersin kiysının tauıp, - dedi üy kocası.

Osı ülken kaupi artık akşasının ketüin moyındatkan siyaktı.

Alatau karkıldap küldi, mağan karap.

Bayekennin bittey esebi ötip ketti. Aytpese kimbattau kitapka jıgayın dep edim.

Kurdası ündegen jok. Kımız bitip dastarhan jiyıldı. Kitap aluşılar akşasın japa tarmağay Alatauğa usınıp jatır. Keybireu kitaptın bağasın eki ret surap beredi.

Bireu Alataudan:

Ölen kitap jok pa? – dep suradı.

Alatau korjının karap jiberip “Beybitşilik jırların” berdi. “İlği ölen eken”, “Mınau jaksı kitap eken” dese kaldı. Bul kitaptan barlığı üşeu kalğan eken. Köpşilik ökindi.

Köpşilik kostağanday pikir körsetip, Alataudı şatınağa şakırğanday boldı.

Biz dalağa şıktık.

-Aneu üyde salem beretin kisimiz, sonda barayık – dedi Alatau.

Bizdin salem beretin kisimiz, eti arılğan, kesek süyekti, burıl tartkan, ülken közderinin otı kaytkan kart adam edi. Alataudın “adeyi salem bergeli keldik” degenine kattı riza boldı kart.

-Kelgenindi estip jatırın, alıstan kelgen balağa alpıstağı bizdin salem bergenimiz jön edi. Özin keldin. “Alatau ağa kitap berdi dep jetti göy entigip inin” – dep kitap okıp otırğan balasına süysine karadı.

Alatau mağan karttı tanıstırdı. Atı Karım. Kajının jilkısın 40 jılğa juık bakkan kisi. Eskişe hat taniydi. Abay sözderin köp biledi, -dedi.

-Abay demekşi – dedi kart, ana jılğı özin bergen Abaydı kıstaudan köşerde balalar jükpen birge koymağa tastap ketipti, karteygende kitap nesin alğan dey me eken, -dep Alatauğa şağınğanday boldı sonan son oyılı pişinde.

Kayrat kaytıp, akılı azayğan kezde kisi bala siyaktı, bolatın körinedi.

-“Kuralay sulu” jok pa? – dep suradı.

Alatau jok ekendigigin ayttı da:

-Kartın kıyın! – dep mağan karadı.

-Kartın kıyın bop ne kıladı deysin ayteuir dalbasa göy. Nadandık kökirek közin bitep edi, karılık karaşıkka karmak saldı. Bar kuat kulakta. Kulak estiydi. Jarkının okıp bergenin – dedi.

-Ağaş besikten jer besikke deyin emes pe bilim izdeu. Jarkın sizdin köz göy. Küder üzbeu kerek, -dedi Alatau.

-Duris, duris – dedi kart. Jarkın aldımdayı şam-şırağım. Osı okıp jetse, tiri bol-sa, osının aldında ketsem degen siyaktı tilekter ayttı.

Kartpen biraz angimelesip koş aytıttık.

-Korjındağı kalğan kitap osı auldan aspaydı. Tüseyik, -dedi Alatau. Janağı aulдын bir moynak astına jetkende.

Kümbiregen ak boz üyge tüstik. Üyde erkek jok eken. Şankanday ıqşamdı ak şılauı ş takkan, akşa jüzi uljığan jas ayel otır. Alatau kuran okıdı. Betimizdi siypap esik jaka közimiz tüstende kadimgidey jinala kalğan jurttı kördik. Salem aldık. Alatau jas ayelge estiler estilmes könil ayttı.

Azalı üyde onşa dıbıs bolğan jok. Korjında kalğan kitaptı osı aulda tügel sat-tık. Kitap aluşılar, mınau ne turalı? Mınau neni söyleydi eken – dep surastı. Alatau kıskaşa mazmundap aytıp berdi.

-Mınau ne degen ülken kitap, ne jazğan eken? – dedi bir jas kelinşek. Ol “Altın juldızdı jigit” deytin kitap. Altın jer asılı. Juldız köktin körki. Jigit jayın, kadirin menen özin jaksı bilesin. Sol üş asıldın jiyındısınan kurulğan kitap, -dep kaljındadı Alatau. Kaljın bolğanimen, ülken oy tüsireliktey sezildi mağan.

Ak şılauı ştı sulu ayeldi Alatau mağan osı aulğa burılarda tanıştırıp, Zangi kününde kari tırnağına iliktirip edi. Jakında jetpis neşesinde öldi. Endi onın aruağı osı şanıraktan taydırar emes. Rulı el sol ülken şanıraktın kasiyetine sıyınıp, ayeldi ketiretin emes körinedi. Ayeldin sanasında da, sol bar siyaktı “ozbır salt” , “kıyankı salt” dep kattı kürsingen.

Alataumen on şaktı kün birge boldım. Arbir auldarında kitap aluşılar meni tındadı. Birinşi, ğasırlar tau mekendep, mal bakkan osı elge burın tasşay men kezde me kaladan kelgende turmıs tirşiligine kaday kerek bolsa, bugün ruhani dünyesi men oy-sanasına ne kerektigin bilip, onı kitap dep tanığanday. Madeniyetke birtaban jakın dep atalğan ülken kitap magazinderi bar kala halkı da osı eldegidey kitap alğanın körmegendigim edi.

Eki atka tendegen kitabımız Maylı jonındağı auldan-ak aspay kaldı.

İya, osı eldin japatarmağay kitap alı, okı, kurmetteui kalay kalıptastı. Sanalarına kalay sinisti boldı? Alatau altı-jeti jıldan beri osı elge jaylauda küzde, kıştauda–ar mausımda kitap akelip jür. Alğaşkı jıldarda Alatau aulda kona jatıp

satatın. Ol kezde Alatau akelgen kitaptarın tügel okıp beretin. “Layli Majnün” , “Suluşaş”, “Kuralay sulu” , “Akan seri”, “Kızay kızı” siyaktı osı eldin ömirine üylesimdi, sanasına uğımdı okıǵalar, ölender ötimdi boldı. “Suluşaştı” jattap alıp, el işinde aytuşı jigitter şıktı. Alatau budan keyin ülken roman kitaptar akeldi. Jurt alǵaşında ol kitaptardın Kurannan da ülken ekenin körip korka-jatırkay karadı. Sebebi özderi hariptap okıp, bir jıldı bitire almaytınına senedi. Jane sonşa ülken kitaptaneni aytatın oylaudan bezgendey boladı. Alatau osı kezderde sati tüsip “Abay” romandarın akelgen edi. Romandı aueli özi okıp, angimelep aytıp jürdi. Jurt sol kalın kitaptın sırtına “Abay” dep jazılǵanın körip, jakınday tüsti. Alatau angimelep aytıp bergende Abay turalı söylesken kitapka ünile bastadı. Söytip kalın kitaptan da el kaşpaytın boldı.

Azattıktan keyin Alataudın bul elge kitap akelüi jıley tüsti.

Ar salalı ügittin, oku aǵartu (sauatsızdıktı joyu) takırıbın Alatau özi akelgen kitaptar jöninde ayta kelip köşilikke uktırdı.

Kitaptı okun, bir birine (akşa jaǵman da) jardemdesüin teren ügittedi.

Jinalıstan say-salaǵa kaytkan jurttın koynında, kolında kitap tarap bara jattı. Bul kitaptar en kasiyetti kitaptar edi.

Alataudı menin körgenime jane onın Tolı audanına kelgenine jıldan astı. Onı Şauşeşek, Şinhua kitaphanası Şaǵantoǵay bölimşesinen ayıstırǵan edi. Alatau osı kezde kızmette bar ma, jok pa bilmedim, öytkeni eskilikti revmatizmi boluşı edi. Sonısı kozıp auru degen habar bar. Atam zamanǵı kazak kedeylerindey Alatauda bir at, bir buzaulı siir bar edi. Onın da öşkenin ne öşkenin bile almadım. Onı bizdin el saǵınıp jür. “Oy, osı Alatau kayda ketken?” deydi. Alataudı asirese okuşı jastar jaksı köredi. Alataudın özi men kitaptarın ekinşi muǵalim, ekinşi mektep dep biledi. Alatau adeyi akelgen kitaptardı alǵaş şala tüsinip okıytın jastardan osı küni ülken kadr akın-jazuşı şıktı. Olar da, Alatauǵa özderin borıştı sanaydı, baǵalaydı.

1954 jıl.

STUDENTTİK ANGİMELER¹¹⁹

-Oyaumısın? – dedi katar jatkan joldasım, tün ortası mölşerinde. Men oyau ekendigimdi bildirip aunap tüşip bettimdi oğan karattım.

-Neşe balam bolsa dep oylaysın? – dedi ol odeyalın keudesine deyin serpip.

-Neşeu bolsa de ziyan bolmas, birak, bayağıda bireu köp jılda körmegen kurbısın balan neşeu degen surağına, balam tur ğoy katın jok, katın tur ğoy kayın jok, degen eken. Men de osılar turalı oy da jok. Özin kaşa balam bolsa dep kiyal etesin dedim. Onın bir angime aytkalı jatkanın sezip:

-Menin tört balam bolsa;

- İya.

-Üşeui ul, bireui kız bolsa;

-İya.

-Kızım eki ulımnan kişi, birinen ülken, ari sulu, akıldıbolsa.

-İya.

-İyandi koyıp, tındaşı – dep ol kolın mağan karap sozıp, sipalap meni uyıktap bara ma degendey.

-Sen bolsandı tastap, aytşı aytatınındı. Ekeumiz de betimizdi jastıkka basıp bülk-bülk küldik.

-Ulımın ötkir, kaysarlaw bireuin askeri okuğa berip, marşal bolğanşa tırıs dep kulağına kuyıp, bireuin doktor, bireuin şögel mıktı kolhozşısı etip tarbiyelep ösirdim deyin. Al ülken masele kızım bolıp tur. Onı öz basım jetuden kalğan kompozitorlık armanıma kızımdı jetkize alu mümkün be – deydi.

-Kompozitorlık talant işten tuadı deydi ğoy jurt – dep kızının bolaşağına küdik aytım.

¹¹⁹ Jakıpov, Ğumurname, s. 77, 82.

-Ol jağı tağı bar eken ğoy, -dep, kompozitorlık armanına akırđı ret koş aytkanday bir kürsinip, odeyalın basına bürkep uyıktauğa inđaylandı.

-Tamağındı alakanınmen kalkalay beresin tanba túsirgennen sau ma özi – dedi Sağım ünemi közinşe de, birde sırttan da azil-sıltının bası keletin Akanđa.

-Tanba tamaktın işinde bolıp kıynap turđanı, -dep Akan tağı özi-özi alkımdap kolimen tamagınan kısıp.

-Jok, keşe barlık kumartıp ashanada da sazan alıp jey bergenimde sol bir kıltanak kömeyime karay jiljıp baradı, kakırınıp kalıp manayıma karaymın, nak karsı aldında bir kızdın közi möldirep mağan kadala kalıptı. Nartauekelge bel buıp jutınıp kaldım. Ol auır jutınıp, söyley bergende:

-Komağaylık pen kızkumarlıktan jabıskan auru onay jazılmaydı dep estitinmin – dedi Sağım Akanđa közinin astimen kulana karap.

-Jağındı... – dep Akan onın topşısınan tokpaktay judırığımen nukıp jiberdi.

Tanıstık joldastıkka onkay asıktay üyirimdi osı bir şağın deneli sirinke kara jigitpen ar tükpirden kelgen baska balalardan burın dostasıp kettim. Özi sonday sergek, akjarkın, könildi adamdardın uzak jasaytını ras bolsa, bul solardın en ülken ağası bolarlıktay. Onın döngelengen konırkay közimen juka erninen, jumındağan kuakı külki üzilmeytin.

Demalıs küni onın bölmesine kirsem, jana austırılđan appak töseginde kolın jelkesine koyıp, ayaktarın aykastırıp kiyimşen küyinde şalkasınan jatır eken, közi kirtiyinki, menin salemime otır dep kana ün kattı.

-Biz basımız baylanđan janbız ğoy.

-Ekeumizdin.

-Jok menin.

Basına ne kün tudı dep onın kasına jakınday otırdım.

-Tünde biyge barğan edim JenPiyge, barğannan bir kızğa közim tüsti, biyge şakırıp edim, irkilgen jok. Moyıl kara közdi, ot lepti, erinderi kıpkızıl, nağız talmabeldin özi, bilegindi oray salsan bolğanı.

-Men körmegen kız ba? – dedim onın sözin bölip, negizgi angimeme aauspak bop.

-Jigitter, amansındar, kaşannan jok, seni jok bolğanın üşin urıstı tilşi ağan kelip ketti dender – dep uzun boylı mandayı tayınşa müyizdengen ayır kaska, moynınna fotoapparat asınğan kara sur jigit bosağa jaktağı joldasının tösegin nuskadı.

-İniniz keşikpey kelip kalar – dep ötindik, işimizdegi tildi jaktı bireuimiz kösemsip.

Student dastarhanı tapşı. Kazı jegenine semirmeydi, orğanına semiredi degendey işiniz dep, turalğan kolbasa, nan siyaktı tağamdardı tilşinin aldına jinastırıp koyıp:

-Boladı, boladı. Bizdin basımızdan keşken, ömir degen kızık koy.

-Jigitter bizde student bolğanbız, birak osı kezde senderdey student bolmağanıma ökinemin, nege desender senderde barlık jağday tolık, tek kana bas aurtıp, köz taldırıp, ğılım izdeu kıynşılığınan baska kıynşılık jok derlik.

Budan ari öz ömirinin köptegen jayların köp angimeledi. Minezinin jenildigine biraz işkendigi de kosılıp şeşile de, kösile de söyledi.

Men tilşinin ar sözinin basında “ömir degen kızık koy” – dep alatınına külimsirep otır em, osıların işinde en ıkılastı süysinip otırğan men dep oylasa kerek. Jiy-jiyi mağan karap sözine koştau kütedi.

-Ömir degen kızık koy jigitter – dep mağan bir karap koydı.

-Vakit zımırıp ötip baradı. Birak menin könil auenim ali jap-jas. Öytkeni meni ağalamaytın student, meni jibermeytin jatakanalar jok derlik. Barimen de sırlasıp, kurbı bolıp ketemin. Mine bağanadan beri sendermen otırıp ta, bir jasıp kaldım! Jigitter teginde, köşede, tiyatrdı körüp sırtınan ğaşık bolıp, birak söylese almay

jürgen kızdarın bolsa, mağan aytındar. Aldarına üyirip tūsiremin – dedi de ol köterile külip, arkaysımızğa karap köz tastadı. Biz munday kisini kur auız jibere almay, akşa jıyıştırıp bir jartılık koydık. Biz kazırşe onday onday ğaşıktık kiriptarlıktan sau eke-nimizdi aytık. Tilşi kaytar aldında bizdi gazetke şığarmak bolıp, suretke tūsirdi.

Sabak dayındap otırğan studentterdin bir tobi. Soldan onğa karay atı-jöninizdi suradı. Tilşi köp-köp rahmet aytıp koştastı. Gazetke suretimiz şığatınına kattı kuanıp kettik. Tağı da kelip turum suradık.

-Jay tanışım, osında bir kızğa söz aytıp ber dep, mazamdı alıp jür, ketip kalğanı jaksı bolğan eken, abden mezi kıldı, -dedi inisi. Olay bolsa ağan bizdi kızğa karık kılmak bop ketti, biz jamıray küldik. İnisi de karkılday küldi.

Emtihan berip şıkkın joldastarımızdın kaday bağa alğanın özinen baykaymız. Bireuler boyun biylegen kuanışın jasıra almay, auızımen aytuğa şaması jetpegendey: Ne aldın? Ne aldın? – dep surağan serikterine bes sausağın tügel tarbiytıp körsetedi. Birauler özine-özi, ne ustazına renjip, jaza baskan, mült ketken jerleri boları bop koyğannan keyin, oyına orala ketkenine ari küyinip, kabağı tünere şığadı.

Serik te emtihanın küle şıktı.

İya “5” – pen kuttıktaymız ba deymiz kolımızdı inğaylap.

-Jok “3”-pen kuttıktandar!

-Nege?

-Bilettegi suraktarına öte jaksı jauap berdim.

-Kosımşa suraktı köp koya ma eken.

-Mağan birak surak berdi. Sabakka baylanıstı körsetilgen adebiyetlerden Fadeevtin kitabın okıdın ba?

-Okıdım.

-Tügel me?

-İya.

-Kölemi kaşa eken? Kaytkenmen bir juan kitabı bolarsındep oylap. Kolındağı Karl Markstın “Kapitalınday” dedim.

-Karağım, ötirik ayta bilmeydi ekensin degende jüregim zu ete tüsti. Eki şındıkka bir ötirik kosılsa, bultıyıp turadı. Fadeevtin kitabın mınau dep, jıyrma şaktı betti kitapşanı körsetti dey bergende-ak, biz munday san soktırıp kalatın jaydın aldın alu üşin kosımşa okuğa tapsırılğan kitaptın tür-tüsin, kolındağını bilip aluğa kitaphanağa jügirip, uykı-tuykı boldık ta kaldık.

-Akşa degen kaltada turıp, joktan özgege ustalıp ketedi. Odan göri közge körinetin narse alğan jön deydi ortamızdağı erekşe buyıntak dosımız Kali.

-Ol bir küni palto satıp akeldi. Onın paltosına barımız de maktau aytıp, irkilgen jerlerin eteginen tartıp, sozıp, jağasın alakanımızben jatkıza sıypap, ıyığı men beli kuyıp koyğanday dal sulu eken desip. Bügin bir könilsiz kün ekenin eskertip, Kali, “kane” jup jiber dep onı kaumajalap akettik.

-Kaşa keukelegenimizben Kaliden eşnarse şıkpay-tın.

Bastağanda bağanadan Kalıdı köbirek aynaldırğan Akan jumasan juğan kisige buyırsın dep tünile ters aynalıp ketti.

Kalıdın öni kaşıp sausağı kaltırıp, Akan karğısındı kaytıp al, kimde 2 som bar karızğa al, -dedi.

-Mende bar dedik. Akannın beti gül jaynap ketti.

Eren jazğı demalıstan barımızden son keldi. Amandıktan keyin onın aulda ne istep koyğanın suradık. Aulda kızık köp dep tamsandı, ol ağanın künde konak etedi, asirese kızdar kumarlına nazben karaydı.

-Student aulda kadirli göy. Men sonı baykadım. Aytpakşı, orın dayındap keldim.

-Kanday orın?

-Auлдаğı mekteptin direktorın konakka şakırıp em, ol kisi osı mektepke ornalastıram dep uağda berdi.

-Ne, sen sırttay okuğa auıspaksın ba, ey?

-Joğa, okudı bitirgennen keyin...

-Oku bitiruge ali tört jıl bar emes pe?

-Tört jılın kızık duman men tört-ak kündeı öte şığadı. Mine, bir jıl bir kungıdeı boldı ma, ötip ketti.

-Oku bitire kalğan kezde orın bola ma, bolmay ma. İygılıktın erte keşı jok, jigitter, -dedi ol kün burın menşe kandalıp kalındar degendeı arkaysımızğa karap köz tastap. Şirkin, bizdin universitette kimder jok!

SONUÇ

Amanjan Jakıpv, daha çok bir şair olarak bilinmekle beraber incelediğimiz hikâyeleri ile de yaşadığı zamana ve coğrafyaya tanıklık etmektedir. Bir lise öğrencisi olduğu yıllarda gördüğü, hissettiği detayları eserlerinde işleyen yazar isimler, olaylar ve eserler üzerinden bu tarihi döneme dair kimi soruları ve sorunları işaret etmektedir.

‘Ömürname’ adlı eserde bulunan 10 hikâyeyi yapısı ve muhtevası bakımından incelemeye çalıştık. Tarih ve kültür bakımından gelenekle bağlarını henüz koparmadığı için modern teknikler yönüyle zayıf olan hikâyelerin bugünler için ciddi örnekler sayılabileceği kanaatindeyiz.

Jakıpv’un eserlerinde klasik Rus hikâyelerindeki olayı gizleyen, önemsizleştiren ‘durum hikâyesi’nin özelliklerini net olarak görmek mümkündür. Dahası hikâyelerin kaleme alındığı tarihlerin de birçok hikâyenin sonunda veriliyor oluşu, yazarın biyografisiyle eserde anlatılanlar arasındaki paralellikler hikâyelere otobiyografik bir özellik kazandırmaktadır. Gerçeklik algısını güçlendiren bu çeşit detaylar metinlere bir sanat eseri olmalarının yanı sıra belge niteliği de vermektedir.

Amanjan Jakıpv hikâyelerinde isimlerin sembolize ettiği dönem zihniyetleri ile eserlerin temsil ettiği zihniyetleri birlikte verir. Bayramlar, mekânlar, insanlar aracılığıyla kendilerini kuşatan kültüre kimi zaman detaylara gizlenmiş itirazlarla karşı çıkar.

KAYNAKÇA

- ABDİKARİM, Seyilgazi (1998), 'İyinin İyiliğini Söyle', *Almatı Akşamı Gazetesi*, 07.01.1998, Almatı.
- AKTAŞ, Şerif (2000), *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yay., Ankara.
- ARAT, Reşit Rahmeti (1993), "Kazakistan", *İslam Ansiklopedisi*, C.6, İstanbul.
- AYAN, Ekrem (2009), "Çağdaş Kazak Edebiyatının Kurucusu İbray ALTINSARİN-Hayati ve Eserleri", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/8 Fall 2009, s. 511-534.
- BEGİMANOV, Kasımhan (2010), 'Etnoğraf ile Söyleşi', *Ana Tili Gazetesi*, 18-24Şubat 2010, Almatı.
- BİRAY, Nergis (2005), "Ahmet Baytursınulı'na Göre Kazak Türkleri Yazılı Edebiyatının Dönemleri ve Türleri", *Millî Folklor*, S. 68, Kış 2005, s. 1-14.
- BURAN, Ahmet-ALKAYA, Ercan (1999), *Çağdaş Türk Lehçeleri*, TISAV Yay., Elazığ.
- CAFEROĞLU, Ahmet (1988), *Türk Kavimleri*, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- CUMADİLOV, Kabdeş (1998), *Tangajayıp Dünya Yıldız Dergisi*, No:2, S. 39-40, Almatı.
- ÇETİN, Altan (2000), "Kazak Türkleri'nde Sosyal Hayat", *Hacı Bektaş Veli Dergisi*, Yıl: 2000, S. 13, s. 97-114.
- ÇETİN, Nurullah (2009) *Roman Çözümleme Yöntemi*, Öncü Kitap, Ankara, 2009.
- ÇETİŞLİ, İsmail (2004), *Metin Tahlillerine Giriş II*, Akçağ Yay., Ankara.
- DAŞÇIOĞLU, Yılmaz-KOÇ, Okan (2009), "Batı Tarzı Türk Hikâyesinin Doğusu ve Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Ana Temalar", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4 /1-I Winter 2009, s. 799-900.
- DÜSENBAİYULI, Esenbay, vd (2004), *Kazakistan 20. Asır Yazarlar Rehberi*, Ana Dili Yayınevi, Almatı.
- ERCİLASUN, Ahmet B. (1998), *Türk Dünyası Edebiyatları*, MEB Yay., İstanbul.
- ERGİN, Muharrem (1989), *Dede Korkut Kitabı 1*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları:169, Ankara.
- İNAN, Abdülkadir (1976), *Eski Türk Dini Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- İNAN, Abdülkadir (1991), *Makaleler ve İncelemeler*, C.II, Ankara.
- İSMAİL, Zeyneş (2002), *Kazak Türkleri*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- JAKİPOV, Amancan (1974), *Kır Lebi*, Yazuşu Yayınevi, Almatı.

- JAKIPOV, Amancan (2001), *Han Batır Kabanbay*, Nurlu Âlem Yayınevi, Almatı.
- JAKIPOV, Amancan (2004), *Jasırın Jazbalar*, Folyant Yayınevi, Astana.
- JAKIPOV, Amancan (2004), *Karakerey Tuma Tarihi*, Uşkiyan Yayınevi, Almatı.
- JAKIPOV, Amancan (2006), *Söz Sarayı*, Atamura, Almatı.
- JAKIPOV, Amancan (2009), *Ğumirname*, Arıs Yayınevi, Almatı.
- JOLDASBEKULI, Mirzatay (2001), *Eltutka*, Kül Tegin Yayınevi, Astana.
- KAFESOĞLU, İbrahim (1992), *Türk Dünyası El Kitabı*, C.I, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara.
- KAPAĞAN, Enver (2010), *Kazak Yazar Şair Amancan JAKIPOV'un Hayatı ve Şiirlerinin İncelenmesi*, Toğanay Yayınevi, Almatı.
- KAPLAN, Mehmet (2000), *Hikâye Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- KARA, Abdulvahap (1997), *Kazakistan'da 1986 Almatı Olaylarının İçyüzü ve Etkileri*, (Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- KARACA, Birsen (2004), "Rus Edebiyat Tarihinde Öykü Türünün Gelişim Evreleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 44,1. s. 149-167.
- KATEV, Alaş-Anadolu Uluları (2002), *Kus Jolu Matbaası*, Almatı.
- 'Kayıp' *Egemen Kazakistan Gazetesi*, 05/12/2006, Astana.
- KOÇ, Kenan (2007), *Kazak Edebiyatı*, C.I, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul.
- KÖSOĞLU, Nevzat (1991), *Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler*, Ötüken Yay., İstanbul.
- MAZIOĞLU, Hasibe (1992), *Divan Edebiyatında Hikâye, Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, s.19-34.
- SÖYLEMEZ, Orhan (2004), *Çağdaş Kazak Hikâyeleri Antolojisi*, Kesit. Ankara.
- SUNGUR, Nesrin (1994), *Bağımsızlığın İlk Yılları*, KB Yay., Ankara.
- SÜYNŞALİYEV, Hangali (2006), *Kazak Edebiyatının Tarihi*, Sanat Mat., Almatı.
- ŞANBAY, T. (2005), *Kazak Edebiyatı Ansiklopedik Rehberi*, Arvana Bas., Almatı.
- ŞİMŞİR, Nahide (2008), *Kazak Tarihi ve Kültürü Araştırmaları*, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul.
- TOGAN, A. Zeki Velidi (1981), *Bugünkü Türkili (Türkistan) ve Yakın Tarihi*, C.I, İstanbul.
- XXI Yüzyıl Kazak Edebiyatı (2011), Arda Matbaası, Almatı.
- YÜCEL ÇETİN, Ayşe (2003), *Kazakistan Sahası Halk Hikâyeciliği Geleneği*, Gündüz Eğitim Yayıncılık, Ankara.

KISA ÖZGEÇMİŞ

1978 yılında Karaman'ın Ermenek ilçesinde dünyaya gelmişim. İlkokulu 1984-1989 yılları arasında kendi köyüm olan Çukurbağ köyünde okudum. Ortaokul ve liseyi 1989-1995 yılları arasında Niğde'de okudum. 1996 yılında girdiğim ÖYS'de Niğde Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü kazanarak kaydımı yaptırdım. 1996 yılında başladığım üniversiteyi dönem kaybetmeden 2000 yılında bitirerek mezun oldum.

2000 yılında yapılan (Devlet Öğretmen Seçme Sınavı) sınavı kazanarak Niğde Yeşilgölcük Kasabası 75.Yıl Türkan Yüksel İlköğretim Okuluna Türkçe öğretmeni olarak atandım. Aynı okulda bir yıl çalıştıktan sonra aynı kasabada bulunan Gölcük Lisesine atandım. 2002 yılında Bilecik'in Bozüyük ilçesinde kısa dönem olarak askerliğimi yaptım. Askerlik dönüşü Gölcük Lisesinde 2006 yılına kadar çalıştım. 2006'da yapılan (Anadolu Liselerine Öğretmen Seçme Sınavı) sınavla Bor Akın Gönen Anadolu Lisesine atandım ve bu okulda 2008 yılına kadar çalıştım. 2008 yılında yapılan test sınavı ve mülakatla Bor TOKİ Anadolu Öğretmen Lisesine atandım ve bu okulda üç yıl çalıştım.

2010 yılında Niğde Üniversitesin Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde yüksek lisansa başladım. Milli Eğitim Bakanlığının Yurt Dışı Eğitim Öğretim Genel Müdürlüğünün, yurt dışındaki Milli Eğitime bağlı kurumların öğretmen ihtiyacını karşılamak için açmış olduğu yurt dışı öğretmen seçimi sınavına 2011 yılında girdim, test ve mülakat sınavlarında başarılı oldum. Bu sınavlar neticesinde 2011 yılında bakanlıkça beş yıllığına Türkiye'nin Astana Büyükelçiliğine görevlendirildim. 2011-2012 eğitim öğretim yılında Kazakistan'ın Almatı şehrinde Türkiye Türkçesi Eğitim Öğretim Merkezi ve Kazakistan El-Farabi Devlet Üniversitesinde Türkçe derslerine girdim. Halen bu görevime devam etmekteyim. Evliyim ve Ela adında bir kızım var.

EKLER

